

Yhtä matkaa muistipolulla

Muistisairaan palvelupolun kehittämisen käsikirja

Toim. Annikka Immonen & Maarit Väärälä

2022

© Espoon kaupunki

www.espoo.fi

ISBN 978-951-857-985-7

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	7
Kiitokset kehittäjille	8
Johdanto	10
Muistisairaudet	10
Muistipolkukehittämisen keskeiset periaatteet	15
Aiempi kehittäminen luo pohjan nykykehittämiselle	16
Muistipolun kehittäminen	17
Kehittämisen viitekehys	17
Kehittämisen organisoiminen	18
Kehittämisen aikatauluttaminen	20
Muistipolun lähtötilan kuvaus	22
Muistipolun tavoitetilan kuvaus	24
Muistipolkukehittämisen hyötytavoitteet ja niiden toteutumista estävien riskien arviointi	28
Kehittämisen kohdentaminen muistipolulla	30
Hyötytavoite 1: Muistisairas saa tarvitsemansa palvelun oikea-aikaisesti oikeassa paikassa	31
Kun huoli herää – Kognition heikentymän hoito terveysasemalla	32
Muistisairauksien ennaltaehkäisy ja riskiryhmien tunnistaminen	32
Muistipolun ensiaskeleet terveysasemalla	35

Muistitutkimuksiin lähettäminen	39
Muistisairauden etenemisen seuraaminen	44
Muistineuvoja tukee ja koordinoi	44
Läheisemmän muistisairaahan tukeminen	50
Hyötytavoite 2: Muistisairas asuu turvallisesti ja toimintakykyisenä kotona	53
Muistisairaahan toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta	54
Muistisairaahan toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli	54
Ammattilaisten muistiosaaminen	62
Muistisairaahan kotona asumisen tukeminen	78
Omatyöntekijämalli	78
Muistisairaahan omaishoitoperheen tukeminen	83
Muistisairas kotihoidossa	88
Eksymisen uhkaan varautuminen	90
Hyötytavoite 3: Muistisairas ja läheiset saavat tarvitsemansa tuen ja apua sujuvasti	94
Tietoa aivoterveystä ja muistisairauksien hoidosta	95
Muisti ja aivojen terveys -nettisivut	95
Tietoa muistitutkimuksista ja muistisairaudesta muistipoliklinikalla	97
Ensietoa muistisairauksista -luennot	105
Tukea muistipolun muutostilanteisiin	107
Muistisairaahan ja muistineuvojan yhteistyön käynnistyminen	107
Tilapäinen osapäivähoito	112

Muistisairaahan palliatiivinen hoito ja saattohoito	116
Omaisesta vapaaehtoiseksi	118
Hyötytavoite 4: Organisaatioiden ja palvelualueiden välinen yhteistyö paranee ja työnjako selkiytyy	120
Yhteistyön kehittäminen	121
Yhteiskehittäminen	121
Sidosryhmäyhteistyö	123
Viestintä	125
Yhteenveto ja johtopäätökset	129
Kehittämisen arviointi	129
Kehittämisen opit	135
Tulokset toimiviksi käytänteiksi	136
Suositukset jatkokehittämiselle	139
Viitteet	140
Lähteet	142

Kaaviot

Kaavio 1. Espoon muistipolkuhankkeen organisaatio.	19
Kaavio 2. Perusterveydenhuollon muistihuoli-toimintamalli. . .	38
Kaavio 3. Muistisairauden etenemisen seuranta -tavoitetila. .	47
Kaavio 4. Muistisairaahan omaishoitoperheen hoito -tavoitetila.	86

Kuvat

Kuva 1. Muistipolun lähtötilan kuvaus keväällä 2018.	22
Kuva 2. Espoon muistipolun tavoitetilan kuvaus keväällä 2018.	24
Kuva 3. Muistipolun lähtötilan ja tavoitetilan käsittelyä Muistiseminaarissa toukokuussa 2018.	25
Kuva 4. Asiakkaan kulku muistipolulla.	26
Kuva 5. Muistipolku.	27
Kuva 6. Muistiosaamisen portaati.	71
Kuva 7. Asiakassegmentointi pärjääjämallin mukaisesti. . . .	80
Kuva 8. Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli.	81
Kuva 9. Omatyöntekijän nimeämisen prosessi.	82
Kuva 10. Omaishoitoperheen käyntikortti.	87
Kuva 11. Ohje: Omaishoidontuen hakemuksen teossa avustaminen ja hakemuksen vastaanottaminen kotikäynnillä.	87
Kuva 12. Muisti ja aivojen terveys nettisivun rakenne Espoo.fi -sivustolla.	96
Kuva 13. Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli.	110
Kuva 14. Muistineuvoja muistisairaahan tukena -esite.	111
Kuva 15. Toiminnan kehittämisen nelikenttä: Reitti kaaoksesta optimitilaan (mukailten Torkkola 2016). . .	132

Kuviot

Kuvio 1.	Ennuste keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavien määrän kehityksestä Espoossa vuosina 2020–2050 eri ikäluokissa.	10
Kuvio 2.	Dementia perusterveydenhuollon lääkärin avosairaanhoidon vastaanoton käyntisyynä, % kirjatuiista käyntisyistä koko maassa ja Espoossa.	11
Kuvio 3.	Muistineuvojien seurannassa olevien muistisairaiden määrä vuosina 2018–2021.	12
Kuvio 4.	Espoon kotihoidon asiakkaiden toimintakyvyn tarkastelu, % CPS (Cognitive Performance Scale) + ADL (Activities in Daily Living) vuosivertailu 2017–2021.	13
Kuvio 5.	Pitkäaikaishoidon asiakkaiden kognitio: Julkinen Espoon kaupungin tehostettu palveluasuminen (sisältää tehostetun palveluasumisen ja vanhainkotihoitoa) ja yksityinen Espoon tehostettu palveluasuminen vuosina 2018 ja 2021.	14
Kuvio 6.	Muistipolkuhankkeen aikataulu.	21
Kuvio 7.	Muistipolun toimijat ja asiakaskunnan laajuus muistipolun eri vaiheissa.	23

Taulukot

Taulukko 1.	Kansallisen muistiohjelman (2012–2020) peruspilarit.	15
Taulukko 2.	Muistipolun sujuvan kulun riskit ja niiden ilmeneminen suhteessa hankkeen hyötytavoitteisiin.	29
Taulukko 3.	Milloin on syytä epäillä muistisairautta.	40
Taulukko 4.	Muistisairauden perusselvitysten sisältö.	41
Taulukko 5.	Lähetete muistisairaudesta jatkotutkimuksiin.	42
Taulukko 6.	Lähetteen lähettäminen.	43
Taulukko 7.	Muistineuvojan työote asiakassegmenteittäin.	48
Taulukko 8.	Toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän polun vaiheet. Taulukossa on kuvattu toimintakyky, toiminnan kohdentaminen, tarpeen arviointi ja ydinviesti polun eri vaiheissa.	56
Taulukko 9.	Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla.	57
Taulukko 10.	Osaamistarpeen arviointilomake.	65
Taulukko 11.	Muistiosaamisen tietoperusta.	71
Taulukko 12.	Perusosaajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.	72
Taulukko 13.	Osaajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.	73

Taulukko 14. Taitajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.	74
Taulukko 15. Asiantuntijataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.	76
Taulukko 16. Ohje: Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut. . . .	92
Taulukko 17. Ajanvarausilmoitus potilaalle.	99
Taulukko 18. Muistitutkimusten sisältö Espoossa.	100
Taulukko 19. Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti.	104
Taulukko 20. Aikaistetun muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyön käynnistymisen syyt.	109
Taulukko 21. Tilapäisen osapäivähoidon ohje.	114
Taulukko 22. Espoon muistipolkuhankkeen viestinnän monialainen toteuttaminen.	126
Taulukko 23. Muistipolkuhankeen tulokset ja tuotokset.	130
Taulukko 24. Suositus muistipolkuryhmän toiminnasta.	137
Taulukko 25. Suositus muistipolun seurantaryhmän toiminnasta.	138

Tiivistelmä

Muistisairaahan palvelupolun kehittämisen käsikirjassa kuvataan polun kokonaisuutta käyttäen esimerkkinä Espoon kaupungin muistipolkuhankkeessa vuosina 2018–2021 tehtyä kehittämissuorityötä. Hankkeen keskiössä olivat muistisairaahan ihmisen ja hänen läheisensä tarpeet. Kysyimme sekä todellisilta että kuvitteellisilta palvelupolun kulkijoilta: Mikä on sinulle tärkeää?

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeen ylätasoin tavoitteena oli kansallisen muistiohjelman toimeenpano kuntatasolla ja hyvien hoitokäytänteiden kehittäminen muistisairautta sairastavien ihmisten ja heidän läheistensä hyvinvoinnin tukemiseen.

Käsikirjassa esitetään Espoon kaupungin muistipolun lähtötila ja tavoitetila, hankkeen hyötytavoitteet sekä kehittämistehtävät, joiden avulla kehittämiselle asetetut tavoitteet on pyritty saavuttamaan. Kirjassa kuvataan Espoon muistipolkuhankkeen organisoimista, viestintää ja sidosryhmäyhteistyötä sekä erilaisia tapoja hyödyntää Lean-kehittämistä. Käsikirjassa annetaan myös suosituksia muistisairaahan palvelupolun jatkokehittämiselle. Kirja toimii esimerkkinä kehittämisestä. Toivomme, että sen avulla tulevissa kehityshankkeissa voidaan tehdä asiat vielä paremmin.

Hankkeen tiiviin kehittämisen ja tulosten vakiinnuttamisen vaiheet ajoittuivat koronapandemian aikaan. Muistipolun kehittäjien resurssit olivat sidottuina pandemia-ajan toimintaan. Hanke on siten jäänyt osittain kesken. Tässä keskeneräisyyden tilassa käsikirjan kirjoittaminen on ollut erityisen tärkeää, jotta hankkeessa tehty työ ei katoa. Käsikirjaan on dokumentoitu hankkeessa kehitetyt muistisairaahan hoidon hyvät mallit, jotta ne on mahdollista herätellä toimiviksi käytänteiksi tilanteen palautuessa normaalisti.

Ammattilaisten osaaminen luo perustan muistisairaahan ja hänen läheisensä hyvälle hoidolle. Käsikirjassa ammattilaisten muistiosaaminen kytkeytyy kiinteästi muistisairaahan mahdollisuuteen asua turvallisesti ja toimintakykyisenä kotona. Käsikirja on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Se toimii muistisairaahan hoidon kehittämisen työvälineenä. Käsikirja sopii käytettäväksi myös perehdytyksessä sekä alan ammatillisessa ja täydennyskoulutuksessa.

Lisätietoa hankkeesta: Annikka Immonen

Kiitokset kehittäjille

Muistipolun ydintoimijoille

Muistisairaille ja heidän läheisilleen

Espoon kaupungin ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat asiakkaita, joilla on aikuisiän kognition heikentymä

Kehittämisryhmille

Hankkeen kolmessatoista kehittämisryhmässä toimineille muistisairaille, heidän läheisilleen ja ammattilaisille

Sidosryhmille

Uudenmaan Muistiluotsin väki

Terveyskylän ”muistimökki” työryhmä, HUS

Teija Hammar, johtava asiantuntija ja Sari Jokinen, asiantuntija, THL

Kirsi Haikarainen, kustannustoimittaja ja Muistisaira-an hoito-kirjan toimittajat Merja Hallikainen, Riitta Mönkäre ja Pirkko Pihlakari, Duodecim

Jenny Paananen, tutkijatohtori, Hoitotieteen laitos, Turun yliopisto

Hankeryhmälle

Annikka Immonen, työryhmän puheenjohtaja ja projektipäällikkö (tammikuu 2018–lokakuu 2019), muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Pauliina Savolainen, työryhmän puheenjohtaja (marraskuu 2019–lokakuu 2020), muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Annette Wiksten-Linde, työryhmän puheenjohtaja (marraskuu 2020–toukokuu 2021), muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Maarit Väärälä, työryhmän puheenjohtaja (kesäkuu–joulukuu 2021), muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Helena Heimo, työryhmän Lean-valmentaja (huhtikuu 2018–kesäkuu 2020), kehittämispäällikkö, Sosiaali- ja terveystoimi, Espoon kaupunki

Anne Susiluoto, työryhmän Lean-valmentaja (heinäkuu 2020–joulukuu 2021), palveluesimies, Taavin muistipalvelukeskus, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Ritva Asikainen, kotihoidonohjaaja, kotihoito, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Maarit Lehtovirta, erikoislääkäri, neurologian poliklinikka, Jorvin sairaala, HUS

Heljä Lotvonen, erikoislääkäri, Espoon sairaala, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Maj-Britt Löf, kotihoidon asiantuntija, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Tatiana Morozova, apulaisylilääkäri, kotihoidon lääkärit, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Irina Niemelä, terveyskeskuslääkäri, Kilon terveysasema, Terveyspalvelut, Espoon kaupunki

Minna Partanen-Björk, palvelupäällikkö, pitkäaikaishoito, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Susanna Rapo-Pylkkö, apulaisylilääkäri, Espoon sairaala, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Kaisa Schroderus, erikoislääkäri, Tapiolan terveysasema, Terveyspalvelut, Espoon kaupunki

Ohjausryhmälle

Matti Lyytikäinen, ohjausryhmän puheenjohtaja (tammikuu 2018–huhtikuu 2021), vanhusten palvelujen johtaja, Espoon kaupunki

Minna Hoffström, ohjausryhmän puheenjohtaja (toukokuu 2021–joulukuu 2021), vanhusten palvelujen johtaja, Espoon kaupunki

Sirpa Immonen, asiakasohjauspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki (tammikuu 2018–helmikuu 2021)

Tuula Ekholm, asiakasohjauspäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki (maaliskuu–joulukuu 2021)

Elina Kylmänen, pitkäaikaishoitopäällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Roope Leppänen, Espoon sairaalan johtava ylilääkäri, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Eila Erola, johtava ylilääkäri, terveysterveyst, Espoon kaupunki (tammikuu 2018–joulukuu 2020)

Anu Mustakari, johtava ylilääkäri, terveysterveyst, Espoon kaupunki (tammikuu–joulukuu2021)

Heli Naukkarinen, kotihoidon päällikkö, vanhusten palvelut, Espoon kaupunki

Auli Verkkoniemi-Ahola, osastonylilääkäri, HUS

Johdanto

Muistisairaudet

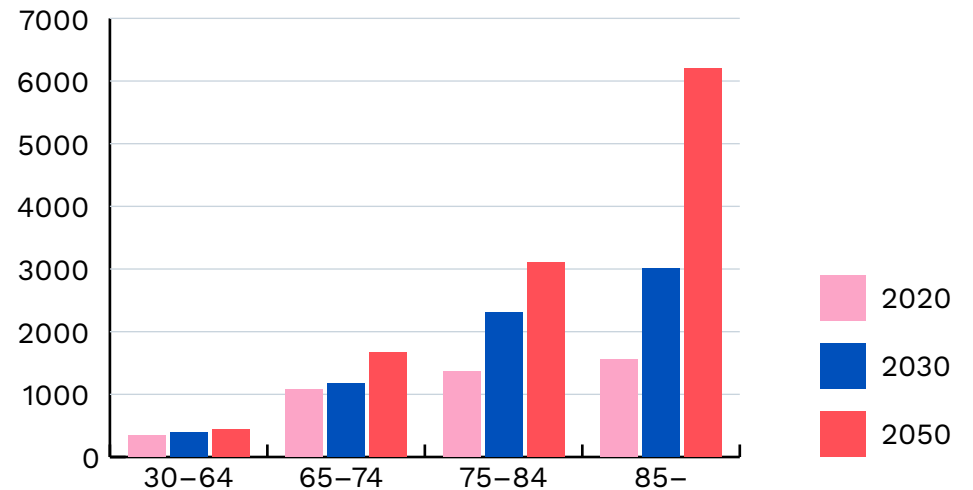
Annikka Immonen

Kognition heikentymää ja muistisairautta sairastavat ihmiset ovat suuri sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasryhmä. Muistisairaudet luokitellaan Suomessa kansansairauksiksi, joiden hoidolla on merkittäviä kansantaloudellisia vaikutuksia.¹ Muistisairaudet ovat suomalaisten kolmanneksi yleisin kuolemansyy.² Käypä hoito -suosituksen mukaan Suomessa sairastuu vuosittain muistisairauteen noin 14 500 henkilöä. Hoidon järjestämistä vaikeuttaa se, että merkittävä osa muistisairauksista jää edelleen diagnosoimatta. Kaikkiaan muistisairaiden määrän arvioidaan Suomessa olevan noin 200 000 henkilöä.³

Muistipolkuhankkeen käynnistyessä vuonna 2018 Espoon väkiluku oli 283 632, ja Espoossa arvioitiin olevan noin 4 000 muistisairautta sairastavaa ihmistä. Jos ajatellaan, että jokaisella muistisairaalla on kahdesta kolmeen läheistä, niin varovaisenkin arvion mukaan muistisairaudet koskivat vuonna 2018 henkilökohtaisesti ainakin 12 000–16 000 espoolaista.

Muistisairauksien hoidolla on yksilön hyvinvoinnin lisäksi myös laaja yhteiskunnallinen merkitys. Etenevä muistisairaus on suurin yksittäinen iäkkäiden ihmisten pitkäaikaisen hoidon (omahoito, kotihoito, pitkäaikaishoito) tarpeen aiheuttaja. Mini-Suomi -tutkimuksen laskentakaavan mukaan Espoossa oli arviolta 4 357 keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavaa vuonna 2020. Vastaavasti ennusteen mukaan lukumäärä kasvaa vuoteen 2030 mennessä noin 2500:lla ja vuoteen 2050 mennessä noin 7000:lla verrattuna vuoteen 2020. (ks. [Kuvio 1](#). Ennuste keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavien määrän kehityksestä Espoos-

sa vuosina 2020–2050 eri ikäluokissa.) Lähivuosina (2020–2030) keskivaikeaa ja vaikeaa muistisairautta sairastavien määrä tulisi ennusteen mukaan kasvamaan keskimäärin noin 230 henkilöllä vuosittain.⁴

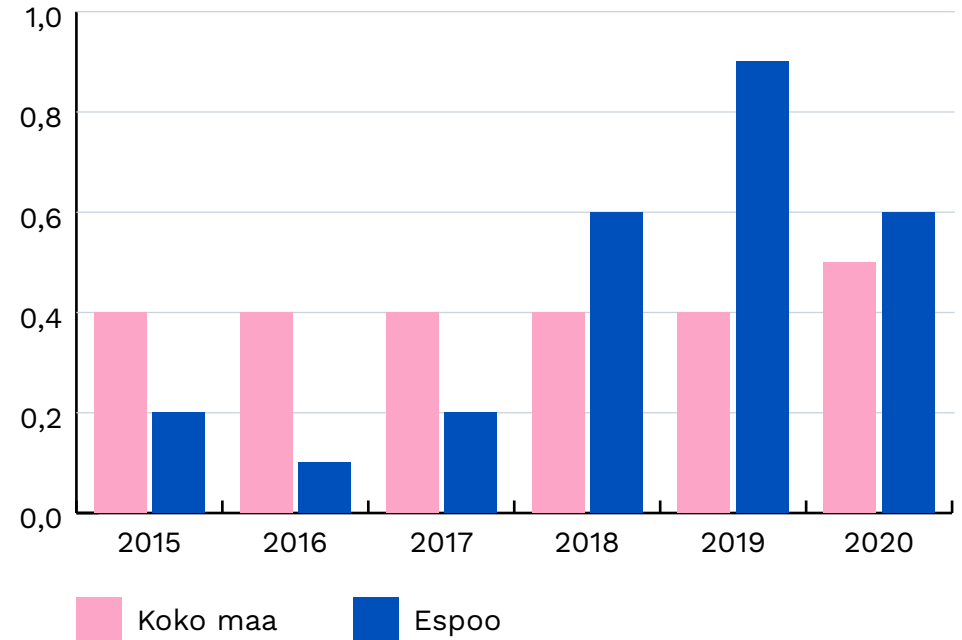

Kuvio 1. Ennuste keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta sairastavien määrän kehityksestä Espoossa vuosina 2020–2050 eri ikäluokissa.

Arvio perustuu Espoon viralliseen väestöennusteen sekä Mini-Suomi -tutkimuksen laskentakaavaan muistisairauksien esiintyvyydestä.

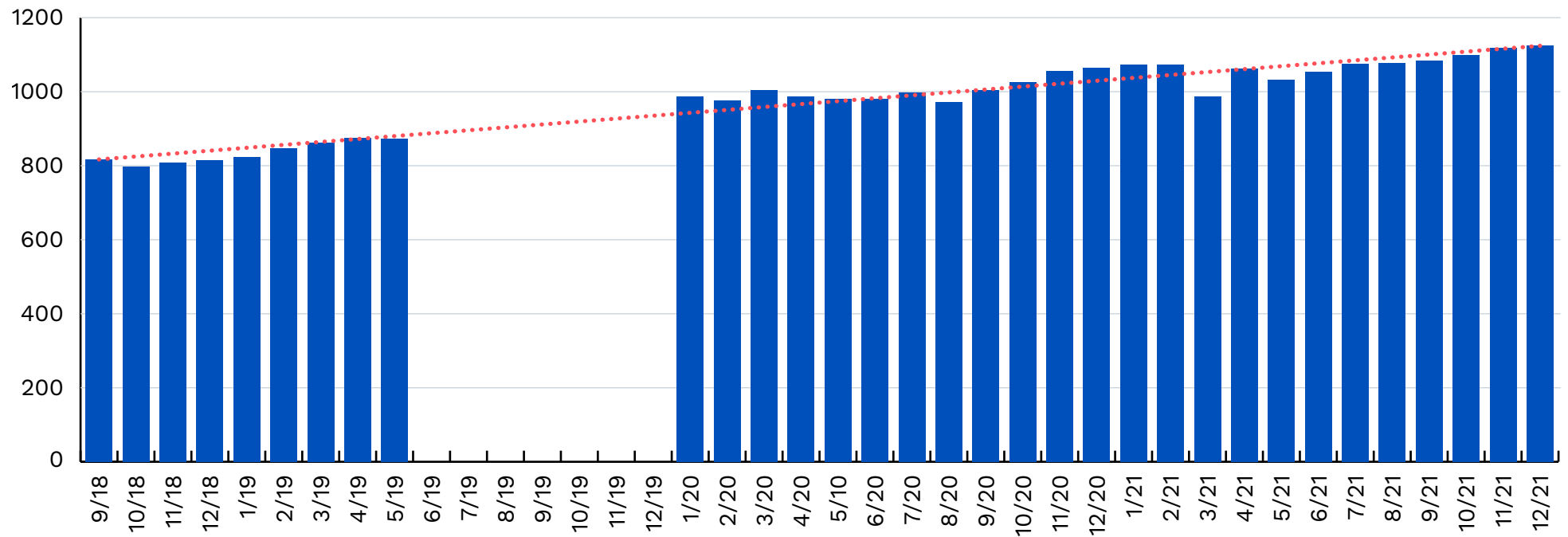
Viimeisimmät kansainväliset tutkimukset antavat viitteitä, että muistisairauksien ilmaantuvuus on laskussa muun muassa väestön koulutustason sekä terveyden ja elintapojen kohentumisesta johtuen. Absoluuttiset luvut muistisairaiden lukumäärässä kuitenkin kasvavat johtuen ikääntyneiden määrän kasvusta. Näin ollen muistisairauksiin liittyvä palvelutarpeen kasvu on edelleen merkittävää Espoossa.⁵

Kasvava palvelujen tarve näkyy muistipolun eri vaiheissa. Perusterveydenhuollon lääkäreiden avosairaanhoidon vastaanoton käyntisyynä dementia on Espoossa noussut jyrkästi viimeisten vuosien aikana. (ks. [Kuvio 2](#). Dementia perusterveydenhuollon lääkärin avosairaanhoidon vastaanoton käyntisyynä). Muistineuvojien seurannassa olevien muistisairaiden määrä on noussut tasaisesti. (ks. [Kuvio 3](#). Muistineuvojien asiakasmäärä vuosina 2018–2021).

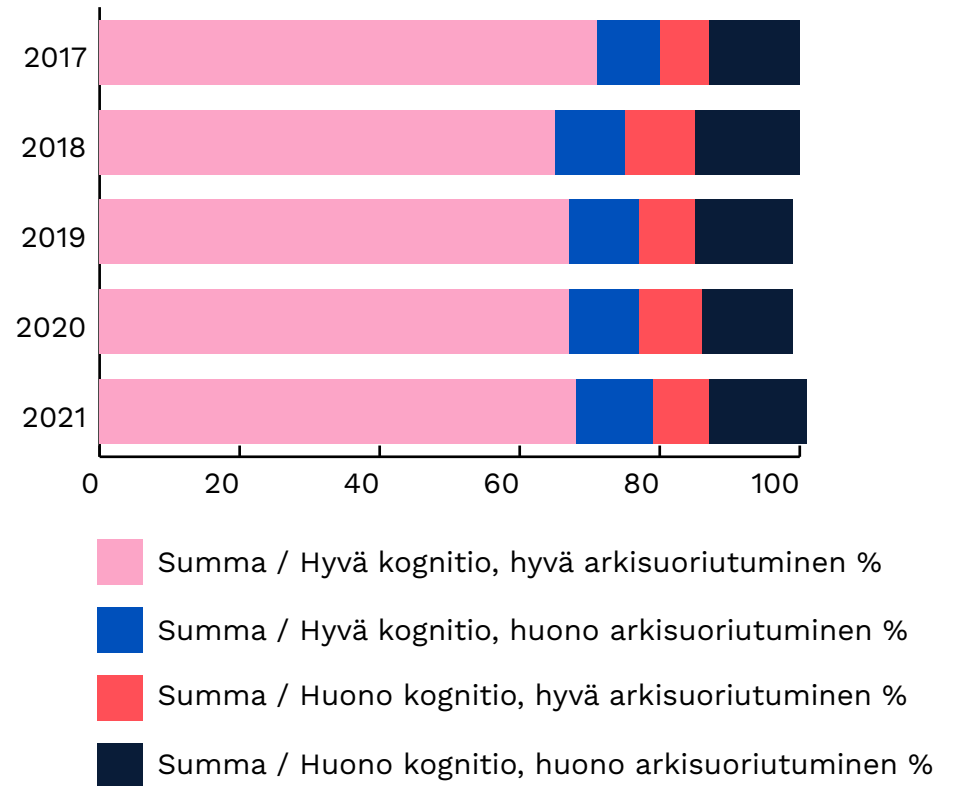
Kuvio 2. Dementia perusterveydenhuollon lääkärin avosairaanhoidon vastaanoton käyntisyynä, % kirjatuisista käyntisyistä koko maassa ja Espoossa.

© THL, [Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2021](#).⁶ Indikaattori ilmaisee perusterveydenhuollon lääkärin avosairaanhoidon vastaanoton fyysisten käyntien osuuden kaikista kirjatuisista ICD10-luokituksen mukaisista käyntisyistä, kun käyntisyynä on dementia. Käyntisyys F00–F03 Dementia. Perusterveydenhuollon tilasto sisältää tietoja perusterveydenhuollon toiminnasta Hoitoilmoitusrekisterin tietojen pohjalta. Vuoden 2020 käyntimäärien laskuun Espoossa vaikuttaa oletettavasti koronapandemia, josta johtuen ikääntyneitä ohjeistettiin välttämään fyysisiä kontakteja ja perusterveydenhuollon resursseja kohdennettiin pandemia-työhön.

Kuvio 3. Muistineuvojien seurannassa olevien muistisairaiden määrä vuosina 2018–2021. Tieto perustuu muistisairaiden palveluohjaustiimin tilastointiin.

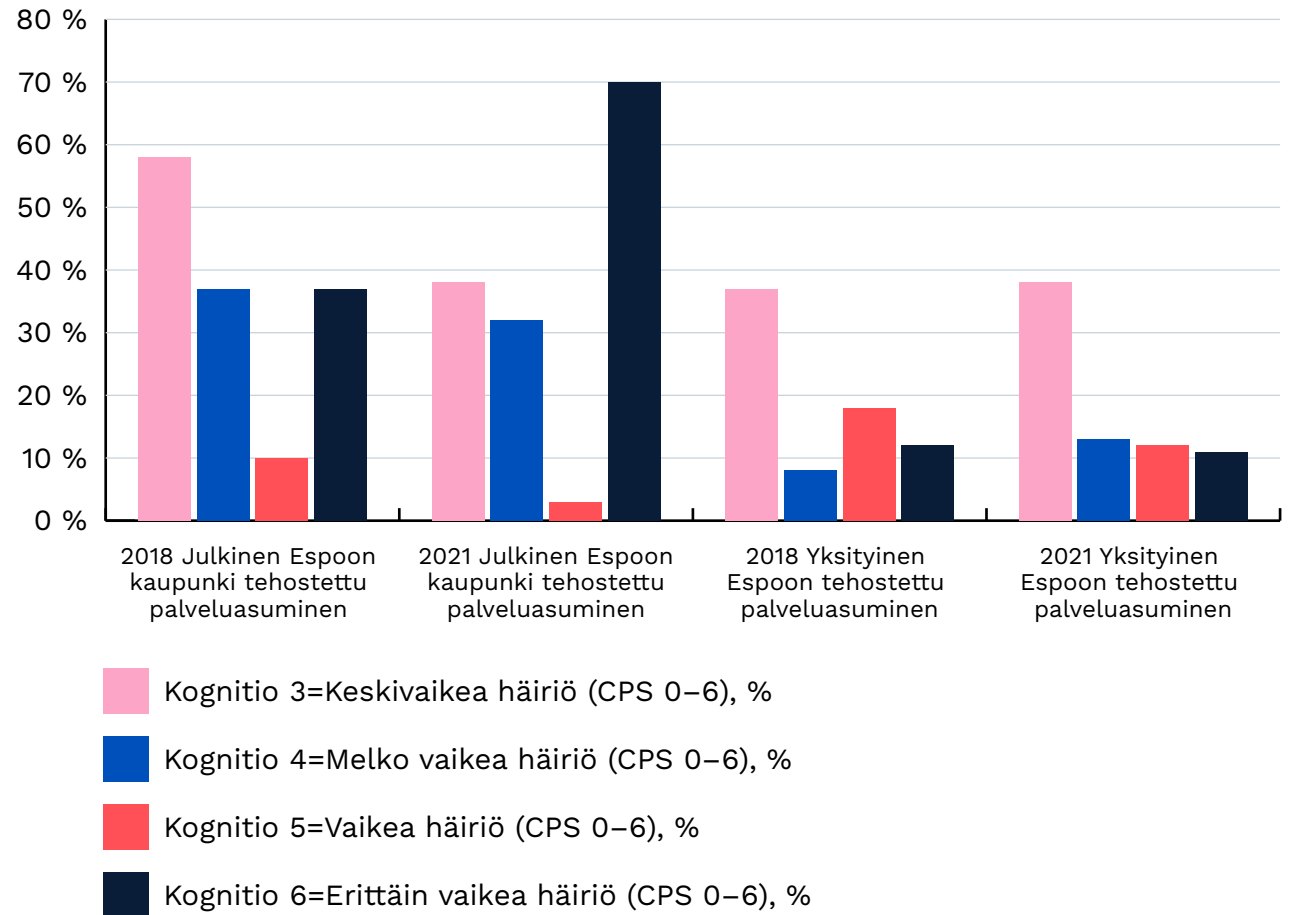
Espeen kotihoidon asiakkaiden kognition (tiedon käsittelyn) ja arkisuoriutumisen vuosivertailu osoittaa, että huonon kognition omaavien asiakkaiden osuus hyvän ja huonon arkisuoriutumisen luokissa on pysynyt vuosina 2017–2021 keskimäärin samana. Huonon kognition omaavien asiakkaiden prosentuaalinen osuus alkoi hieman nousta vuonna 2018, mutta se laski seuraavana vuonna, ja on tämän jälkeen pysynyt samalla tasolla viimeisen kolmen vuoden ajan. (ks. [Kuvio 4](#). Espoon kotihoidon asiakkaiden toimintakyvyn tarkastelu). Espoossa ei ole tutkittu ilmiöön vaikuttavia tekijöitä. Muistioneuvojan työn ja palveluohjauksen kehittäminen ovat mahdollisesti lisänneet kotona ilman palveluja tai vain tuki-palvelujen varassa asuvien muistisairaiden määrää.

Kuvio 4. Espoon kotihoidon asiakkaiden toimintakyvyn tarkastelu, % CPS (Cognitive Performance Scale) + ADL (Activities in Daily Living) vuosivertailu 2017–2021.

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022: RAI-Tilaajatietokanta (tiedot päivitetty 24.1.2022).

Tehtyjen RAI-arvioiden perusteella seuranta-aikana vuosina 2018–2021 Espoon kaupungin pitkäaikaishoidossa keski-vaikaa muistisairautta sairastavien osuus on laskenut. Erittäin vaikeaa muistisairautta sairastavien osuus on noussut selkeästi. Yksityisessä tehostetussa palveluasumisessa muistisairauden eri vaiheissa olevien muistisairaiden prosentuaaliset osuudet ovat pysyneet lähes samana. Espoon kaupungin muistipalvelukeskuksiin on pitkäjänteisesti keskitetty muistisairaiden hoidon osaamista. Täten muistisairaahan hyvän hoidon toteutumisen turvaamiseksi on ollut tarkoituksenmukaista keskittää vaikeaa muistisairautta sairastavien hoito kaupungin tehostetun palvelun yksiköihin.

Kuvio 5. Pitkäaikaishoidon asiakkaiden kognitio: Julkinen Espoon kaupungin tehostettu palveluasuminen (sisältää tehostetun palveluasumisen ja vanhainkotihoidon) ja yksityinen Espoon tehostettu palveluasuminen vuosina 2018 ja 2021.

Muistipolkukehittämisen keskeiset periaatteet

Annikka Immonen

Muistipolku kuvaa keskeisiä muistisairauksien ennaltaehkäisyyn ja hoitoon liittyviä vaiheita sekä liittyy muistisairaaseen ja tämän läheiset saumattomasti yhteen perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, kuntoutuksen, vanhustenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa. Polku muodostuu kulumalla, monien kulkemalla samaa reittiä pitkin. Hyvin viitoitettu polku auttaa kulkemista. Ilman viitoitusta muodostuu helposti erilaisten kulkureittien sekalainen verkko, jossa jokainen kulkija etsii reittiään, harhailee.

Espoon muistipolkuhankkeen kehittäjät kuvasivat muistipolun kokonaisuuden muistisairauden ennaltaehkäisystä, muistin haasteisiin, diagnosointiin, sairauden seurantaan ja aina elämän loppuvaiheen hoitoon asti (ks. [Muistipolun tavoitetilan kuvaus](#) -artikkeli). Tämä auttoi tunnistamaan muistipolun riskin paikat, parantamaan oikea-aikaista toimintaa, poistamaan hukkaa sekä tunnistamaan polulla kulkemista hankaloittavia uhkia.

Muistipolun kulkijat muodostavat monitahoisen toimijaverkoston. (ks. [Kuvio 7](#). Muistipolun toimijat ja asiakaskunnan laajuus muistipolun eri vaiheissa). Tästä syystä muistipolun kehittämisen tulee tapahtua monitoimijaisena ja monialaisena yhteistyönä. Espoon kaupungin muistipolkuhankkeeseen osallistui laaja joukko muistisairaiden hoidon ammattilaisia, Uudenmaan Muistiluotsin edustajia sekä muistisairaita ja heidän läheisiään. Työskentelyn keskiöön asetettiin muistisairas ihminen; mietittiin, mitä hän tarvitsee. Hankkeessa kerättiin kyselyllä muistisairaiden, heidän läheistensä ja ammattilaisten kokemuksia muistipolusta.⁷ Näitä kokemuksia sekä lainauksia kehittämistyöpajoista ja muistiseminaareista kerätystä palautteesta⁸ esitetään käsikirjassa suorina lainauksina.

Muistipolkuhankkeen kehittämisen tulee perustua sekä kansallisiin⁹ että kansainvälisiin¹⁰ suosituksiin. Espoon muistipolku-

hankkeen tavoitteena on ollut kansallisen muistiohjelman (2012–2020) toimeenpano kuntatasolla sekä hyvien hoitokäytänteiden kehittäminen muistisairautta sairastavien ihmisten ja heidän läheistensä hyvinvoinnin tukemiseen (ks. [Taulukko 1](#), Kansallisen muistiohjelman (2012–2020) peruspilarit).

Taulukko 1. Kansallisen muistiohjelman (2012–2020) peruspilarit.

Aivoterveysten edistäminen
Oikeat asenteet aivoterveysten, muistisairauksien hoitoon ja kuntoutukseen
Hyvän elämänlaadun varmistaminen muistisairaille ihmisille ja heidän läheisilleen oikea-aikaisen tuen, hoidon, kuntoutuksen ja palvelujen turvin
Kattavan tutkimustiedon ja osaamisen vahvistaminen

Käytämme käsikirjassa muistisairautta sairastavasta ihmisestä termiä muistisairas tai muistisairas ihminen, jotka ovat käsikirjaa kirjoittaessa käytössä olevia yleistermejä. Ymmärrämme muistisairaaseen ihmisen kokonaisuutena; tuntevana, ajattelevana, sosiaalisena toimijana, jonka identiteettiä ja elämää kognition heikkeneminen vaikuttaa tavalla tai toisella. Toisin sanoen, emme näe muistisairasta vain sairaana, vaan käsitämme kognition heikkenevän olevan osa elämää, ei elämä kokonaan.

Aiempi kehittäminen luo pohjan nykykehittämiselle

Annikka Immonen

Muistisairaiden hoitoa on Espoossa kehitetty pitkäjänteisesti. Yksi Suomen ensimmäisistä **muistihäiriöisen ja dementoituneen hoitoketjuista** kuvattiin Espoossa vuonna 1999. Hoitoketjua työstettiin tuolloin yhdessä erikoissairaanhoidon ja paikallisen dementiayhdistyksen kanssa. Hoitoketjussa kuvattiin muistisairauksien diagnosointivaiheen prosessi.¹¹

Kotona paras -projekti toteutettiin vuosina 2008–2011 yhdessä Suomen muistiasiantuntijoiden ja Sodankylän kaupungin kanssa. Projektin tavoitteena oli muistisairaana ihmisen terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta edistävä kotona asuminen. Osaprojektina oli **muistikoordinaattoritoiminnan** juurruttaminen Espooseen.¹² Ensimmäinen dementia-neuvoja (myöhemmin muistineuvoja) nimettiin Espooseen vuonna 2007. Muistineuvojien määrää on lisätty muistisairaiden määrän kasvaessa. Vuonna 2012 nimettiin kuusi uutta muistineuvojaa. Vuodesta 2014 alkaen vanhustenpalveluissa on työskennellyt yhdeksän muistineuvoja. Muistipolkuhankkeen aikana, vuonna 2019 perustettiin yksi uusi toimi, jolloin muistineuvojien määrä nousi kymmeneen.

Muistipalvelukeskusten suunnittelu aloitettiin Espoossa vuonna 2013. Tavoitteena oli keskittää muistisairaana tarvitsemat alueelliset perustason sosiaali- ja terveystyöt ”saman katon alle”. Viherlaakson muistipalvelukeskus avattiin vuonna 2014 ja Taavin muistipalvelukeskus vuonna 2015. Uusi palvelumuoto mahdollisti muistisairaalle palvelumuodosta toiseen siirtymisen joustavasti palvelutarpeen kasvaessa. Muistipalvelukeskuksiin on keskitetty muistisairaiden päivätoimintaa, lyhytaikaishoitoa sekä ympärivuorokautista puhelinneuvontaa päivätoiminnan ja lyhytaikaishoidon asiakkaille ja omaisille sekä pitkäaikaishoitoa siinä vaiheessa, kun muistisairaana turvallinen ja toimintakykyinen kotona asuminen ei enää ole mahdollista.¹³

Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin **muistisairaiden palveluohjauksen** toiminnan kehittäminen käynnistyi vuonna 2016. Muistineuvojat ja omaishoidon tuen palveluohjaajat siirtyivät työskentelemään vastaperustettuun seniorineuvonta ja palveluohjaus yksikköön. Työskentelyssä alkoi aiempaa vahvemmin painottua palveluohjauksen ja neuvonnan näkökulma, omaishoitajan ja läheisten tukeminen sekä asiakasprosessien koordinoitavuus.

Espoon kaupunki on vuosien varrella kehittänyt myös laajasti muistisairaana kokonaishoitoa tukevaa toimintaa, kuten ennakoivia palveluja, ryhmätoimintaa, palvelukeskustoimintaa, kulttuuritarjontaa, vapaaehtoistoimintaa ja omaishoitajien tukea.

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeen käynnistäminen perustui havaintoon, että kaupungissa on paljon hyviä muistisairaana ja hänen läheisensä elämää tukevia käytänteitä, jotka eivät kuitenkaan muodosta eheää, muistisairaana kotona asumista tukevaa polkua. Tästä johtuen, oli tarve tarkastella, millaisin muistipolun askelmerkein espoolaisille muistisairaille ja heidän läheisilleen olisi mahdollista turvata koko palvelupolun kattava tuki ja kuntoutus sekä kyllin hyvän omannäköisen arjen jatkuminen sairaudesta huolimatta. Muistipolkuhanke hyväksyttiin Espoon kaupungin vanhusten palvelujen johtoryhmässä syyskuussa 2017¹⁴, ja hanke käynnistyi helmikuussa 2018.

Muistipolun kehittäminen

Kehittämisen viitekehys

Annikka Immonen

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeessa kehittämisen viitekehysten muodostivat Lean-kehittämisen periaatteet: tunnistaan ongelma, kuvataan lähtötila ja tavoitetila sekä määritellään tarvittavat toimenpiteet, joilla tavoitetilaa kohti pyritään, seurataan tavoitteiden saavuttamista sekä otetaan oppia kehittämisen prosessista. Lean-kehittämisen tarkoituksena on lisäarvon tuottaminen asiakkaalle ja työntekijöiden työn sujuvoittaminen. Tämä tapahtuu turhan ja päällekkäisen työn poistamisella, muuttamalla tehtävien kulku ennustettavaksi sekä lyhentämällä tehtäviin kuluva-aikaa. Työn vakiointi ja jatkuvan parantamisen ajatus ohjaavat työskentelyä. Tavoitteena on, että kehittämisen tuloksena muistisairas saa tarvitsemansa palvelut sujuvasti ja oikea-aikaisesti.

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeen yllätyötavoitteena oli kansallisen muistiohjelman toimeenpano kuntatasolla ja hyvien hoitokäytänteiden kehittäminen muistisairaiden ja heidän läheistensä hyvinvoinnin tukemiseen. Käsikirjassa kuvataan hankkeessa kehitettyjä hoitokäytänteitä. Koronapandemiasta johtuen toiminnan vakiinnuttaminen ja muutoksen arviointi ovat osin kesken, joten niitä ei systemaattisesti kuvata tässä kirjassa. Koska numeerista seurantatietoa ei vielä ole kerätty, niin tapahtunutta muutosta kuvataan käsikirjassa sanallisesti.

Kehittämisen organisoiminen

Annikka Immonen

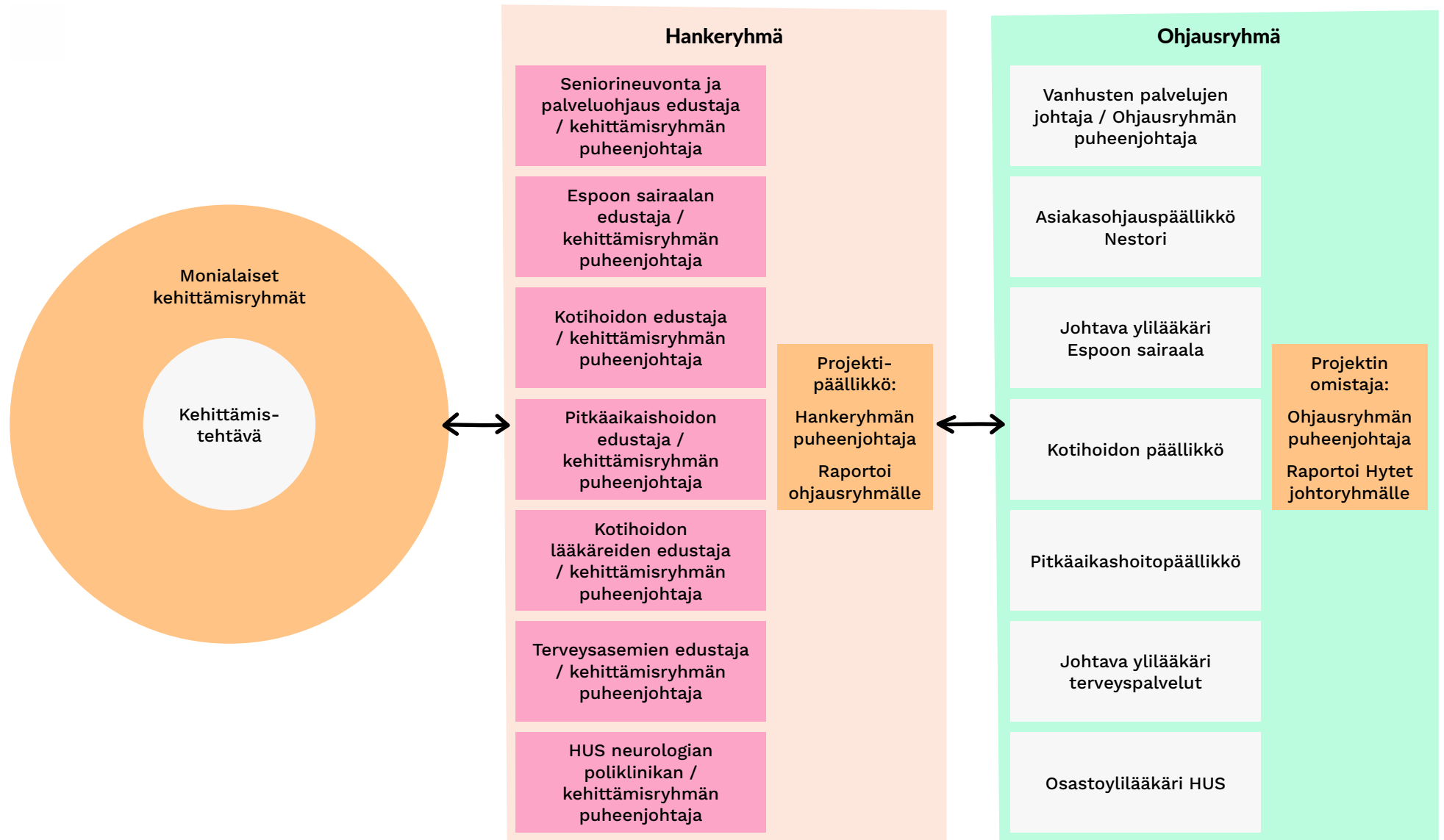
Kehittämisen organisoimisen tavoitteena on luoda puitteet kehittämisen onnistumiselle. Onnistumisen kannalta keskeistä on selkeä työnjako, joka luo pohjan kehitysmuotoiselle ilmapiirille ja tukee tiedonkulkua.

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeen **kehittämisryhmät** muodostivat hankkeen sydämen. Hankkeen aikana toimi 13 kehittämisryhmää, joihin koottiin kunkin kehittämistehtävän kannalta oleellisten toimijoiden edustus monialaisesti ja moniammatillisesti. Muistisairautta sairastavat asiakkaat ja heidän läheisensä sekä järjestötoimijat ja vapaaehtoistoimijat osallistuivat osaan kehittämisryhmistä. Kehittämisryhmät kokoontuivat tarpeen mukaan.

Hankeryhmä kuvasi muistipolun lähtötilan ja tavoitetilan, priorisoi kehittämistehtävät ja määritteli kehittämisryhmät sekä seurasi ja ohjasi kehittämistehtävien etenemistä ja laati tarvittaessa yllärajaisia toimintaohjeita. Hankeryhmä kokoontui hankkeen aikana keskimäärin kymmenen kertaa vuodessa.

Hankkeen **ohjausryhmä** ohjasi kokonaiskehittämistä, hyväksyi kehittämistehtävät ja linjasi tarvittaessa niiden etenemistä ja yllärajaisista yhteistyötä. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana keskimäärin neljä kertaa vuodessa.

Muistipolkuhankkeen omistajana ja ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Espoon vanhusten palvelujen johtaja. Hankkeen ohjausryhmä ja hankeryhmä koostuivat monialaisesti vanhusten palvelujen, terveyspalvelujen ja erikoissairaanhoidon edustajista. Projektipäällikkönä toimi muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö. Hän toimi ohjausryhmän esittelijänä ja hankeryhmän puheenjohtajana. Hankeryhmän edustajat toimivat kukin oman vastualueensa kehittämisryhmien puheenjohtajina. Hankkeen organisoituminen on kuvattu Kaaviossa 1 ([Kaavio 1](#). Espoon muistipolkuhankkeen organisaatio).

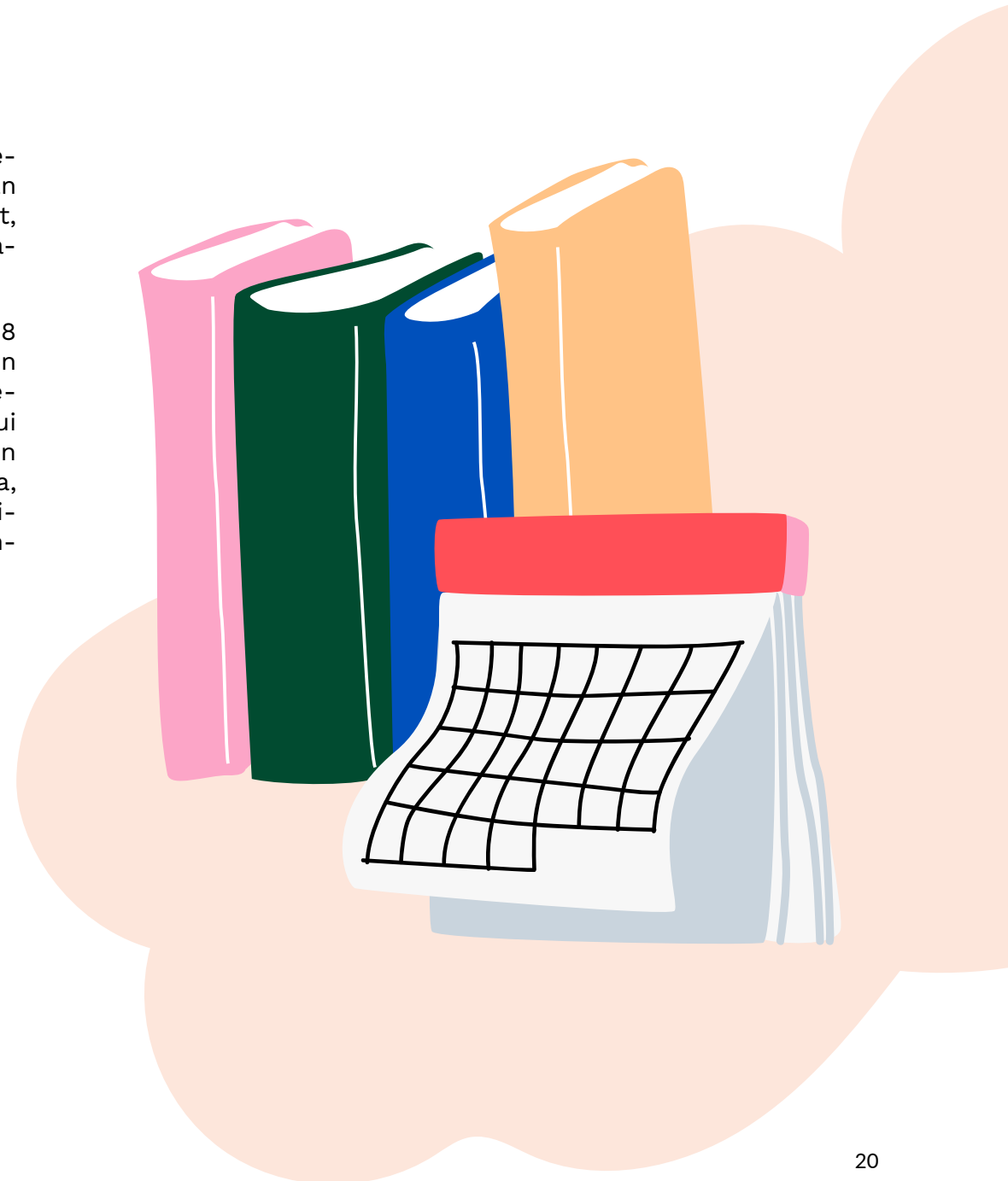
Kaavio 1. Espoon muistipolkuhankkeen organisaatio.

Kehittämisen aikatauluttaminen

Annikka Immonen

Kehittämisen kokonaisuuden aikatauluttaminen luo kehyksen kehittämiselle ja tukee sen onnistumista. Aikataulusuunnitelmaan on hyvä sisällyttää kehittämisen eri vaiheiden kehittämistehtävät, oppiminen sekä viestintä (ks. [Kuvio 6](#). Muistipolkuhankkeen aikataulu).

Espoon kaupungin muistipolkuhanke käynnistyi helmikuussa 2018 ja päättyi kesäkuussa 2022. Hankkeen kehittäminen ja tulosten vakiinnuttamisen vaihe jouduttiin keskeyttämään koronapandemian takia keväällä 2020. Vuoden 2021 syksyllä pandemia jatkui edelleen. Jotta hankkeen tulokset eivät katoa, vaan ne voidaan vakiinnuttaa toimiviksi käytänteiksi tilanteen normalisoiduttua, päädyttiin hankkeen kehittäminen ja tulokset kokoamaan käsi-kirjaksi. Vuodelle 2022 suunniteltu toiminta toteutetaan, jos pandemiatilanteen hoitoon sidotut resurssit vapautuvat.

Aikataulu	2018 kevät	2018 syksy	2019	2020–2021 kevät	2021 syksy	2022
Kehittämis-tehtävät	Taustatietojen keruu Lähtötilan kuvaus Tavoitetilan kuvaus Kehittämisen aikataulut	Kehittämistehtävien määrittely ja priorisointi Kehittämisryhmien nimeäminen	Kehittämisryhmien työskentely ja tulosten kuvaaminen	Kehittäminen tauolla korona-pandemian takia	Muistisairaalan palvelupolun kehittämisen käsikirjan kirjoittaminen	Hankkeen tulosten arviointi ja vakiinnuttaminen
Oppiminen	Ammattilaisten muistiosaamisen tarpeen kartoittaminen	Ammattilaisten muistiosaamisen tarpeen kartoittaminen	Kehittämisryhmille lean-kehittämisen perusteet -esitys Omatyöntekijä -koulutukset	Kehittäminen tauolla korona-pandemian takia		Henkilöstön muistikoulutusten käynnistyminen
Viestintä	Muistiseminaari Henkilöstöviestintä Esimies ja johtoryhmäviestintä Sidosryhmäviestintä	Muistiseminaari Henkilöstöviestintä Esimies ja johtoryhmäviestintä Sidosryhmäviestintä	Muistiseminaari Henkilöstöviestintä Esimies ja johtoryhmäviestintä Sidosryhmäviestintä	Kehittäminen tauolla korona-pandemian takia	Henkilöstöviestintä Esimies ja johtoryhmäviestintä Sidosryhmäviestintä	Muistipolku-hankkeen loppuseminaari ja käsikirjan julkistaminen

Kuvio 6. Muistipolkuhankkeen aikataulu.

Muistipolun lähtötilan kuvaus

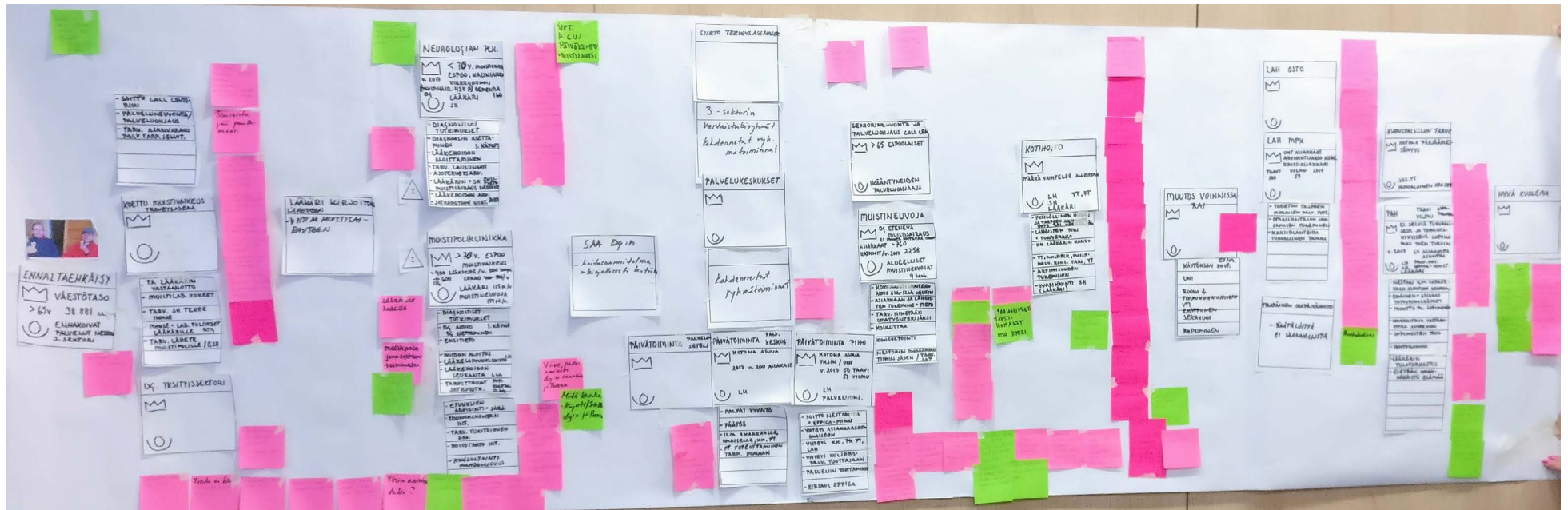
Annikka Immonen

Muistipolkukehittämisen aluksi hankeryhmä kuvasi muistipolun lähtötilan eli teki karkean esityksen muistipolun kokonaisuudesta (ks. [Kuva 1](#). Muistipolun lähtötilan kuvaus keväällä 2018.) Lähtötilan kuvaus alkoi kuvitteellisen asiakkaan määrittelemisellä. Tämä auttoi hahmottamaan muistisairaana kulkua muistipolulla. Lähtötilan kuvaamista varten hankeryhmä konsultoi muistipolun eri vaiheissa työskenteleviä ammattilaisia ja ohjausryhmää.

Lähtötilan kuvaus lisäsi ymmärrystä muistipolun tilasta sekä auttoi havaitsemaan systeemin monimutkaisuuden. Monialainen

yhteistyö lähtötilan kuvausta tehdessä auttoi löytämään yhteisen kielen ja tietopohjan tulevalle kehittämiselle.

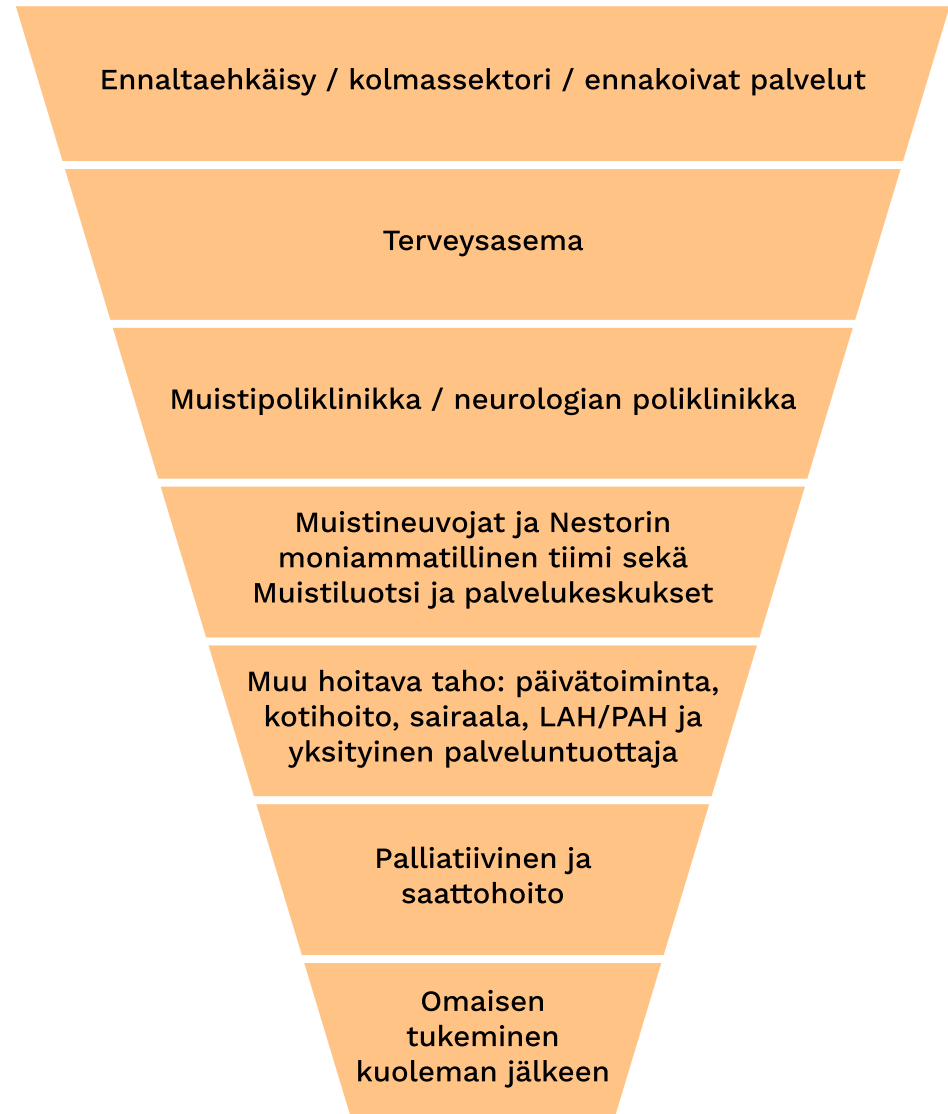
Muistipolun alkupisteeksi hankeryhmä määritteli muistisairauksien ennaltaehkäisyä ja loppupisteeksi muistisairaana kuoleman. Valkoisille lapuille kirjattiin muistipolun vaiheet eli asiakkaan kontaktipisteet eri toimijoiden kanssa. Lapuille kirjattiin myös kyseisen vaiheen asiakaskuvaus ja asiakasmäärä (kruunun kuva) ja ammattilaisen kuvaus (hymiön kuva). Valkoisille viivoitetuille lapuille kirjattiin ammattilaisen työvaiheet ja tiedonsiirto kussakin

Kuva 1. Muistipolun lähtötilan kuvaus keväällä 2018.

muistipolun vaiheessa. Lähtötilan kuvaukseen merkittiin vihreillä lapuilla hyviä käytänteitä ja punaisilla lapuilla polun kompastuskohtia. Lähtötilan kuvaus osoitti, että riski muistipolun mutkistumiseen tai katkeamiseen liittyy tyypillisesti organisaatioiden väliseen yhteistyöhön.

Lähtötilan kuvauksessa todettiin, että asiakaskunnan laajuus ja toimijat vaihtelevat muistipolun eri vaiheissa. (ks. [Kuvio 7](#). Muistipolun toimijat ja asiakaskunnan laajuus muistipolun eri vaiheissa). Ennaltaehkäisy sekä kolmannen sektorin palvelut ja kunnan ennakkoivat palvelut kohdistetaan väestötasoisesti. Mitä pidemmälle muistipolku etenee, sitä pienempään osaan väestöstä palvelut kohdistuvat. Muistipoliklinikan tai neurologian poliklinikan asettaman diagnoosin jälkeen useat eri toimijat työskentelevät muistisairaana ja hänen läheistensä kanssa. Jokaisella muistipolun toimijalla on erityinen rooli. Muistipolun lähtötilan kuvaus nosti esiin, että muistisairaana sujuva kulku muistipolulla edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja kokonaistoiminnan koordinoitua.

Kuvio 7. Muistipolun toimijat ja asiakaskunnan laajuus muistipolun eri vaiheissa.

Muistipolun tavoitetilan kuvaus

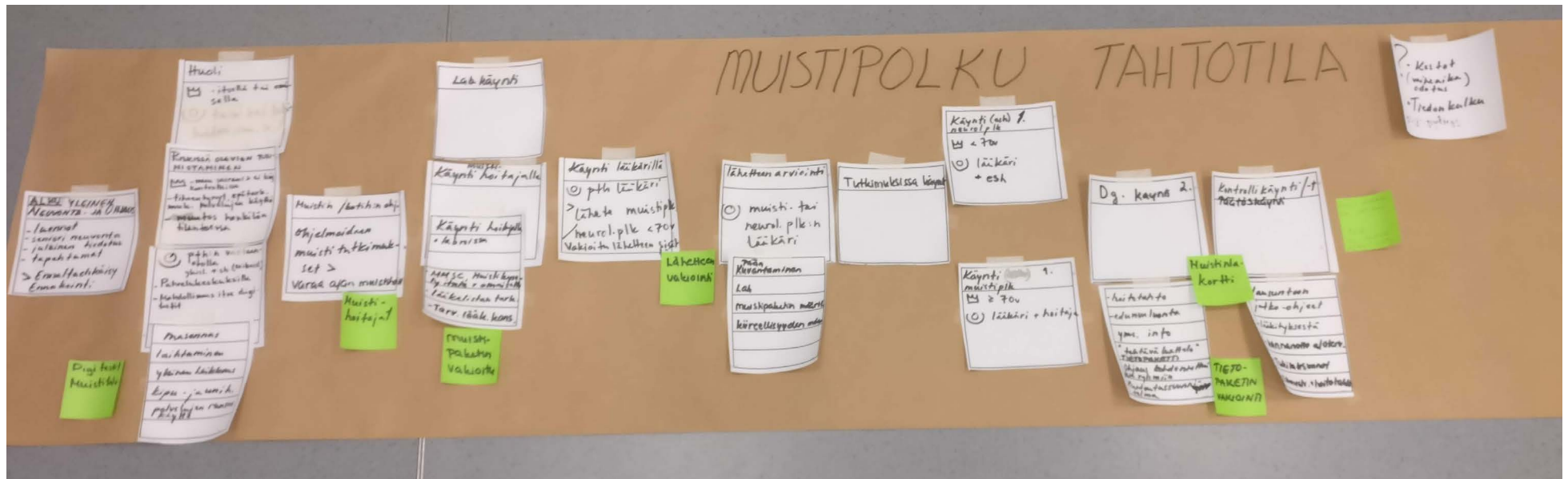
Annikka Immonen

Muistipolun tavoitetilan kuvauksen tarkoituksena on visualisoida muutostavoite. Hankeryhmä nimesi työskentelyssään tavoitetilan tahtotilaksi. Tällä haluttiin painottaa, että tavoitetilan toteutuminen on tahtokysymys. Muistipolun toimijoiden sitoutuminen muistipolussa määriteltyyn työskentelyyn on oleellista muistisairaana ja hänen läheisensä esteettömän kulun turvaamiseksi muistipolulla.

Tavoitetilan kuvaaminen käynnistyi hankeryhmässä lähtötilan kuvauksen tarkastelulla.

Hankeryhmä esitti lähtötilalle seuraavia kysymyksiä:

- Miten asiakas kokee muistipolun?
- Mitä asiakas tarvitsee ja mikä on asiakkaan hyvä?
- Mitä on tarpeen tehdä toisin?
- Voidaanko joitakin tehtäviä tai polun vaiheita yhdistää?
- Missä kohtaa polkua ja kenen toimesta yksittäisten toimintojen suorittaminen on optimaalista?

Kuva 2. Espoon muistipolun tavoitetilan kuvaus keväällä 2018.

Kysymysten tarkoituksena oli tunnistaa muistipolun sujuvuutta uhkaavat kuopat ja miettiä, miten niissä voisi parhaalla mahdollisella tavalla toimia.

Tavoitetilan kuvauksen tekoa ohjasivat seuraavat sujuvan työn peruseriaatteet:

- ”Valmiina minulta” -periaate eli ei siirretä seuraavaan vaiheeseen tehtäviä, jotka voidaan edellisessä vaiheessa tehdä valmiiksi.
- Haetaan kokonaisuuden kannalta optimaalista ratkaisua.

Hankeryhmä työsti muistipolun tavoitetilan ensimmäisen version (ks. [Kuva 2](#). Espoon muistipolun tavoitetilan kuvaus keväällä 2018). Kun sitä vertaa lähtötilan kuvaukseen (ks. [Kuva 1](#). Muistipolun lähtötilan kuvaus keväällä 2018), polku ei enää näytä niin monimutkaiselta, vaan muistipolulla kulkemista helpottava kartta alkoi piirtyä. Hankeryhmä merkitsi tavoitetilan kuvaukseen vihreillä lapuilla ne kohdat, joihin kehittäminen tulisi kohdistaa.

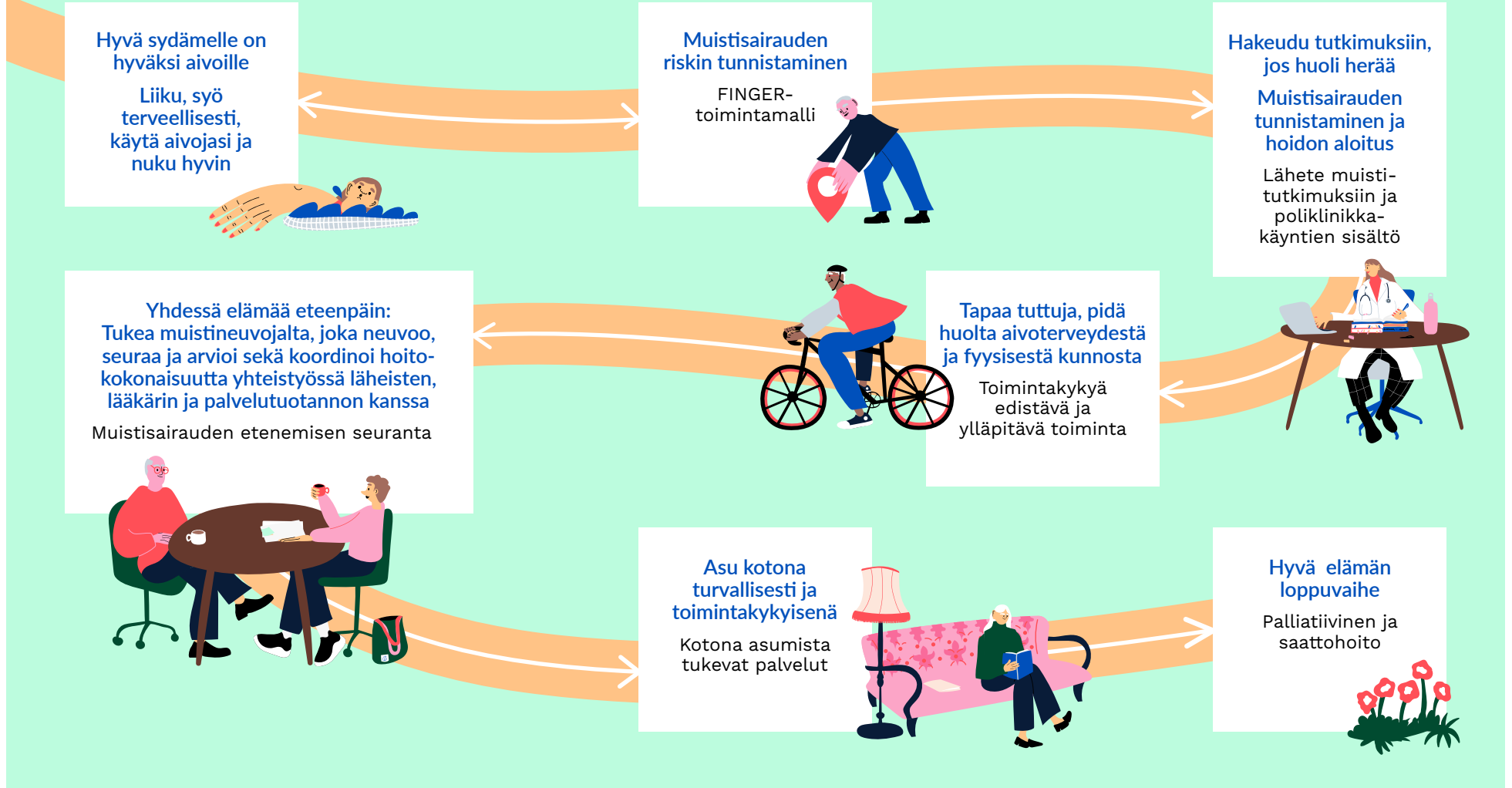
Hankeryhmä esitteli lähtötilan ja tavoitetilan kuvaukset kahdelle asiakasasiantuntijalle sekä muistiseminaarin osallistujille. Saatujen kommenttien pohjalta hankeryhmä työsti asiakkaan kulku muistipolulla -kuvan, jossa polun vaiheisiin yhdistettiin kussakin polun vaiheessa tarvittavaa ohjausta (ks. [Kuva 4](#). Asiakkaan kulku muistipolulla). Kuva suunniteltiin siten, että sen pohjalta oli mahdollista tuottaa sähköinen asiakaspolku. Hankkeen aikana tämä ei toteutunut. **Asiakkaan kulku muistipolulla** -kuva toimi hankkeessa **Muisti ja aivojen terveys** -nettisivujen rakenteen pohjana (ks. [Muisti ja aivojen terveys -nettisivut](#) -artikkeli).

Espoon muistipolkuhankkeessa kehitetyn Asiakkaan kulku muistipolulla -kuvan pohjalta työstettiin Kustannus Oy Duodecimin julkaisemaan Muistisairaahan hoito -oppikirjaan kuva muistipolusta (ks. [Kuva 5](#). Muistipolku).

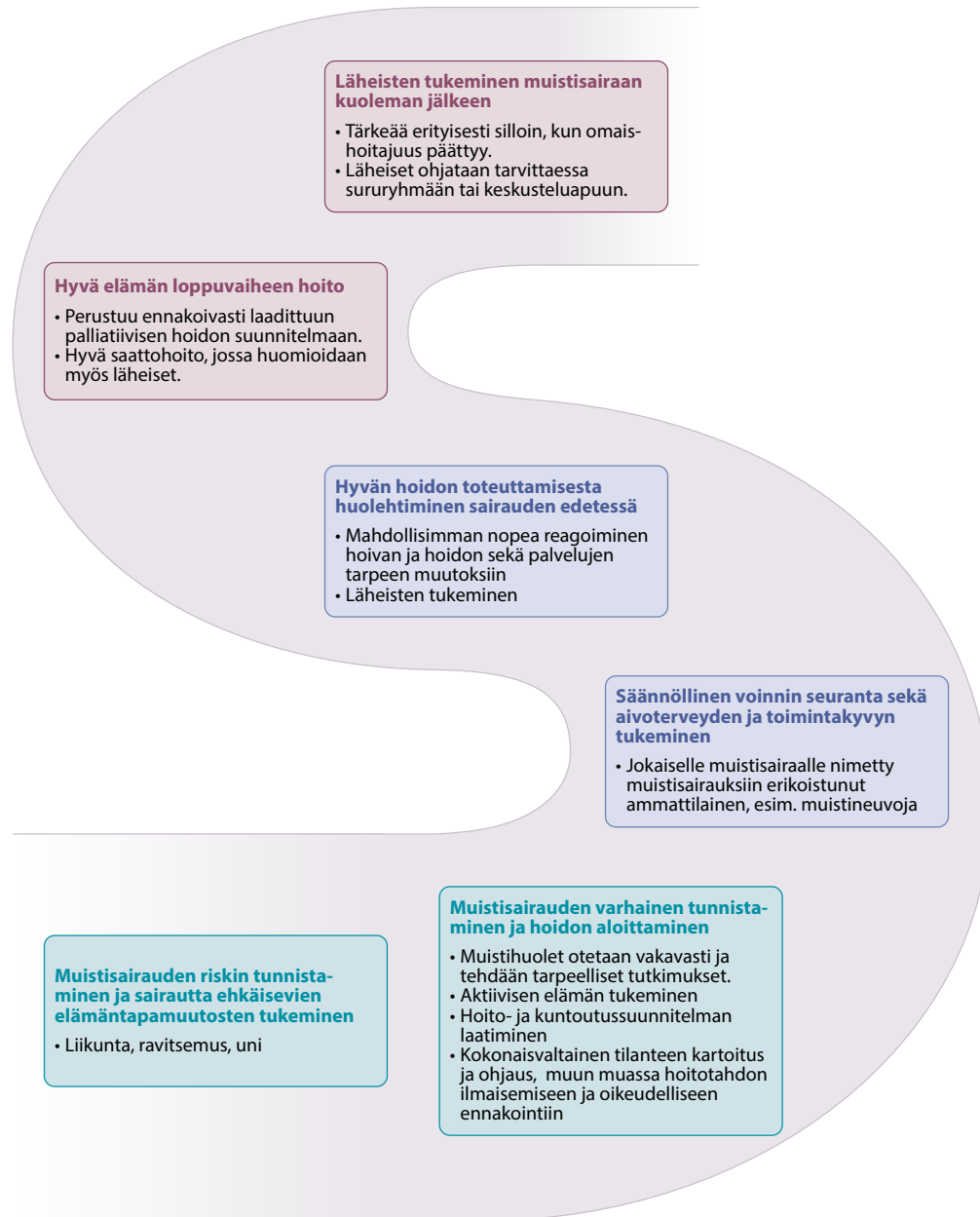

Kuva 3. Muistipolun lähtötilan ja tavoitetilan käsittelyä Muistiseminaarissa toukokuussa 2018.

Muistipolku

Kuva 4. Asiakkaan kulku muistipolulla. Muistipolun tavoitetilan kuvaus keväällä 2018.

Kuva 5. Muistipolku.
 Muistisairaana hoito -oppikirjan kuvateksti: Väestötasoinen aivoterveystyöstä tiedottaminen edistää muistisairauksien ennaltaehkäisyä ja mahdollisen muistisairaana varhaisen tunnistamisen, joka tukee elämäntapojen ja toimintakyvyn säilymistä pidempään. Muistineuvoja tukee muistisairaana ja hänen läheisiään sairautta eri vaiheissa ja koordinoi hoidon kokonaisuutta.¹⁵

Muistipolkukehittämisen hyötytavoitteet ja niiden toteutumista estävien riskien arviointi

Annikka Immonen

Espoon muistipolkuhankkeen käynnistyessä sille määriteltiin ohjausryhmässä seuraavat hyötytavoitteet:

- Hyötytavoite 1:** Muistisairas saa tarvitsemansa palvelun oikea-aikaisesti oikeassa paikassa.
- Hyötytavoite 2:** Muistisairas asuu turvallisesti ja toimintakykyisenä kotona.
- Hyötytavoite 3:** Muistisairas ja läheiset saavat tarvitsemansa tuen ja apua sujuvasti.
- Hyötytavoite 4:** Organisaatioiden ja palvelualueiden välinen yhteistyö paranee ja työnjako selkiytyy.

Kun hankeryhmä oli kuvannut muistipolun lähtötilan ja tavoitetilan, oli aika tarkastella, millaisia esteitä asetettujen hyötytavoitteiden saavuttamiselle oli löydettävissä. Keväällä 2018 järjestetyssä muistiseminaarissa muistipolun ammattilaiset etsivät muistipolun hyötytavoitteiden toteutumista vaarantavien tekijöiden juurisyitä kalanruototyöskentelyn avulla. Taulukossa 2. esitetään ammattilaisten arvio muistipolun sujuvan kulun riskeistä sekä niiden ilmenemisestä suhteessa muistipolkuhankkeen hyötytavoitteisiin (ks. [Taulukko 2](#). Muistipolun sujuvan kulun riskit ja niiden ilmeneminen suhteessa hankkeen hyötytavoitteisiin).

Taulukko 2. Muistipolun sujuvan kulun riskit ja niiden ilmeneminen suhteessa hankkeen hyötytavoitteisiin.

Riskin ilmeneminen (juurisyy)	Muistisairas ei saa tarvitsemaansa hoitoa ja palveluja oikea-aikaisesti	Muistisairaana turvallinen ja toimintakykyinen kotona asuminen vaarantuu	Muistisairas ja läheiset eivät saa tukea ja apua sujuvasti	Palveluverkoston yhteistyö ja työnjako eivät suju
Ammattilainen ei havaitse muistisairaudesta riskiä tai ei huomioi henkilön tai läheisen huolta muistista	Diagnoosi viivästyy	Mahdollisesti käytettävän muistilääkityksen aloitus viivästyy	Sosiaaliset suhteet kuormittuvat	Henkilöä ei ohjata tarvittaviin tutkimuksiin Palvelujen epätarkoituksenmukainen käyttö
Muistisairaudesta etenemisen seurannan aloittaminen viivästyy tai sitä ei ole järjestetty	Palveluntarpeen lisääntyminen varhaisemmassa taudin vaiheessa	Toimintakyvyn heikkeneminen	Muistisairaana ja läheisten saama ensitieto ja tuki sairautta edetessä hajanaista → huoli ja väsyminen	Tieto muistisairaudesta diagnosista ei kulje muistineuvojalle
Hajanainen toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan verkosto	Palveluntarpeen lisääntyminen varhaisemmassa taudin vaiheessa	Toimintakyvyn heikkeneminen	Muistisairaana ja läheisen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin heikkeneminen	Puutteellinen palveluohjaus
Läheisettömän muistisairaana erityistarpeiden huomioimatta jättäminen	Palveluntarpeen lisääntyminen varhaisemmassa taudin vaiheessa	Toimintakyvyn heikkeneminen	Uhka hyvinvoinnin säilymiselle	Muistisairas ei kykene käyttämään palveluja
Muistisairaalle ei määritellä tarpeenmukaista omatyöntekijää	Palveluntarpeen lisääntyminen varhaisemmassa taudin vaiheessa	Toimintakyvyn heikkeneminen	Muistisairas ja läheinen eivät selviä palveluverkoston hallinnasta voimavarojen heikentyessä	Muistipolun toimijoiden välinen yhteistyö vaikeutuu
Ammattilaisten puutteellinen muistiosaaminen korostuu kotihoidossa	Palveluntarpeen, erityisesti asumispalvelujen tarpeen lisääntyminen varhaisemmassa taudin vaiheessa	Toimintakyvyn heikkeneminen	Muistisairas ja läheiset eivät saa tarvitsemaansa tukea	Muistisairaana hyvä hoito ei toteudu
Palliativisen ja saattohoidon suunnitelma puuttuu	Pauhallinen, toiveiden mukainen kuolema ei toteudu	Muistisairaana ja läheisen epävarmuus ja hallitsematon terveyspalvelujen käyttö	Läheisten tuen puute aiheuttaa läheiselle riskin sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen kasvuun	Palvelujen epätarkoituksenmukainen käyttö, esimerkiksi turhat sairaalasiirrot

Kehittämisen kohdentaminen muistipolulla

Annika Immonen

Tavoitetilan kuvaamisen ja hyötytavoitteiden toteutumista uhkaavien riskien kartoittaminen auttoi kohdistamaan kehittämisen muistipolun sujuvuuden kannalta keskeisiin kohtiin.

Espoolaiset muistityön ammattilaiset määrittelivät keväällä 2018 järjestetyssä muistiseminaarissa hankkeen kehittämisen tavoitteen seuraavasti:

Haluamme kehittää selkeän, vakioidun polun, jonka jokaisessa vaiheessa muistisairaalla on nimetty vastuutyöntekijä. Katsomme tärkeäksi, että polun eri toimijoilla on riittävästi muistiosaamista, jotta muistisairaana ja hänen läheisensä arvostava kohtaaminen sekä toimijuuden ja arjen tukeminen mahdollistuvat.

Muistiseminaarissa syntyneiden aineistojen pohjalta hanketyöryhmä nimesi hankkeen ensisijaiset kehittämiskohteet, määritteli kuhunkin kehittämiskohteeseen liittyvät keskeiset toimijat ja nimesi kunkin kehittämistehtävän ympärille monialaiset ja -ammattilliset kehittämissuoritukset. Kehittämissuorituksissa tehtävät täsmentyivät ja niiden alle muodostui alatehtäviä. Ohjausryhmä hyväksyi kehittämistehtävät ja ohjasi niiden toteutusta. Ohjausryhmä myös rajasi joitakin tehtäviä hankkeen ulkopuolelle tai siirsi tehtäviä toisissa kehittämissuorituksissa toteutettavaksi.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään kunkin hyötytavoitteen toteuttamista tukevat kehittämistehtävät. Lukujen alkuun on koottu kutakin hyötytavoitetta tukevat kehittämistehtävät ja niiden tila käsikirjan kirjoittamisen vaiheessa joulukuussa 2021.

Hyötytavoite 1:

Muistisairas saa tarvitsemansa palvelun oikea-aikaisesti oikeassa paikassa

Kehittämistehtävät	Tilanne 12/2021
Kehittämistehtävä: Kun huoli herää – Kognition heikentymän hoito terveysasemalla	
Muistisairauksien ennaltaehkäisy ja riskiryhmien tunnistaminen	Pilotoitu
Muistipolun ensiaskeleet terveysasemalla	Kuvattu
Muistitutkimuksiin lähettäminen	Kuvattu ja otettu käyttöön
Kehittämistehtävä: Muistisairauden etenemisen seuraaminen	
Muistineuvoja tukee ja koordinoi	Kuvattu ja otettu käyttöön
Läheisemmän muistisairaahan tukeminen	Kuvattu ja otettu käyttöön

Kun huoli herää – Kognition heikentymän hoito terveysasemalla

Muistisairauksien ennaltaehkäisy ja riskiryhmien tunnistaminen

Annikka Immonen, Sanna Rosendahl

Tausta

- FINGER-tutkimuksen¹⁶ mukaan muistisairauden riski on mahdollista havaita riskitestillä ja riskiin voidaan vaikuttaa elintapamuutoksia tukevilla interventioilla.
 - » Toimintamallin interventiot koostuvat liikunnasta, ravitsemusohjauksesta, muistitoimintojen harjoittelusta sekä sydän- ja verisuonisairauksien riskitekijöiden tunnistamisesta ja kontrolloimisesta.
 - » Sosiaalisilla suhteilla on havaittu olevan positiivinen vaikutus elintapamuutoksille, minkä vuoksi osa interventioista voidaan toteuttaa ryhmämuotoisena.
 - » Liikunta- ja ravitsemusohjaus perustuu kansallisiin suosituksiin.
 - » FINGER-tutkimuksessa muistitoimintojen harjoittelussa on hyödynnetty tietokonepohjaista harjoitusohjelmaa.
- Muistipolkuhankkeessa todettiin Muistisairauksien ennaltaehkäisy ja riskiryhmien tunnistamisen -toimintamallin tarve.
- Pilotoitu toimintamalli kehitettiin osana Länsi-Uudenmaan sote-kehittämishanketta.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin ennaltaehkäisyjen edustaja.

Kehittäjät: terveysaseman, Espoon liikuntapalvelujen, seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin sekä Uudenmaan Muistiluotsin edustajat.

Lähtötila

- Kuntalaisilla ei ole riittävästi tietoa muistisairauksista ja niiden ennaltaehkäisystä.
- Muistisairauksien ennaltaehkäisyn ja elintapamuutosten tukemisen toimialarajat ylittävää toimintamallia ei ole määritelty.

Ongelma

- FINGER-toimintamallin käyttöä Espoossa ei ole määritelty.

Tavoite

- Kuntalaisten tietoisuus muistisairauksiin vaikuttavista tekijöistä lisääntyy ja kyky itsenäisesti tunnistaa ja ennaltaehkäistä muistisairauksia paranee.
- Sujuva asiakaspolku elintapamuutoksia tukeviin palveluihin ohjautumisessa.
 - » Määritellä muistisairauksien varhaisen tunnistamisen ja ennaltaehkäisyyn -toimintamalli sekä terveysasemien ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin roolit sen toteutuksessa.
 - » Kehittää yhteistyötä yli toimialarajojen sekä järjestöjen ja yhdistysten kanssa.
 - » Ottaa käyttöön FINGER-toimintamallin¹⁷ muistisairauksien riskitesti ja toimintamalli muistitoimintojen tukemiseksi.

Toimenpiteet

Espoossa pilotoitiin FINGER-toimintamallia syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana.

- Pilotti toteutettiin Tapiolan terveysaseman, liikuntapalvelujen, seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin sekä Uudenmaan Muistiluotsin yhteistyönä.
- Muistisairauden riskitestin avulla kohdennettiin palveluja sairastumisriskin omaaville asiakkaille.
- Interventioissa hyödynnettiin jo olemassa olevia liikunta-neuvonnan ja ravitsemusohjauksen toimintamalleja.
- Uudenmaan Muistiluotsi kehittää yhteistyössä kehittämisryhmän kanssa alueellista AHAA- muistitreeniryhmätoimintaa sekä vapaaehtoisten kouluttamista ryhmien ohjaajiksi.

FINGER-toimintamallin sovellus Espoon pilotissa:

- Kohderyhmänä olivat Tapiolan terveysasemalle määräaikaistarkastukseen tulevat 55–75-vuotiaat espoolaiset, joilla on jokin pitkäaikaissairaus.
- Kun asiakas varaa ajan määräaikaikäynnille, hänelle lähetetään postitse muistisairauden riskitesti muun ennakkomateriaalin mukana. Käynnillä keskustellaan riskitestin tuloksesta.
- Pilotissa riskitestin pisterajaksi määriteltiin aluksi kymmenen (10) pistettä, josta se laskettiin pilotin aikana kuuteen (6) pisteeseen. Mikäli asiakkaan pisteet olivat kuusi pistettä tai enemmän, hänelle varattiin aikoja eri interventioiden ohjauksikäynneille tai ryhmämuotoiseen harjoitteluun riskitestin osoittaman tarpeen mukaisesti.
- Asiakkaalle varattiin kontrollikäyntiaika kuuden kuukauden kulluttua kohonneen riskin toteutumisesta. Kontrollikäynnillä arvioidaan elintapamuutosten toteutumista, tarkastellaan uudelleen muistisairauden riskitestin pisteitä ja tehdään jatkosuunnitelma.

Tulokset ja tuotokset

- Muistisairauden ennaltaehkäisy ja elintapamuutoksen työkirja, joka tukee elintapamuutoksen tavoitteiden asettamista ja toteuttamista.

Jatkosuunnitelma

- THL suosittelee FINGER- toimintamallin kehittämistä muistisairauteen sairastumisriskin tunnistamisen ja elintapamuutoksia tukeviin palveluihin ohjautumisen sujuvoittamiseksi.
- Pilotin perusteella todettiin, että Espoossa ei tässä vaiheessa jatketa FINGER-toimintamallin jalkauttamista terveysasemille. Päätökseen vaikuttivat koronapandemia ja LU-hyvinvointialueiden kehittäminen.

Opit ja oivallukset

- Muistisairauksien ennaltaehkäisy on monialaista. Se on osa terveysaseman, liikuntapalvelujen ja muiden toimijoiden terveyden edistämistyötä.
- Monitoimijainen terveyden edistämisen malli edellyttää koordinaattia. Suositellaan koordinoivan toimijan nimeämistä. Koordinaattorin, esimerkiksi hyvinvointivalmentaja, tulee omata kokonaisvaltaista terveyden ja hyvinvoinnin osaamista.
- Työterveyshuollon rooli ja toimintamuodot muistisairauksien riskin ennaltaehkäisemisessä ja riskin tunnistamisessa tulee jatkossa selvittää.
- Kuntalaisten ja ammattilaisten tietoisuutta muistisairauksien riskistä ja niiden ennaltaehkäisystä tulee parantaa jatkossakin.

Muistipolun ensiaskeleet terveysasemalla

Annikka Immonen, Kaisa Schroderus

Muistisairauteni diagnosoitiin varhaisessa vaiheessa, ja olen ymmärtänyt, että olen sen takia hyvin onnekas. [...] olen ymmärtänyt, että diagnoosin saaminen on muistisairaana suurin ongelma... Käsitys perustuu keskusteluihin sekä sairastuneiden että erilaisten palveluja tarjoavien tahojen kanssa.¹⁸

Tausta

- Muistisairauksiin sairastuu Espoossa arviolta 230 henkilöä vuosittain (ks. [Muistisairaudet](#)-artikkeli).
- Muistisairaudet käypä hoito -suosituksen ja myös yllä olevan asiakaskokemuksen mukaan merkittävä osa muistisairauksista jää diagnosoimatta.¹⁹
- Tutkimuksiin lähettäminen viivästyy joskus, jos terveysasemalla ei tunnisteta muistisairauden oireita tai kysytä ”oikeita” kysymyksiä potilaalta ja hänen läheisiltään. Joissakin tapauksissa varhain alkava Alzheimerin tauti jää kokonaan huomiotta tai se diagnosoidaan väärin masennukseksi.²⁰
- Muistisairauksiin liittyvä negatiivinen leima on merkittävin este muistitutkimuksiin hakeutumiselle. Pelätään epäasianmukaista hoitoa tai huonoa kohtelua, henkilökohtaisen vapauden menettämistä, syrjintää.²¹ Tutkimuksiin hakeudutaan keskimäärin kahden vuoden kuluttua ensimmäisistä oireista.²²

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän terveysasemien edustaja.

Kehittäjät: Terveysaseman, muistipoliklinikan, kotihoidon ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustajat.

Lähtötila

- Asiakkaan muistihuoleen ei kiinnitetä riittävästi huomiota terveysasemalla.
 - » Monien pitkäaikaissairauksien osalta tutkimuksiin ja hoitoon hakeutuminen tapahtuu sairaanhoitajan vastaanoton kautta. Huoli kognitiosta saattaa nousta esiin myös lääkärin vastaanotolla osana muiden sairauksien tutkimista ja hoitoa.
- Asiakkaan muistitutkimukset eivät aina käynnisty riittävän varhain.
- Terveysasemalla ei ole riittävästi muistisairauksien tunnistamisen, tutkimuksen ja hoidon osaamista.
 - » Muistisairauksiin erikoistunutta sairaanhoitajaa ei ole nimetty ja lääkärit vaihtuvat usein.
 - » Eryityisesti CERAD-tehtäväsarjan tekemisen ja tulkitsemisen osajia ei ole riittävästi. Muistisairauksien Käypä hoito -suosituksen mukaan CERAD-tehtäväsarja tulee tehdä osana muistin ja tiedonkäsittelyn perusselvitystä. MMSE-testi ei ole riittävä varhaisen muistisairauden seulontatutkimuksena.²³
- Muistiosaaminen on keskittynyt Espoon sairaalan muistipoliklinikalle sekä seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvojille. Yhteistyömalleja ei ole määritelty.

Ongelma

- Muistisairauden tunnistaminen viivästyy, koska terveysasemilla ei ole määritelty muistihuoli-toimintamallia.

Tavoite

- Muistisairauden varhainen diagnosointi.
 - » Kun herää huoli kognition heikkenemisestä, kuntalaiset saavat apua terveysasemalta.
 - » Terveysasemalla tunnistetaan muistisairauksien oireet, tehdään perusselvitykset ja ohjataan tarvittaessa lisätutkimuksiin sekä arvioida muut sairaudet ja niiden hoidontarve.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä mallinsi terveysaseman muistihuoli -prosessin.
- Suomen muistiasiantuntijat kouluttivat terveysasemien henkilökuntaa CERAD-tehtäväsarjan tekemiseen ja tulkitsemiseen.
- Järjestettiin lääkäreille muistisairaudet -teemainen koulutuspäivä.
- Koottiin terveysasemien wiki-alustalle tietoa muistisairauksista, niiden ennaltaehkäisystä, tutkimisesta, kuntoutuksesta ja hoidosta.

Tulokset ja tuotokset

- Perusterveydenhuollon muistihuoli-toimintamalli (ks. [Kaavio 2.](#) Perusterveydenhuollon muistihuoli-toimintamalli).
- Terveysasemille uusia CERAD-tehtäväsarjan tekijöitä ja tulkit-sijoita.
- Vakioitu lähete muistitutkimuksiin yhteistyössä Espoon sairaalan muistipoliklinikan ja Jorvin sairaalan neurologian poliklinikan kanssa (ks. [Muistitutkimuksiin lähettäminen](#) -artikkeli).
- Uudistetut terveydenhoitajan pitkäaikaissairauksien seuranta-käynnin kysymykset, jotka kiinnittävät huomion kohonneeseen muistisairauden riskiin.

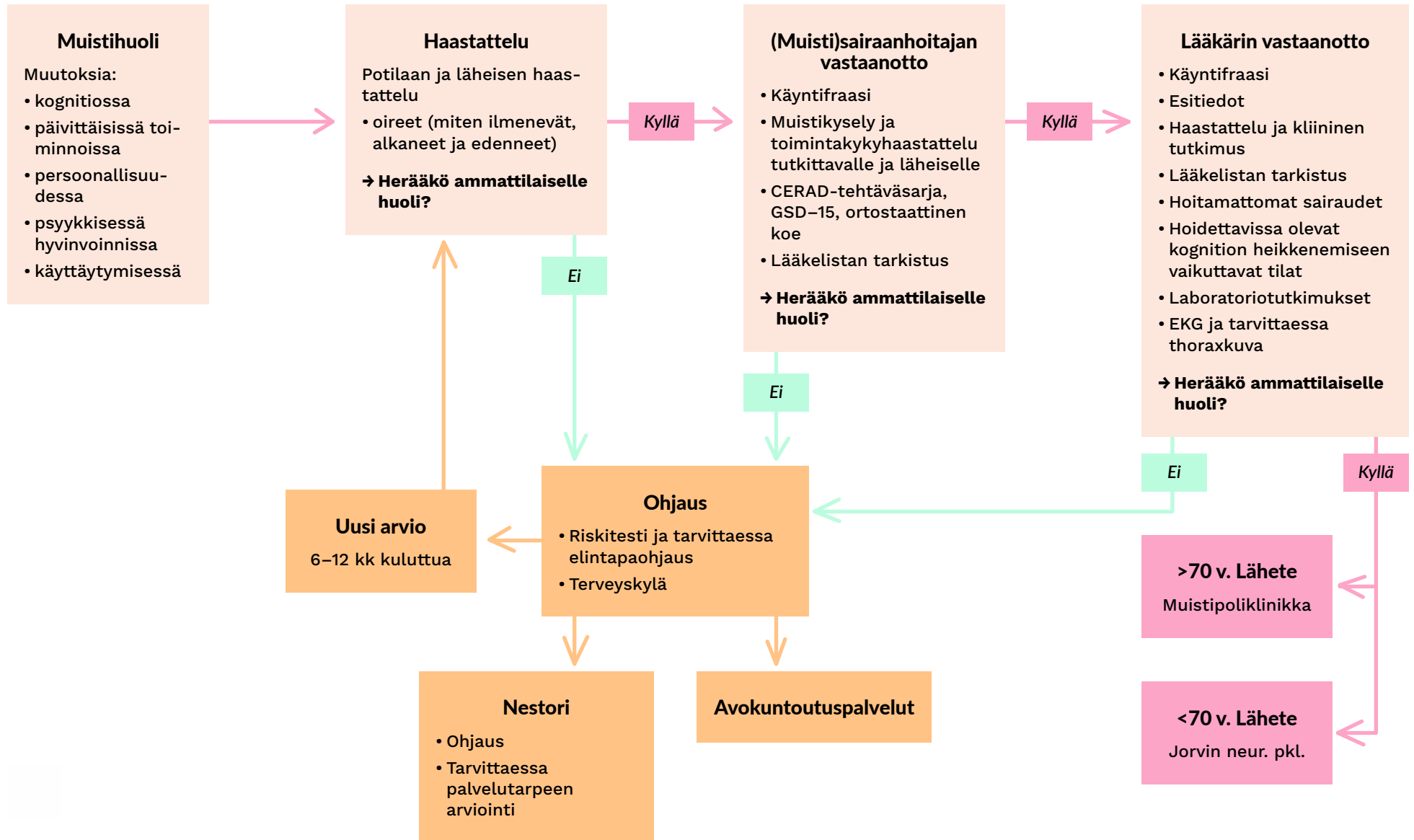
Jatkosuunnitelma

- Terveysaseman muisti- ja seulontatutkimusosaamista vahvistetaan.
- Selvitetään, onko mahdollista nimetä terveysasemille muistisairauksiin erikoistuneita sairaanhoitajia, joilla on riittävä tietotaito muistisairauksista, niiden arvioinnista ja hoidosta.
- Muistihuoli-toimintamallin pilotoidaan yhdellä terveysasemalla, ja pilotin tulosten jälkeen harkitaan toimintamallin vakiinnuttaminen kaikille terveysasemille.

Opit ja oivallukset

- Asiakkaan ilmaisema huoli kognitiosta tulee perusterveydenhuollossa ottaa aina vakavasti.
- Perusselvitykset tulee tehdä perusterveydenhuollossa, josta tarvittaessa ohjataan lisätutkimuksiin Jorvin neurologian poliklinikalle (< 70-vuotiaat) tai muistipoliklinikalle (> 70-vuotiaat).
- Jos asiakkaalla todetaan lievä kognitiivinen heikentyminen, asiakkaan tilaa on tarpeen seurata terveysasemalla 6–12 kk välein.
- Havaittiin tarve määritellä terveysasemien yhteistyötä muistipoliklinikan sekä seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvojien kanssa esimerkiksi konsultoinnin ja koulutuksen osalta. Yhteistyötä tulee vahvistaa.
- Työterveyshuollon muistiosaamista tulee vahvistaa, jotta myös työikäisten perusselvitykset käynnistyvät varhain, jos herää huoli muistista.

Kaavio 2. Perusterveydenhuollon muistihuoli-toimintamalli.

Muistitutkimuksiin lähettäminen

Maarit Lehtovirta, Susanna Rapo-Pylkkö, Annikka Immonen

Tausta

- Muistisairauksien diagnostiikka on Espoossa jaettu:
 - » alle 70-vuotiaat Jorvin neurologian poliklinikka,
 - » yli 70-vuotiaat Espoon muistipoliklinikka.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän Espoon sairaalan edustaja.

Kehittäjät: Terveysaseman, Espoon sairaalan muistipoliklinikan ja Jorvin sairaalan neurologian poliklinikan edustajat.

Lähtötila

- Jorvin neurologian poliklinikalla ja Espoon sairaalan muistipoliklinikalla ei ole yhteistä lähetekäytäntöä.
 - » Lähetesisällöstä ja käsittelystä ei käydyä vuoropuhelua erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon kesken.
- Muistipoliklinikan asiakkaiden lähtötilanteenkartoitus helmikuussa 2018:
 - » Lähetteitä on ollut noin 400 / vuosi
 - o Vuoden 2018 alussa 70–75-vuotiaiden muistisairauksien diagnostiset tutkimukset siirrettiin Jorvin sairaalan neurologian poliklinikalta Espoon sairaalan muistipoliklinikalle. Lähetemäärän on arvioitu lisääntyvän ad. 500–600 lähettä / vuosi.
 - » Potilaskäyntejä on ollut noin 800 / vuosi.
 - » CERAD-tehtäväsarjaa on tehty noin 400–500 /vuosi.

Ongelma

- Lähetteiden laatu on ollut epätasainen. Lähetetietoja puuttuu, jonka vuoksi lähetteitä joudutaan palauttamaan.

Tavoite

- Luoda perusterveydenhuoltoon yhteinen läheteohjeistus muistitutkimuksiin.
- Parantaa lähetteiden laatua ja käsiteltävyyttä.
- Selkeyttää läheteprosessia ja yhdenmukaistaa erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon lähetekäsittely.

Toimenpiteet

- Jorvin neurologian poliklinikan ja Espoon sairaalan muistipoliklinikan edustajat laativat yhteistyössä tarvittavat ohjeistukset.

Tulokset ja tuotokset

- Ohje: Milloin on syytä epäillä muistisairautta (ks. [Taulukko 3](#). Ohje: Milloin on syytä epäillä muistisairautta).
- Ohje: Muistisairauden perusselvityksen sisältö. (ks. [Taulukko 4](#). Muistisairauden perusselvitysten sisältö)
- Ohje: Lähte muistisairauden jatkotutkimuksiin (ks. [Taulukko 5](#). Lähte muistisairauden jatkotutkimuksiin ja [Taulukko 6](#). Lähteen lähettäminen).

Jatkosuunnitelma

- Ohjeistus otettiin käyttöön heti, kun se oli hyväksytty muistipolkuhankkeen ohjausryhmässä ja Espoon sairaalan johtoryhmässä.

Opit ja oivallukset

- Lähettävän lääkärin on syytä pyytää lupa Navitas-tietojen katseluun. Se helpottaa lähetteen käsittelyä ja tutkimusten suunnittelua muistipoliklinikalla.
- Erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuolto käyttävät eri potilastietojärjestelmää, mikä on vaikeuttanut jonkin verran tietojen näkymistä ja saamista perusterveydenhuoltoon.
- Vuoropuhelu ja yhtenäinen selkeä struktuuri ohjaa myös lähete-käsittelyä nopeammin oikeaan.
- Monet potilastiedot näkyvät Kanta-palveluissa paremmin kuin Navitaksen kautta. Geriatrian ja muistineuvojen tekstit eivät näy kummankaan tietokannan kautta.
- Ohjeet tulee päivittää säännöllisesti.
- Säännöllinen esimerkiksi vuosittainen vuoropuhelu perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä olisi tärkeä myös kehittyvän diagnostiikan ja hoitomenetelmien vuoksi.

Taulukko 3. Milloin on syytä epäillä muistisairautta.

Milloin on syytä epäillä muistisairautta
Potilas tai omaiset ilmaisevat huolensa potilaan lähimuistista, vaikka sosiaalinen toimintakyky olisikin säilynyt
Muistioire haittaa töitä tai arkiaskareita
Sovittujen tapaamisten unohtelu, vaikeus noudattaa hoito-ohjeita, epätarkoituksenmukainen terveystietojen käyttö
Esineiden katoaminen ja niiden käyttötavan ja -tarkoituksen ymmärtämisen vaikeutuminen
Päätely- ja ongelmanratkaisukyvyyn heikentyminen, käsitteellisen ajattelun heikentyminen esim. taloudellisten asioiden hoitamisen vaikeus
Oppimisen vaikeutuminen ja opitun unohtaminen
Mielialamuutokset, ahdistuneisuus ja apaattisuus yhdessä lähimuistin heikkenemisen kanssa
Persoonallisuuden ja käyttäytymisen muutokset
Avuntarve lisääntyy ilman tiedossa olevaa syytä
Sairastettu äkillinen sekavuusjakso esim. sairaalahoidon yhteydessä

Taulukko 4. Muistisairauden perusselvitysten sisältö.

Muistisairauden perusselvitykset				
	< 70 v.	> 70 v.	Tutkimukset	Huomioitavaa
Seulontatutkimus	Kyllä	Kyllä	Lähiomaisen muistikysely MMSE-testi CERAD-tehtäväsarja	CERAD-tehtäväsarja yli 63-vuotiaille ja ei työelämässä oleville. MMSE ja lähiomaisen muistikyselyn tulokset faksataan muistipoliklinikalle.
Seulontatutkimus	Kyllä	Kyllä	Toimintakyvyn arviointi IADL, CDR, GDS-FAST	Autoileville: TMT A ja B
Seulontatutkimus	Kyllä	Kyllä	Mielialan ja muiden käyttäytymisen muutosten kartoitus GDS/GDS-15, BDI, FBI-MOD, GAD/ BAI	Tarvittaessa: NPI / ohjaus nepsylylle tai vpsylylle
Laboratorio ja kuvantamistutkimukset	Kyllä	Kyllä	pvk, ALAT S-krea, S-Na, S-K, S-Ca-albk GHbA1C, TSH B12-TC2, fE-Folaatti, EKG pään CT tai MRI	Tarvittaessa: Thorax-rtg B-La fP-Lipidit TPHA, S-GT, S-CDT

Taulukko 5. Lähete muistisairauden jatkotutkimuksiin.

Lähete muistisairauden jatkotutkimuksiin			
< 70 v.	> 70 v.	Tarvittavat tiedot	Huomioitavaa
Kyllä	Kyllä	Lähetteen syy	
Kyllä	Kyllä	Läheisen yhteystiedot	Potilas pyydetään vastaanotolle lähiomaisen/saattajan kanssa.
Kyllä	Kyllä	Kognitiiviset oireet: Ensioire ja alkamisaika	
Kyllä	Kyllä	Käyttäytymisen muutokset ja muut kognitiiviset oireet	
Kyllä	Kyllä	Ammatti ja koulutus	
Kyllä	Kyllä	Sairaudet	Eryteisesti: sairastetut maligniteetit, mahdolliset psyykkiset oireet tai psyykkinen kuormitus, suvun sairaudet
Kyllä	Kyllä	Lääkitys	
Kyllä	Kyllä	Päihteiden käyttö: tupakka, alkoholi, muut päihteet	Tavoite 2–3 kk vähennystä/päihteettömyyttä ennen lähetettä. Huomioitava, että päihdekäyttö voi olla myös muistisairauden aiheuttamaa.
Kyllä	Kyllä	Suvun sairaudet	
Kyllä	Kyllä	Sosiaaliset taustatiedot	
Kyllä	Kyllä	Toimintakyvyn kuvaus ja avuntarve	Huomioi: puhe, liikuntakyky, ekstrapyramidaalioireet, puolierot.
Kyllä	Kyllä	Ravitsemus ja paino	
Kyllä	Ei	Työkyvyn arvio	Työterveyshuollon lausunto työkyvystä.

Taulukko 6. Lähetteen lähettäminen.

Lähetteen lähettäminen	
Alle 70-vuotiaat	Yli 70-vuotiaat
<p>Jorvin neurologian poliklinikka</p> <p>Sähköisesti: Neurologia-lähetekeskus, erikoisala 77</p> <p>Postitse: Neurologia, lähetteet PL340 00029 HUS</p>	<p>Espoon sairaalan muistipoliklinikka</p> <p>Lifecare asiakastietojärjestelmää käyttävät tekevät lähetteen lomakkeen B1 tai YLE-lehden päältä sisäinen lähete -toiminnolla (sijaintiysikköön 6SKEP). (ei Lifecare-viestinä!)</p> <p>Postitse: Muistipoliklinikka / Espoon sairaala PL 2550 02070 Espoon kaupunki</p> <p>Puhelimitse yhteydenotot toimisto: 09 471 594 34 Fax: 09 471 594 35</p>

Muistisairauden etenemisen seuraaminen

Muistineuvoja tukee ja koordinoi

Maarit Väärälä, Annikka Immonen

*Ammatti-ihmisten tuki heti alussa säännölliseksi.*²⁴

Tausta

- Kansallisen muistiohjelman 2012–2020 yhtenä tavoitteena oli muistisairaahan katkeamaton hoitoketju.²⁵
- Muistineuvoja koordinoi kotona asuvan muistisairaahan hoitokokonaisuutta.²⁶
- Muistineuvojatoiminta (käytössä myös nimitykset muistikoordinaattori ja muistihoitaja) saattaa viivästyttää pitkäaikaishoidon tarvetta, lisää hoidon laatua ja parantaa muistisairaahan tarpeiden huomioimista.²⁷

Kehittämisryhmä

- Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.
- Kehittäjät: kotihoidon, terveysaseman, muistipoliklinikan ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen edustajat.
- Lisäksi muistipoliklinikan ja neurologian poliklinikan edustajat kommentoivat kehittämistä.

Lähtötila

- Muistineuvojien seurannassa olevien muistisairaiden määrä kasvaa jatkuvasti (ks. [Kuvio 3](#). Muistineuvojien asiakasmäärä vuosina 2018–2021).
- Muistineuvojan työotteen vaihtelua ei ole määritelty muistisairaahan ja hänen läheisensä muuttuvien tarpeiden pohjalta.
- Muistisairauden etenemisen seurannassa havaittuja haasteita:
 - » Muistipoliklinikan hoitajakson päätyttyä muistisairas tai hänen läheisensä ei saa tai ei ota yhteyttä muistineuvojaan. Yhteystiedot häviävät tai niitä ei oteta käyttöön.
 - » Yhteistyökumppanit eivät löydä tietoa, onko muistisairas muistineuvojan seurannassa.
 - » Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorissa ei ole lääkäripalveluja. Muistineuvojan lääkärin konsultaatiomallia ei ole vakioitu.
 - » Kotihoidon ja muistineuvojan yhteistyötä muistisairaahan hoidossa ei ole määritelty.
 - » Muistisairaalla ei ole yhtä koko muistipolulle yhteistä, säännöllisin väliajoin päivitettävää hoito- ja palvelusuunnitelmaa.
 - » Tietoa muistisairaahan eletystä elämästä, arvoista ja toiveista ei kirjata riittävästi asiakastietojärjestelmään.

Ongelma

- Muistineuvojien työn sisältöä ei ole määritelty asiakkaan tarpeiden pohjalta.
- Muistineuvojan toimintaa yhteistyöpinnoilla ei ole määritelty.

Tavoite

- Muistisairas ja läheinen pysyvät muistipolulla ja muistisairauden etenemisen seuranta on sujuvaa.

Toimenpiteet

- Muistineuvojan yhteistyö muistisairaahan kanssa aikaistettiin alkaen 0–6 kuukautta muistipoliklinikan seurannan jälkeen. Aiemmin seuranta alkoi 6–12 kuukauden sisällä.
- Kehittämisryhmä sopi, että tieto muistineuvojasta lisätään asiakastietojärjestelmässä asiakkaan perustietoihin Vastuulääkärit ja -hoitajat -kohtaan.
- Muistineuvojat ja kotihoidon lääkärit sopivat konsultaatiomallista.
- Muistineuvojat ottivat käyttöön vanhustenpalvelujen omatyöntekijämallin ja he hyödyntävät sitä työotteen valinnassa (ks. [Kuva 9](#). Omatyöntekijän nimeämisen prosessi; [Kuva 8](#) Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli).
- Työryhmä selvitti koko muistipolun yhteisen, säännöllisin väliajoin päivitettävän hoito- ja palvelusuunnitelman mahdollisuutta.
 - » Nykyisin käytössä oleva asiakastietojärjestelmä ei mahdollista ylläpitämisen hoito- ja palvelusuunnitelman luomista.
 - » Työryhmässä sovittiin, että muistineuvojan fraasin mukainen käytökäytäntö sisältää hoito- ja palvelusuunnitelman.

Tulokset ja tuotokset

- Muistisairauden etenemisen seurannan kuvaus (ks. [Kaavio 3](#). Muistisairauden etenemisen seuranta -tavoitetila).
- Ohje: Muistineuvojan työote asiakassegmenteittäin (ks. [Taulukko 7](#). Muistineuvojan työote asiakassegmenteittäin).
- Ohje: tieto muistineuvojasta lisätään asiakastietojärjestelmässä asiakkaan perustietoihin Vastuulääkärit ja -hoitajat -kohtaan. Ohje lisätty asiakastietojärjestelmän käyttöohjeisiin ja tiedotettu yhteistyötahoille.
- Muistineuvojien lääkärin konsultaatio -ohje.
- Palvelutarpeen arviointifraasiin lisättiin elämänhistoria -otsikko.
 - » mahdollistaa muistisairaahan elämänhistoriaan liittyvien tietojen tallentamisen ja myöhemmän käytön hoidon tukena.

Jatkosuunnitelma

- Kehitetyt toimintamallit ovat käytössä ja muistitiimi seuraa niiden toteutumista.
- Jatkossa muistitiimi ottaa muistisairaahan ja hänen läheisensä tiiviimmin mukaan muistisairauden etenemisen seurannan polun tarkasteluun ja päivittämiseen.

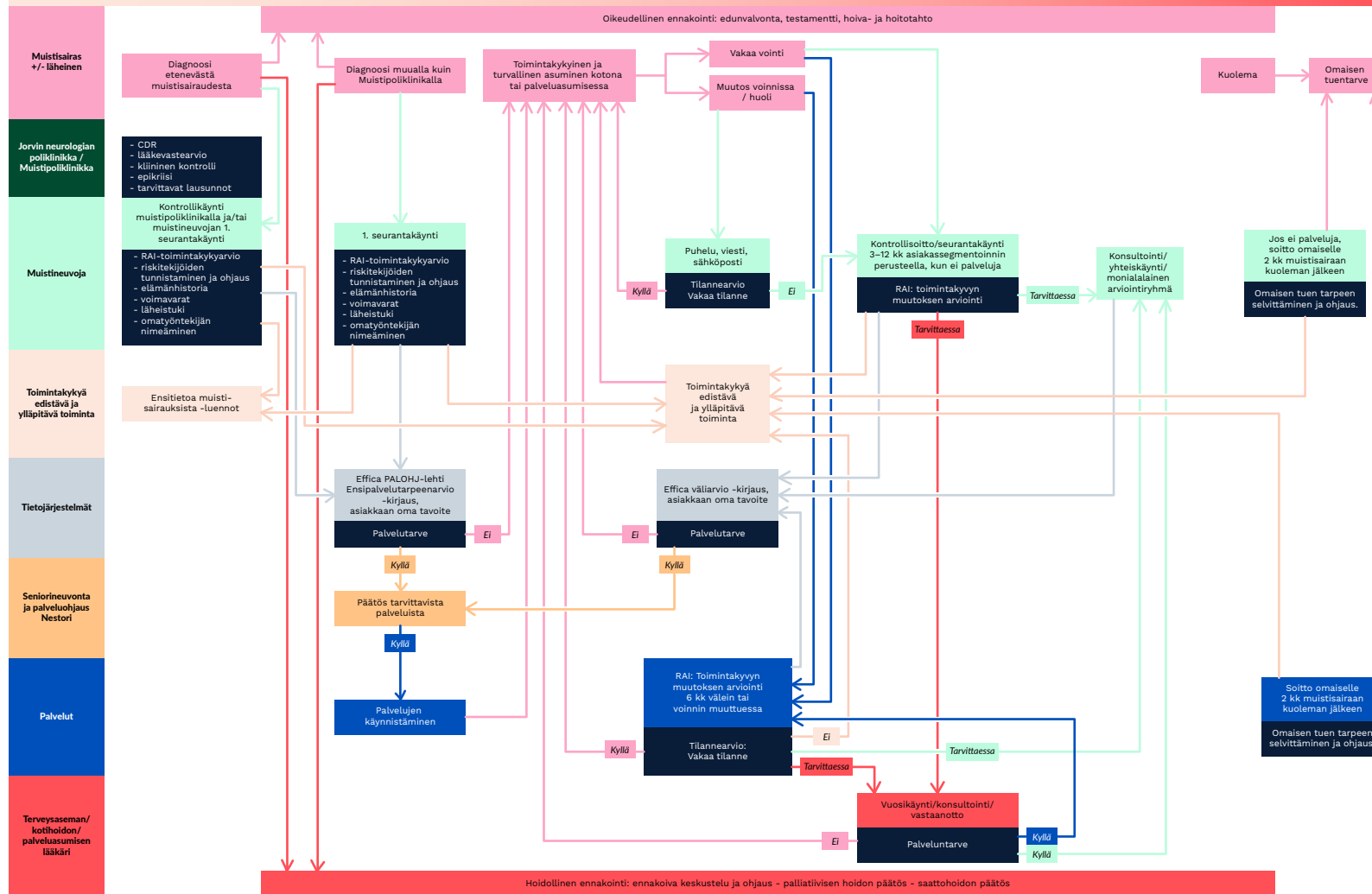
Opit ja oivallukset

- Yhteistyössä kehitetty toimintamalli on edistänyt muistisairaiden ja muistineuvojan yhteydenpidon oikea-aikaista käynnistymistä.
- Yhteistyötahot, jotka käyttävät samaa asiakastietojärjestelmää löytävät nyt helposti tiedon asiakkaalle nimetystä muistineuvojasta.
- On tärkeää, että yhteistyötahojen kesken sovitaan vastuut ja käytänteet, joiden noudattaminen tukee muistisairaana ja hänen läheisensä muistipolulla pysymistä.

Muistisairauden etenemisen seuranta -tavoitetila

Muistisairauden eteneminen, toimintakyvyn muutokset →

Kaavio 3. Muistisairauden etenemisen seuranta -tavoitetila.

Taulukko 7. Muistineuvojan työote asiakassegmenteittäin. Työote määrittyy asiakkaan tarpeiden mukaan.

Muistineuvojan työn sisältö	Pärjääjäasiakas	Yhteistyöasiakas	Tukiasiakas ja huolenpitoasiakas
Voimavarojen sekä tuen ja avun-tarpeen määrittely	<ul style="list-style-type: none"> • Avun/tuen tarve rajatulla osa-alueella • Hyvät voimavarat • Pystyy ja on motivoitunut sekä kykenevä ottamaan vastuuta 	<ul style="list-style-type: none"> • Säännöllinen, mahdollisesti runsas avuntarve • Muistisairaalla ja/tai läheisellä hyvät voimavarat • Pystyy ja on motivoitunut sekä kykenevä ottamaan vastuuta • Käytössä säännöllisiä yksityisiä palveluja 	<ul style="list-style-type: none"> • Palveluseteliasiakkaat • Läheisetön muistisairas, jolla ei sosiaalista verkostoa • Pariskunnat, joilla molemmilla muistisairaus • Erityinen palvelukokonaisuuden koordinoinnin tarve • Erityisen tuen tarve
Seurantaväli	12 kuukautta	6–12 kuukautta	0–6 kuukautta
Neuvonta: <ul style="list-style-type: none"> • tarpeen mukainen • hoito- ja hoivatahto • edunvalvontavaltuus • kodinturvallisuus • ravitsemus • liikunta Palveluohjaus: <ul style="list-style-type: none"> • tarpeen mukaisiin palveluihin, esimerkiksi palvelukeskukseen, lääkärille yms. 	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Ennakoiva palveluohjaus	Kyllä	Kyllä	Kyllä
MMSE	Kyllä	Kyllä	Kyllä
MNA Huom. Ohjataan kotipunnitus 1 x kk, yhteys muistineuvojaan, jos paino alkaa pudota	1 x vuodessa	2 x vuodessa	2 x vuodessa

Muistineuvojan työn sisältö	Pärjääjäasiakas	Yhteistyöasiakas	Tukiasiakas ja huolenpitoasiakas
RAI	Tarvittaessa	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x/vuosi tai voinnin oleellisesti muuttuessa • 6 kk välein, jos palveluita käytössä 	<ul style="list-style-type: none"> • 1 x/vuosi tai voinnin oleellisesti muuttuessa • 6 kk välein, jos palveluita käytössä
Kirjaaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Ensikäynti palvelutarpeen arviointifraasi / seurantakäynti väliarviointifraasi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensikäynti palvelutarpeen arviointifraasi / seurantakäynti väliarviointifraasi • RAI vertaa raportti 	<ul style="list-style-type: none"> • Ensikäynti palvelutarpeen arviointifraasi / seurantakäynti väliarviointifraasi • RAI vertaa raportti
Omatyöntekijä	Nimetään, ellei ilmeisen tarpeetonta	Nimetään, ellei ilmeisen tarpeetonta	Nimetään, ellei ilmeisen tarpeetonta

Läheisettömän muistisairaan tukeminen

Erica Winter, Maarit Väärälä, Annikka Immonen

Tausta

- Sekä lainsäädäntö että palvelujärjestelmän toiminta perustuvat usein niin kutsuttuun omaisolettamaan. Tällä tarkoitetaan oletusta, että omaiset auttavat ikääntyvää palveluntarvitsijaa. Muistisairaan hoidossa esimerkiksi palvelusetelin käyttö sekä omaishoito ja siihen liittyvät palvelut sisältävät omaisolettaman.²⁸
- Ilman läheisapua asuvan muistisairaan riski säännöllisten palvelujen varhaiselle käytölle ja sairaalahoitoon joutumiselle kasvaa.²⁹
- Muistisairauden edetessä muistisairas tarvitsee tukea. Kaikilla muistisairailla ei ole omaisia. Läheisettömän muistisairaan riski jäädä palvelujen ulkopuolelle kasvaa.³⁰
- Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 8 §:ssä todetaan, että kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvointia sekä poistettava epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.³¹ Läheisettömän muistisairas tarvitsee erityistä tukea.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: kotihoidon, terveysaseman, muistipoliklinikan ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen edustajat.

Lisäksi ylirajaisten yhteistyömallien kehittämisessä yhteistyötä vammaispalvelujen, Uudenmaan Muistiluotsin ja SenioriVamoksen kanssa.

Lähtötila

- Palvelujärjestelmä ei aina vastaa läheisettömän muistisairaan palveluntarpeeseen.
 - » Saattaa aikaistaa kotihoidon ja pitkäaikaishoidon tarvetta.
- Läheisettömän muistisairas ei usein sairauden edetessä pysty käyttämään ja hallitsemaan palveluita ilman toisen henkilön tukea.
- Läheisettömään muistisairaaseen liittyviä haasteita:
 - » Läheisettömän muistisairaan tavoittaminen voi olla vaikeaa.
 - » Muistisairas ei muista varattua aikaa tai ei ota yhteyttä muistineuvojaan tilanteen muuttuessa.
 - » Muistisairas ei sairauden edetessä kykene kertomaan palveluntarpeestaan sekä tuki- ja palvelukokonaisuudestaan.
- Muistineuvojien toimintaan liittyvät haasteet:
 - » Huoli läheisettömien muistisairaiden voinnista kuormittaa muistineuvojaa ja vähentää työhallinnan tunnetta.
 - » Asiakkaiden priorisoinnin periaatteista ei ole sovittu.
- Asiakkuuksien hallintaa tukeva tietojärjestelmä ei ole käytössä Espoossa.
 - » Muistineuvoja ei saa riittävästi tietoa muistisairaiden yksilöllisistä tarpeista ja muuttuvista tilanteista, jotta pystyisi priorisoimaan asiakaskäynnit tarpeen mukaisesti.

Ongelma

- Ei ole selkeää kuvaa läheisettömän muistisairaahan seurantakäyntien toteutumisesta ja palvelukokonaisuudesta.

Tavoite

- Läheisetön muistisairas saa arvioidun tarpeensa mukaisen tuen ja palvelut ja hänen käyttämiensä palvelujen hallinta paranee.

Toimenpiteet

- Kaikkien muistisairaiden asiakkuuksien hallinnan parantaminen:
 - » Muistineuvojat ottavat käyttöön omatyöntekijämallin (ks. [Omatyöntekijämalli](#)).
 - » Muistineuvojat tekevät asiakastietojärjestelmään merkinnän erityisen tuen tarpeessa olevasta muistisairaasta (esimerkiksi yksin asuva, jolla runsas avuntarve).
 - » Muistineuvojat tekevät RAI-järjestelmään työntekijäkohtaiset asiakasryhmät.
 - » Muistineuvojat tekevät Excel-taulukkopohjan, jossa on omatyöntekijämallin mukainen asiakassegmentointi sekä asiakkuuksien hallintaa helpottavia tietoja, kuten viimeisin käynti, seuraava käynti, seurantatiheys, kenen kanssa asuu / asuu yksin ja omaishoito.
 - » Muistineuvojat sopivat toimintakäytännön tilanteeseen, jossa läheisetöntä muistisairasta ei tavoiteta.
 - » Muistineuvojat katsovat viikkokokouksessa muistineuvojien asiakastilastot ja tarvittaessa tasaavat asiakkaita muistineuvojien kesken.
- Muistineuvojat sopivat toimialarajat ylittävästä yhteistyöstä, jossa huomioidaan erityisesti läheisetön muistisairas:
 - » Nuorten muistisairaiden tukeminen yhteistyössä vammais- palvelujen kanssa.
 - » Muistisairauden varhaisessa vaiheessa olevien ohjaaminen Muistiluotsin toimintaan.
 - » Etsivän vanhustyön toimintamallin käyttö läheisettömän muistisairaahan kotona asumisen tukemiseksi yhteistyössä Seniori-Vamoksen kanssa.

Tulokset ja tuotokset

- Kun asiakasta ei tavoiteta -kirje asiakkaalle kotiin
- RAI-järjestelmän työntekijäkohtaiset asiakasryhmät
- Muistineuvojan asiakkaat -taulukko

Jatkosuunnitelma

- Kun asiakasta ei tavoiteta -kirje kotiin on muistineuvojien käytössä.
- Muistineuvojien seurannassa olevat muistisairaat on lisätty RAI-järjestelmässä työntekijä kohtaisiin ryhmiin. Ryhmiä ei ole vielä hyödynnetty asiakkuuksien hallinnassa. Muistineuvojat jatkavat kehittämistä.
- Muistineuvojat hyödyntävät asiakkuuksien Excel-taulukkoa asiakkuuksien hallinnassa. Asiakassegmentoinnin kehittäminen jatkuu.
- Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestori selvittää asiakkuuksien hallintaa parantavan asiakastietojärjestelmän käyttöönottoa.

Opit ja oivallukset

- Muistineuvojat ovat harvoin joutuneet käyttämään Kun asiakasta ei tavoiteta -kirjettä. Läheisettömät muistisairaat ovat pääasiassa vastanneet muistineuvojan puhelinsoittoon tai ottaneet yhteyttä tekstiviestillä lähetettyyn soittopyyntöön. Satunnaisia kertoja muistineuvoja on joutunut lähettämään kirjeen, jonka jälkeen muistisairas on ottanut yhteyttä muistineuvojaan tai kirjeessä ilmoitettu kotikäynti on toteutunut.
- Muistineuvojakohtaiset asiakasryhmät on luotu RAI-järjestelmään, mutta niitä ei vielä ole hyödynnetty asiakkuuksien hallinnassa.
 - » Asiakasryhmän yhteenvedosta saadaan tieto läheisettömien muistisairaiden määrästä muistineuvojittain.
 - » Auttaa muistitiimin kokonaistilanteen hahmottamisessa sekä antaa tietoa yksittäisten muistineuvojien asiakskuormasta, eli asiakasmäärästä ja asiakkaiden tuen tarpeesta.
 - » Asiakasryhmän yhteenveto auttaa hahmottamaan muistitiimin asiakkuuksien kokonaistilannetta ja tasaamaan muistineuvojien työkuormaa. Tämä voi mahdollisesti alentaa muistineuvojien kokemaa stressiä
 - » Asiakkuuksien tasaaminen muistineuvojien kesken tulee tapahtua uusien asiakkaiden ensikäyntien siirtämisellä työntekijältä toiselle. Jotta hoidon jatkuvuus turvataan, jo seurannassa olevien muistisairaiden muistineuvojan vaihtumista tulee välttää.
- Muistineuvojan asiakkaiden Excel-taulukko helpottaa asiakkuuksien hallintaa, mutta vaatii jatkuvaa päivittämistä, eikä anna ajantasaista tietoa muistisairaasta tilanteesta.
- Toimialarajat ylittävän yhteistyön kehittäminen vammaispalvelujen ja Muistiluotsin kanssa helpotti yhteistyötä.

Hyötytavoite 2:

Muistisairas asuu turvallisesti ja toimintakykyisenä kotona

Kehittämistehtävät	Tilanne 12/2021
Kehittämistehtävä: Muistisairaahan toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta	
Muistisairaahan toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli	Kuvattu
Ammattilaisten muistiosaaminen	Kuvattu, käyttöönotto kesken
Kehittämistehtävä: Muistisairaahan kotona asumisen tukeminen	
Omatyöntekijämalli	Kuvattu ja koulutettu
Muistisairaahan omaishoitoperheen tukeminen	Kuvattu ja otettu käyttöön
Muistisairas kotihoidossa	Kesken, siirretty kotihoidon osaamisen kehittäminen projektiin
Eksymisen uhkaan varautuminen	Kuvattu, käyttöönotto kesken

Muistisairaahan toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta

Muistisairaahan toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli

Annikka Immonen

Tausta

- Työryhmä määritteli, THL:n määritelmää mukailleen, toimintakyvyn tarkoittavan yksilön kognitiivisia, fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellistä ja välttämättömistä elämän toiminnoista siinä ympäristössä, jossa hän elää.³²
- Sairauden eri vaiheissa tarvitaan erilaista tietoa ja tukea.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: muistipoliklinikan, neurologian poliklinikan, koti- ja sairaalakuntoutuksen ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin palvelukeskusten, ennakoivien palvelujen ja muistisairaiden palveluohjauksen sekä Uudenmaan Muistiluotsin edustajat.

Lähtötila

- Muistisairaahan toimintakykyä tukevat palvelut ovat hajanaisia.
 - » Muistisairas ei löydä palveluja itsenäisesti.
 - » Ammatillaiset eivät osaa ohjata palvelujen piiriin.

Ongelma

- Ei ole käytettävissä tietoa muistisairaahan toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan palvelukokonaisuudesta, eikä toiminnan kohdentamista sairauden eri vaiheissa ole määritelty.

Tavoite

- Kartoittaa ja kuvata muistisairauden eri vaiheissa olevien muistisairaiden toimintakykyä edistävät ja ylläpitävät palvelut.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä määritteli toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän polun vaiheet. (ks. [Taulukko 8](#). Toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän polun vaiheet)
- Muisti ja aivojen terveys -nettisivuille tallennettiin ohjaus toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän polun mukaisesti toimintoihin muistipolun eri vaiheissa.
- Työryhmä esitteli kehittämisen tuotoksen kokemusasiantuntijoille ja huomioi heidän kommenttinsa kehittämisessä. Seuraava lainaus kuvaa erään muistisairaahan kokemusta toimintakykyä edistävästä ja ylläpitävästä toiminnasta.

Muistisairaahan hoidosta pitäisi puhua enemmän ja kertoa myös muistisairaille, mitä erilaisissa aktiviteeteissa tavoitellaan. Ehkä olisi hyvä kertoa myös muistisairauden eri vaiheessa olevien erilaisia tarpeita - ja tehdä ryhmäjakoja/tilaisuuksia/luentoja erilaisille kohderyhmille: muistisairaat ovat hyvin epähomogeeninen joukko ja ainakin jotain hoitoa/toimintaa voisi kehittää eri vaiheessa oleville muistisairaille.³³

Tulokset ja tuotokset

- Muistisairaahan toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli, (ks. [Taulukko 9](#). Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla).

Jatkosuunnitelma

- Mallin jalkauttamista varten kehittämisryhmä laati kysymyslistan toimipaikkakohtaisesti käytävän keskustelun tueksi:
 - » Mitä voimme tarjota muistisairaahan asiakkaan toimintakyvyn edistämiseksi ja ylläpitämiseksi?
 - » Miten huolehdimme, että muistisairaahan toimintakykyä tuetaan tarpeenmukaisin palveluin ja tarkoituksenmukaisin apuvälinein?
 - » Miten varmistamme, että ympäristö tukee toimintakyvyltään heikentyneen muistisairaahan pärjäämistä, hyvinvointia ja osallisuutta?
- Muisti ja aivojen terveys -nettisivujen palveluohjauksen sisältöjä päivitetään säännöllisesti.

Opit ja oivallukset

- Espoossa on runsaasti tarjolla eri toimijoiden tuottamia palveluja, joilla muistisairaahan toimintakykyä voidaan tukea. Tieto palveluista on hajanaista ja kulkee ”puskaradion” kautta. Tarvetta uusien palvelujen kehittämiseksi ei katsota olevan. Sen sijaan tiedot olemassa olevista palveluista on koottu yhteen. Tämä on hyödyttänyt sekä muistisairasta ja hänen läheisiään että ammattilaisia.
- Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla -taulukkoa tulee päivittää säännöllisesti.
- Työterveyshuollon valmiutta muistisairauksien havaitsemiseen ja ohjaamiseen muistipolulle tulee lisätä.

Taulukko 8. Toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän polun vaiheet. Taulukossa on kuvattu toimintakyky, toiminnan kohdentaminen, tarpeen arviointi ja ydinviesti polun eri vaiheissa.

Muistipolun vaihe	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi – havahtuminen	Muutokset muistisairauden edetessä	Elämän loppuvaihe
Toimintakyky	Hyvä toimintakyky	Muutos toimintakyvyssä	Havahtuminen sairauden aiheuttamaan toimintakyvyn muutokseen	Muuttuva toimintakyky	Muistisairaana hyvän olon ja läheisten toimintakyvyn tukeminen
Toiminnan kohdentaminen	Väestötasoinen	Tarpeen mukainen	Tarpeen mukainen	Tarpeen mukainen	Tarpeen mukainen
Tarpeen arviointi	Riskihenkilöiden tunnistaminen: THL. Tiedä ja toimi. FINGER-toimintamalli	Riskihenkilöiden tunnistaminen: THL. Tiedä ja toimi. FINGER-toimintamalli Tarvittaessa ohjaus muistitutkimuksiin	Ohjaus ja palvelutarpeen arviointi	Ohjaus ja palvelutarpeen arviointi Tarpeenmukaiset palvelut oikea-aikaisesti	Ohjaus ja tuki
Ydinviesti	Jokaisella mahdollisuus ennakoida: liiku, syö terveellisesti, käytä ja suojaa aivoja ja nuku riittävästi	Toimintakyvyn parantamiseen kannattaa panostaa	Älä jää yksin – tukea ja apua on saatavilla	Toimintakyvyn ylläpitäminen kannattaa	Hyvä kuolema on jokaisen oikeus

Taulukko 9. Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla.
Taulukoon on kerätty muistisairaana toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta Espoossa vuonna 2019. Kunkin toiminnan kohdalla on annettu suositus, missä muistipolun vaiheessa toimintaan erityisesti ohjataan. Muistisairauden edetessä muistisairaana mahdollisuus osallistua toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan tulee arvioida tapauskohtaisesti. Kohdat, joissa hyödyn ja osallistumismahdollisuuden arviointi on erityisen tärkeää, on taulukossa merkitty puolikkaalla värjättyllä ruudulla.

	Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla				
	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi	Muistisairauden eteneminen	Elämän loppuvaihe
Tiedollinen tuki:					
Verkossa: <ul style="list-style-type: none"> • Muistiliitto • Terveyskylä • Ikäinstituutti • Terveysportti • Espoo.fi: Muisti ja aivojen terveys 	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei
Monikanavainen neuvonta: <ul style="list-style-type: none"> • Terveysaseman ja Nestorin Contact Center • Muistiluotsin Muistineuvo-tukipuhelin 	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Lähituki: <ul style="list-style-type: none"> • Muistiluotsin muistikahvilat • Teemaluennot • Nestorin pop-up tapahtumat 	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Jonkin verran	Ei
Ensitieto: <ul style="list-style-type: none"> • Omahoitovalmennus • Muistiluotsin ensitietoillat • Kelan sopeutumismuistisairaan koulutus 	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei

	Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla				
	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi	Muistisairauden eteneminen	Elämän loppuvaihe
Tietoa omaishoitajille: <ul style="list-style-type: none"> • Intoa elämään omaishoitajille • Eska/Omaishoitajaliitto: OmaisOiva; Ovet-valmennus ja MuistiOvet muistiluotsin kanssa • Työväenopisto: Muistikompassi – valmennuskurssi läheisille 	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Itsearviointi ja omahoito					
Liikunta- ja kulttuuripalvelut ja vanhustenpalvelut Fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn ylläpitäminen: <ul style="list-style-type: none"> • Uimahallikortti • Kuntosalit • Kirjastopalvelut, kotikirjasto • Kulttuurikaveri • Palvelukeskukset 	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Muistisairauden riskin arviointi ja itsehoito <ul style="list-style-type: none"> • FINGER-toimintamalli 	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Omahoito: <ul style="list-style-type: none"> • Muistipuisto • Työväenopisto: Esim. Muista pääasia – muistivalmennusta senioreille ja Treenaa itsellesi supermuisti • Muistiluotsin muistitreeni • Liiku muisti hyväksi Tietoa ravitsemuksesta. Tarvittaessa ravitsemusneuvonta	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Jonkin verran	Ei

Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla					
	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi	Muistisairauden eteneminen	Elämän loppuvaihe
Vapaaehtoistuki: - SPR, Lähimmäisapu, seurakunnat, yksittäiset vapaaehtoiset, muistiluotsin muistikummit	Jonkin verran	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Jonkin verran
Hyvinvointiryhmät Palvelukeskukset: • Avoimet ryhmät • Tuolijumppa, kauppakeskuskävely, sporttiklubi yms. • Aivojumppa/peliryhmät • Kohdennettu ryhmätoiminta: • Intoa elämään -ryhmä • Intoa elämään -ryhmä omaiselle läheisen kuoleman jälkeen • Ystäväpiiri • Kohtaamistaide • Muistorasia • Pilke-porukka • Asumisen apu • Porinaporukat	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Jonkin verran	Ei
Oman näköisen elämän turvaaminen: • elämänlaatutestamentti • hoitotahto • edunvalvontavaltuus	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Jonkin verran	Ei

Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla

	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi	Muistisairauden eteneminen	Elämän loppuvaihe
Muistisairauden tutkiminen:					
Riskin tiedostaminen ja seulonta: • Finger-toimintamalli • Eläkkeellelähtötarkastus työterveyshuollossa • Pitkäaikaissairauksien vuosikontrollit • Ikääntyvät (vieraskieliset) maahanmuuttajat	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Terveysasema → lähete muistitutkimuksiin → muistitutkimukset	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Verkostotuki ja palvelut:					
Löytävä vanhustyö: • Eläkeläis- ja seniorijärjestöt • Seniori-Vamos • Huoli-ilmoitus	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Muistineuvoja: Neuvonta, ohjaus, tuki, palvelutarpeen arviointi ja muistisairauden etenemisen seurantaseuranta	Ei	Ei	Jonkin verran	Kyllä	Kyllä
Hoito- ja palvelusuunnitelma	Ei	Jonkin verran	Kyllä	Kyllä	Ei
Palliativinen- ja saattohoitosuunnitelma	Ei	Ei	Jonkin verran	Kyllä	Kyllä
Muistisairas/läheinen + omatyöntekijä + vastuuhoidtaja yhteistyö	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei

Toimintakykyä edistävä ja ylläpitävä toiminta muistipolulla					
	Ennaltaehkäisy	Huoli muistista	Tutkimukset ja diagnoosi	Muistisairauden eteneminen	Elämän loppuvaihe
Tukiverkoston rakentaminen ja tukeminen: <ul style="list-style-type: none"> • Läheistukiverkon kartoittaminen • Vertaistuki esim. muistiluotsi • Omaishoidontuki • Omaishoitajan terveystarkastukset • Omaishoidon vapaat 	Ei	Ei	Jonkin verran	Kyllä	Ei
Toimintakyvyn tukeminen: <ul style="list-style-type: none"> • Arjen apuvälineet • Päivätoiminta • Geriatrian poliklinikka kuntoutus- ja arviointijakso • Avokuntoutus: Fysioterapiaryhmät ja toimintaterapia • Kotikuntoutus 	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tarpeen mukaiset palvelut	Ei	Jonkin verran	Kyllä	Kyllä	Kyllä

Ammattilaisten muistiosaaminen

Annikka Immonen, Maarit Väärälä, Niina Savikko

Tausta

- Muistisairauksien hoidossa tarvittava moniammatillisen osaaminen ydinalueet on määritelty lääkirilehdessä julkaistussa artikkelissa vuonna 2010.³⁴
- Muistisairaana laadukkaan hoidon edellytyksenä on osaava henkilökunta. Kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla tulee olla perustiedot muistisairauksista ja muistisairaana kohtaamisesta. Erilaisilla työyhteisöillä on erilaisia muistiosaamisen tarpeita, joihin tulee vastata kohdennetulla koulutuksella. Pehdytyksen lisäksi eri osaamistasoilla tarvitaan täydennyskoulutusta sekä monialaista ja moniammatillista konsultaatiota.³⁵
- Ammatillaisen muistiosaaminen tukee muistisairaana kotona asumista.

Lähtötila

- Espoossa työskentelee noin 3500 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista, jotka työssään mahdollisesti kohtaavat muistisairaita. Kaikilla heillä on tarve saada muistikoulutusta ja ylläpitää muistiosaamistaan.
- Espoon kaupungin työntekijöillä, etenkin geriatreilla, muistihoitajilla ja -neuvojilla, sekä muistipalvelukeskusten henkilökunnalla on korkeatasoista osaamista muistisairauksista ja niiden hoidosta.
- Tarvitaan eri sisältöisiä koulutuksia erilaisille kohderyhmille.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjäryhmä: vanhusten palvelujen hallinnon, terveystalvelujen sekä kotihoidon, Espoon sairaalan ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustajat.

Ongelma

- Muistiosaaminen vaihtelee, ja paikoin se ei ole asiakastarpeen edellyttämällä tasolla.

Tavoite

- Kartoittaa Espoon sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden muistiosaamisen tarve.
- Suunnitella muistisairaana kohtaamisen ja hoidon koulutuspaketti ja sen toteutusmalli Espoon sosiaali- ja terveystoimen työntekijöille.
- Luoda ammattilaisten muistiosaamisen ylläpitämisen ja edistämisen -toimintamalli, jossa kuvataan työn ja työtehtävien asettamia vaatimuksia sekä ennakoitavissa olevia ja muuttuvia osaamistarpeita.

Toimenpiteet

- Muistipolkutyöskentelyn alussa hankeryhmä kartoitti eri toimialojen muistiosaamisen tarpeet kysymällä, millaista osaamista työssä tarvitaan.
- Hankeryhmä kuvasi muistiosaamisen portaat.
- Kehittämisryhmä määritteli osaamistasokoulutusten kohderyhmät sekä tavoitteet ja sisällöt.
- Kehittämisryhmä kartoitti, mitä koulutusta on saatavilla, ja millaista koulutusta olisi tarve jatkossa tuottaa.

Tulokset ja tuotokset

- Osaamistarpeen arviointilomake (ks. [Taulukko 10](#). Osaamistarpeen arviointilomake).
- Muistiosaamisen tietoperustan -kuvaus ([Taulukko 11](#). Muistiosaamisen tietoperusta).
- Muistiosaamisen portaat (ks. [Kuva 6](#). Muistiosaamisen portaat).
- Osaajatasojen kuvaukset: Kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello (ks. [Taulukko 12](#). Perusosaajataso, [Taulukko 13](#). Osaajataso, [Taulukko 14](#). Taitajataso, [Taulukko 15](#). Asiantuntijataso).

Jatkosuunnitelma

- Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö tiedottaa määrääjain hyvinvointi ja terveyden toimialan esihenkilöille koulutuksen vuosikellosta ja siihen sisältyvistä muistikoulutuksista. Esihenkilöt voivat hyödyntää vuosikelloa työntekijän kehityskeskustelussa osana koulutussuunnitelman laatimista sekä ohjata työntekijät itsenäiseen koulutusaineiston käyttöön. ([Taulukko 12](#). Perusosaajataso, [Taulukko 13](#). Osaajataso, [Taulukko 14](#). Taitajataso, [Taulukko 15](#). Asiantuntijataso).
 - » Perusosaajataso ja osaajataso koulutusaineistot ovat katsottavissa kaupungin intranetissä.
 - » Taitaja- ja asiantuntijataso koulutusten kehittäminen on ollut koronapandemian ajan tauolla. Sitä jatketaan, kun tilanne sen sallii.
- Kun muistikoulutuksen kokonaisuus valmistuu, lisätään koulutukset kaupungin koulutuskalenteriin.

Opit ja oivallukset

- Ammattilaiset kokivat erityisen tärkeäksi muistisairaahan kohtaamisen koulutuksen.
- Muistisairaath voivat olla lähes kaikkien hyvinvointi- ja terveyden toimialan yksiköiden asiakkaita. Siksi ainakin perustason muistiosaamista tarvitaan kaikkialla.
- Kaikkien ei tarvitse osata kaikkea. Muistiosaamisen porrastettu koulutus mahdollistaa oikean koulutustason löytämisen toimipaikka- ja työntekijäkohtaisesti.
- Toimipaikkojen välinen määrämuotoinen keskustelu haasteellisista asiakastilanteista tukee muistiosaamista. Niin kutsuttuja pulmapajoja pilotoitiin kotihoidon ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin alueellisten tiimien yhteistyönä. Pulmapaja-toiminta jäi tauolle koronapandemian takia.

Taulukko 10. Osaamistarpeen arviointilomake.

Lomaketta voidaan hyödyntää sekä henkilökohtaisen ammattilaisen osaamisen että toimipaikan osaamistarpeen arvioinnissa. Lomake tukee ammattilaisen muistiosaamistarpeen arviointia esimerkiksi osana kehityskeskustelua. Arviointilomakkeen avulla työntekijä voi ensin itse pohtia osaamistaan, jonka jälkeen hän keskustelelee esihenkilön kanssa, esim. muistikoulutuksen vuosikellon avulla, miten hän voi osaamistaan täydentää.

Osaamistarve	Ammattilaisen tai toimipaikan nimi: (Esim. terveysasema, neurologian poliklinikka, muistipoliklinikka, sairaala, muistineuvoja, seniorineuvonta ja palveluohjaus, palvelukeskus, päivätoiminta, kotihoito, lyhytaikaishoito, pitkäaikaishoito)	
	 hallitsee / osaamistarve hallitsee kohtalaisesti / osittainen osaamistarve ei hallitse / ei osaamistarvetta	
Lainsäädäntö ja suositukset	Osaamistaso	Huomioita
Vanhuspalvelulaki		
Sosiaalihuoltolaki		
Muistisairaudet käypä hoito suositus		
Toimialakohtaiset toimintaohjeet ja -ohjelmat		
Tietotaito	Osaamistaso	Huomioita
Ajankohtainen tieto muistisairauksista		
Gerontologinen osaaminen		
Muistisairauksien tyypillisten oireiden tunnistaminen		
Muistisairauksien diagnosointi		
Etenevät muistisairaudet		

Tietotaito	Osaamistaso	Huomioita
MCI-asiakkaat: jatkotuki ja kuntoutus		
Muistisairaus ja AVH		
Muistisairaahan lääkehoito		
Toimialarajat ylittävä yhteistyö ja kehittäminen		
Arviointi, tutkimus ja kirjaaminen	Osaamistaso	Huomioita
Taustatietojen kartoittaminen		
Muistisairauden diagnosoinnissa käytettävät mittarit ja tutkimukset		
CERAD		
MMSE		
Geriatrinen arviointi		
Ajokyvyn arviointi		
RAI-arviointi (resident assessment instrument)		
Palvelutarpeen arviointi ja palveluohjaus		
Muistisairauden etenemisen seurannassa käytettävät kyselyt ja mittarit		
Muistisairauden etenemisen seurannan kirjaaminen		
Muistisairaahan elämänhistoria-tietojen kirjaaminen		
Hoito- ja palvelusuunnitelma		

Arviointi, tutkimus ja kirjaaminen	Osaamistaso	Huomioita
Tietoturva ja tiedon luovutus muistisairauteen liittyvät erityiskysymykset		
Hoidon kokonaiskoordinaatio – omatyöntekijämalli		
Muistisairaahan aktiivisen ja turvallisen arjen tukeminen	Osaamistaso	Huomioita
Vuorovaikutus ja kohtaaminen		
Läheisen tukeminen		
Parisuhde ja seksuaalisuus		
Sosiokulttuurinen toiminta ja ohjaaminen		
Toimintakyvyn muutokset		
Käyttäytymisen muutokset		
Liikkuminen		
Eksymisen uhan tunnistaminen		
Ravitsemus ja nieleminen		
Hygienian hoito		
Kivunhoito		
Uni ja vuorokausirytmii		
Paloturvallisuus		

Oikeudellinen ennakointi	Osaamistaso	Huomioita
Itsemääräämisoikeus		
Viranomaisen neuvontavelvollisuus		
Valtakirjavaltuus		
Edunvalvontavaltuus		
Hoitotahto		
Testamentti		
Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja muu sosiaaliturva	Osaamistaso	Huomioita
Eläkettä saavan hoitotuki		
Asumistuki		
Omaishoidontuki		
Lääkekorvaukset		
Kuntoutuspalvelut		
Vammaispalvelut		
Kuljetuspalvelut		
Kolmannen sektorin palvelut		
Vapaaehtoistoiminta		
Järjestötoiminta, esim. Muistiluotsi		

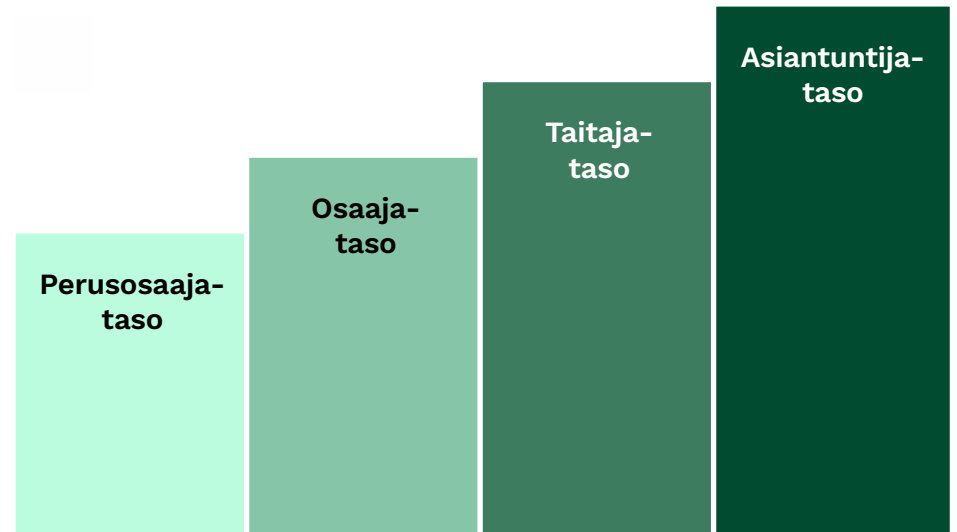
Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja muu sosiaaliturva	Osaamistaso	Huomioita
Päihde ja mielenterveyspalvelut		
Palvelukeskukset		
Kohdennettu ryhmätoiminta		
Päivätoiminta		
Kotihoidon palvelut ja myöntämisen perusteet		
Lyhytaikaishoito		
Asumisen palvelut ja SAP-prosessi		
Yksityiset palveluntuottajat ja palvelusetelin käyttö		
Palliativinen ja saattohoito		
Terveyttä ja hyvinvointia uhkaavat tilanteet	Osaamistaso	Huomioita
Huoli-ilmoitus		
Eksymisen uhkaan varautuminen		
Kriisiasiakkaan hoito		
Viranomaisyhteistyö, esim. poliisi		
Kommunikaation tukeminen	Osaamistaso	Huomioita
Suomi ja selkokieliisyys		
Ruotsi		

Kommunikaation tukeminen	Osaamistaso	Huomioita
Englanti		
Tulkin käyttö		
Monikulttuurinen muistiosaaminen		
Puheterapia		
Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät		

Taulukko 11. Muistiosaamisen tietoperusta.

Perustieto muistisairauksista	Oireet ja eteneminen
	Oireiden vaikutus toimintakykyyn
	Muistipolku
Muistisairaahan hoidon suunnittelu, toteuttaminen ja seuranta	Säännöllinen seuranta
	Hoito- ja palvelusuunnitelman ajantasaisuus
	Lääkehoidon erityiskysymykset
	Hoitotahto, hoivatahtoa ja edunvalvontavaltuus
	Palliativisen hoidon suunnitelma ja saattohoitopäätös
Kohtaaminen	Vuorovaikutus
	Voimavaralähtöinen hoito
Käyttäytymisen muutokset	Käyttäytymisen muutosten ilmaantumisen ennakointi ja vähentäminen
	Haasteellisissa tilanteissa toimiminen
Tiedonkulku	Kirjaamisen ja kirjatun tiedon käyttämisen erityiskysymykset: Elämänhistoria, puolesta asiointi

Kuva 6. Muistiosaamisen portaat.

Taulukko 12. Perusosaajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.

Perusosaajataso	
Kohderyhmä	Kaikki hytetin työntekijät (hoito, siivous, hallinto ym.)
Osaamisen tavoite	<ul style="list-style-type: none"> • Tietää, että muistisairaudet ovat yleinen neurologinen sairaus, jota esiintyy kaiken ikäisillä. • Tunnistaa muistisairaahan perusoikeudet ja osaa kohdata kunnioittaen ja arvostaen. • Kykenee huomioimaan muistisairaahan toiveet ja tarpeet.
Peruskoulutus	15 minuutin tietoisuusvideo: <ul style="list-style-type: none"> • Muistisairaudet ja niiden yleisyys • Muistisairaahan perusoikeudet (esimerkiksi hoitotahto) • Muistisairaahan kohtaaminen

Perusosaajataso – Koulutuksen vuosikello	
Tammikuu	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Helmikuu	Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Maaliskuu	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Huhtikuu	Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Toukokuu	Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Kesäkuu	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Heinäkuu	Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Elokuu	Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Syyskuu	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Lokakuu	Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Marraskuu	Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Joulukuu	

Taulukko 13. Osaajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.

Osaajataso	
Kohderyhmä	Hytetin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset sekä muistisairaiden yksiköissä työskentelevät kaikkien alojen edustajat
Osaamisen tavoite	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistaa yleisimmät muistisairauden oireet. • Osaa tarvittaessa neuvoa muistioireista hakeutumaan muistitutkimuksiin. • Osaa tukea muistisairasta erilaisissa vuorovaikutustilanteissa • Tunnistaa yksilöllisiä tarpeita ja haasteita.
Peruskoulutus	<p>20 min video Espoon muistipolusta: • palveluverkko ja palveluvalikoima</p> <p>10 min video: • vuorovaikutuksesta ja kohtaamisesta</p> <p>Keskustelu videoista osastotunnilla 30 min</p> <p>+ 2 x keskustelu osastotunnilla / ohjatusta aiheesta henkilökuntakouksessa</p>

Osaajataso – Koulutuksen vuosikello		
Tammikuu		Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Helmikuu		Muistipolkuosaamisen varmistaminen Muistitesti-koulutus
Maaliskuu	Aivoviikko	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Huhtikuu		Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Toukokuu	Hytetin Muistiseminaari	Muistipolkuosaamisen varmistaminen Muistitesti-koulutus
Kesäkuu		Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Heinäkuu		Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Elokuu		Muistipolkuosaamisen varmistaminen Muistitesti-koulutus
Syyskuu	Muistiviikko	Muistisairaahan kohtaaminen (kertaus kohtaamisesta)
Lokakuu		Uusi lainsäädäntö kansankielellä
Marraskuu		Muistipolkuosaamisen varmistaminen Muistitesti-koulutus
Joulukuu		

Taulukko 14. Taitajataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.

Taitajataso	
Kohderyhmä	Muistisairaiden parissa työskentelevä hoitohenkilökunta ja lääkärit (sairaala, kotihoito, piho, terveysasemien muistitutkimuksia tekevät) sekä terveysasemilla muistisairaiden hoitoon perehtyneet hoitajat
Osaamisen tavoite	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistaa eri muistisairauksiin liittyvät tyypilliset toimintakyvyn muutokset ja osaa ottaa ne huomioon hoidossa. • Osaa ottaa huomioon fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä tekijät, jotka voivat uhata muistisairaahan toimintakykyä tai terveyttä ja osaa reagoita tilanteisiin työtehtäviensä edellyttämällä tavalla. • Tunnistaa, jos muistisairaalla tai läheisellä on hätä, ja kykenee tukemaan muistisairaahan toimintakykyä haastavissa tilanteissa. • Tunnistaa muistisairasta leimaavan tai syrjivän toiminnan ja osaa puuttua siihen. • Osaa konsultoida asiantuntijoita.
Peruskoulutus	<ul style="list-style-type: none"> • Käypä hoito Muistisairaudet • Oppiportti: Muistisairaahan hoito, Muistisairaahan hoidon hyvät käytännöt ja Muistisairaudet -teokset • 20 min Duodecimin Omahoito koulutus muistisairauksista • 2 pvä Muistisairaahan hoito koulutus • 4 h käytettävät mittarit ja niiden tulkinta muistisairauden näkökulmasta (CERAD, MMSE, RAI, MNA yms.) • Lääkäreille käytettävien mittareiden tulkintakoulutus, lääkityskoulutus ja muistisairaahan tilan akuutin muutoksen arviointi ja hoitoonohjaus. • ½ päivää Espoon kaupungin Muistiseminaari x 1 vuodessa

Taitajataso – Koulutuksen vuosikello

Tammikuu		Ravitsemus Asiakkaan toimintakyvyn heikkenemisen tunnistaminen ja tukeminen Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Helmikuu	CERAD	Uni Kaltoinkohtelun tunnistaminen
Maaliskuu	Aivoviikko	Ravitsemus
Huhtikuu	Verkostotapaaminen	Asiakkaan toimintakyvyn heikkenemisen tunnistaminen ja tukeminen
Toukokuu	Hytetin Muistiseminaari	Uni
Kesäkuu		Ravitsemus
Heinäkuu		Asiakkaan toimintakyvyn heikkenemisen tunnistaminen ja tukeminen
Elokuu	CERAD	Uni Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Syyskuu	Muistiviikko	Kaltoinkohtelun tunnistaminen
Lokakuu	Verkostotapaaminen	Ravitsemus
Marraskuu		Uni Asiakkaan toimintakyvyn heikkenemisen tunnistaminen ja tukeminen
Joulukuu		Kaltoinkohtelun tunnistaminen

Taulukko 15. Asiantuntijataso: kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello.

Asiantuntijataso	
Kohderyhmä	Terveysasemilla muistisairaiden hoitoon perehtyneet hoitajat, geriatrit, muistipoliklinikan työntekijät, muistineuvojat, muistipalvelukeskusten sairaanhoitajat
Osaamisen tavoite	<ul style="list-style-type: none"> • Tuntee eri muistisairauksien tyypilliset oireet ja etenemisen. • Tunnistaa ja osaa puuttua mahdolliseen laiminlyöntiin, fyysiseen, psyykkiseen, seksuaaliseen tai taloudelliseen vahingoittamiseen tai hyväksikäyttöön. • Tuntee lainsäädännön ja hoitosuosituksen sekä osaa kiinnittää huomiota muistisairaaseen oikeuksien ja hyvän hoidon toteutumiseen sekä tarvittaessa puuttua epäkohtiin. • Osaa tukea muistisairaaseen valinnanvapautta, itsemääräämisoikeutta ja oikeudellista ennakkointia. • Osaa toimia konsulttina ja kouluttajana sekä jakaa tietoa muistisairauksista ja muistisairaaseen hoidosta.
Peruskoulutus	<ul style="list-style-type: none"> • Käypä hoito Muistisairaudet • Oppiportti: Muistisairaaseen hoito, Muistisairaaseen hoidon hyvät käytännöt ja Muistisairaudet -teokset • Muistikoulutus esim. <ul style="list-style-type: none"> » 4 pvää ja etäopiskelua Omnia Muistisairaaseen hoitotyö (vain hoitohenkilökunnalle) » Esim. Amialifen Muistityön kehittäjä 15 op tai erikoismuistihoitaja » Tai osaamisen osoittaminen muulla tavalla • Suomen Muistiasiantuntijoiden seminaarit x 2 vuodessa • Helsingin yliopiston Muistifoorumi x 1 vuodessa • Muistiliiton Muistikonferenssi x 1 vuodessa

Asiantuntijataso – Koulutuksen vuosikello

Tammikuu		Kontrollikäyntien / muistineuvojan käynnin sisältö Lainsäädännön ja hoitosuositusten muutokset Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Helmikuu	Geriatripäivät	Kaltoinkohtelu, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen ennakointi Läheisen tukeminen
Maaliskuu	Aivoviikko	Kontrollikäyntien / muistineuvojan käynnin sisältö
Huhtikuu	Verkostotapaaminen	Lainsäädännön ja hoitosuositusten muutokset
Toukokuu	Hytetin Muistiseminaari	Kaltoinkohtelu, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen ennakointi
Kesäkuu		Kaltoinkohtelu, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen ennakointi
Heinäkuu		Kontrollikäyntien / muistineuvojan käynnin sisältö Läheisen tukeminen
Elokuu		Muistipolkuosaamisen varmistaminen
Syyskuu	Muistiviikko	Lainsäädännön ja hoitosuositusten muutokset
Lokakuu	Verkostotapaaminen HY:n Muistifoorumi	Kaltoinkohtelu, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen ennakointi
Marraskuu	Muistiliiton muistikonferenssi	Kontrollikäyntien / muistineuvojan käynnin sisältö
Joulukuu		Läheisen tukeminen

Muistisairaana kotona asumisen tukeminen

Omatyöntekijämalli

Annika Immonen

Tausta

- Ikääntymiseen liittyy usein eriasteisia toimintakyvyn muutoksia. Sairauksien todennäköisyys kasvaa iän myötä. Palvelutarpeen kasvaessa myös toimijaverkko laajenee. Ikääntyvän kyky hallita monimutkaista palvelujärjestelmää ja toimijaverkkoa voi olla voimavarojen laskun tai sairauden vaikeusasteen takia alentunut.
- Sosiaalihuoltolain 42 § ohjaa iäkkään henkilön omatyöntekijän määrittelyä. Lain mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.³⁶
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa **Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa** todetaan, että omatyöntekijänä voi toimia sosiaalityöntekijän lisäksi myös muu sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka ”kelpoisuus parhaiten tukee omatyöntekijän tehtävien toteuttamista suhteessa sosiaalihuollon asiakkaan palvelukokonaisuuteen ja palvelutarpeen pääasialliseen syyhyn”.³⁷ Espoossa kotona asuvan muistisairaana omatyöntekijänä toimii pääsääntöisesti muistineuvoja.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: kotihoidon ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin sosiaalityön, palveluohjauksen, muistisairaiden palveluohjauksen ja omaishoidon palveluohjauksen edustajat.

Lähtötila

- Toimipistekohtaisesti on toimittu vuonna 2016 hyväksytyn vastuutyöntekijämallin mukaisesti. Mallissa ei ole määritelty yllirajaista yhteistyötä.

Ongelma

- Omatyöntekijänä työskentelyä ei ole määritelty.

Tavoite

- Omatyöntekijän ja yhteistyökumppaneiden toiminnan kuvaaminen vanhusten palveluissa.

Toimenpiteet

- Espoon omatyöntekijämallia kehitettiin osana kotihoidon kehittämisohjelmaa ja muistipolkuhanketta.
- Kehittämisryhmä määritteli neljä pärjääjämallin (mukaillen Koivuniemi ja Simonen 2011³⁸) mukaista asiakassegmenttiä, jotka tukevat omatyöntekijän tarpeen arviointia. Segmentit perustuvat asiakkaan arjessa pärjäämisen ja voimavarojen sekä sairauden vaikeusasteen ja ongelman monimutkaisuuden arviointiin. Mitä haasteellisempi asiakkaan kokonaistilanne on, sitä todennäköisempää on, että hän tarvitsee omatyöntekijän tukea. (Kuva 7. Asiakassegmentointi pärjääjämallin mukaisesti).
- Hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja järjesti omatyöntekijämallin koulutukset vuoden 2019 aikana:
 - » Seniorineuvonta- ja palveluohjaus Nestorin sekä kotihoidon kaikkien suuralueiden työntekijöille
 - » Espoon sairaalan johtoryhmälle
 - » Terveysasematoimen johtoryhmälle.
- Seniorineuvonta ja Palveluohjauksen aluetiimit pitivät oman alueensa terveysasemille omatyöntekijämallin infotilaisuuden syksyn 2019 aikana.

Tulokset ja tuotokset

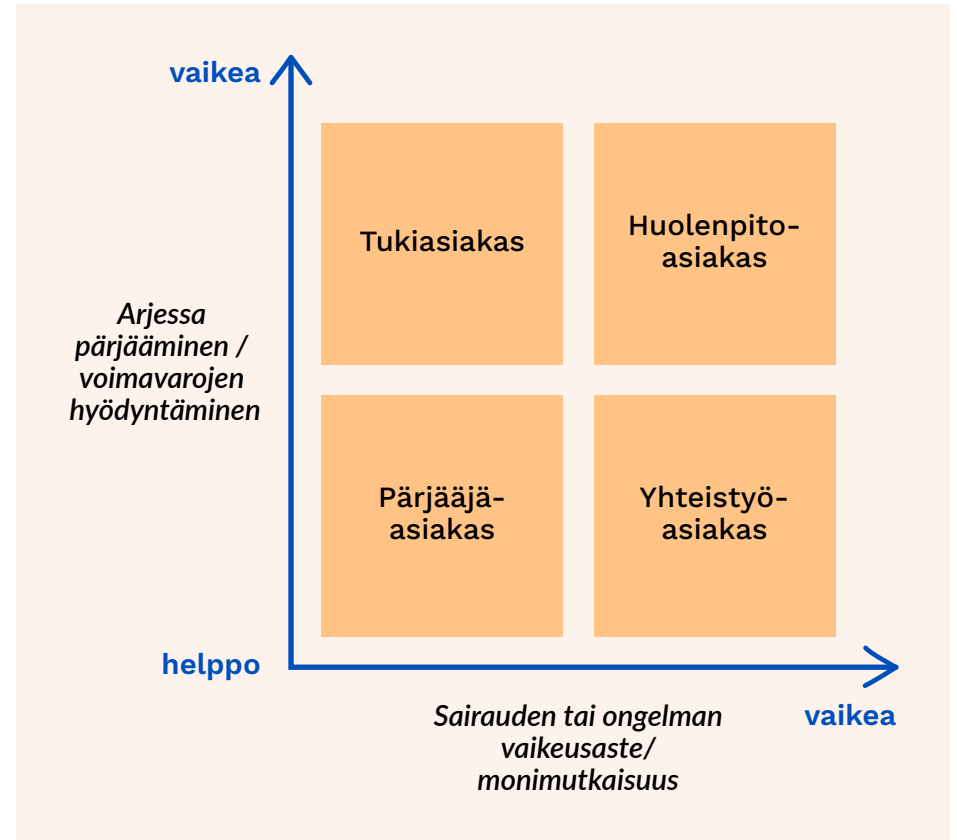
- Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli (ks. [Kuva 8](#). Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli).
 - » Malliin on kuvattu seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorissa työskentelevän omatyöntekijän ja palvelutuotannon vastuuhoidajan nimeämisen perusteet ja tehtävät.
- Omatyöntekijän nimeämisen prosessikuvaus (ks. [Kuva 9](#). Omatyöntekijän nimeämisen prosessi).

Jatkosuunnitelma

- Vuoden 2022 aikana arvioidaan omatyöntekijämallin toimivuus ja kehitetään sitä tarvittavin osin.

Opit ja oivallukset

- Jotta muistisaira ja hänen läheistensä omahoito mahdollistuvat, tarvitsevat he ammattilaisen tukea.
- Asiakassegmentoinnin todettiin:
 - » olevan työntekijöiden työtteen määrittelyä helpottava työkalu
 - » vähentävän ainakin teoriassa asiakkaan kontakteja eri työntekijöiden kanssa.
- Omatyöntekijämallissa määritelty työnjako kokonaisuuden koordinoimiseksi ja palvelutuotannon kesken
 - » vähentää päällekkäistä työtä
 - » selkiyttää eri toimijoiden tehtävien sisältöä ja vastuita.
- Omatyöntekijä yhdistää monen toimijan tuottaman tiedon hoito- ja palvelusuunnitelmaan ja koordinoi monen toimijan yhteistä asiakasprosessia.
 - » Hoidon jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että hoito- ja palvelusuunnitelmalle on kirjattu kaikki muistisaira- ja hänen läheistensä tarvitsema tuki.
- Käytössä oleva asiakastietojärjestelmä ei tue yksikkörajat ylittävää tiedonkulkua.
 - » Omatyöntekijän on vaikea koordinoita muistisaira- ja palvelukokonaisuutta omatyöntekijämallissa kuvatulla tavalla.
- Muistisaira- ja palvelutarpeet voivat muuttua nopeasti, joten asiakkuuksien hallinnan työkalun tulisi mahdollistaa omatyöntekijän ajantasaisen reagoimisen asiakkaan muuttuviin tarpeisiin.

Kuva 7. Asiakassegmentointi pärjääjämallin mukaisesti (mukaillen Koivuniemi ja Simonen 2011³⁹).

Omatyöntekijä asiakasohjauksessa

Asiakasohjauksessa nimetään asiakkaan tilanteeseen sopivin omatyöntekijä

Asiakkaalla on oikeus saada omatyöntekijä koko sosiaali-
huollon asiakkuuden ajaksi. Omatyöntekijää ei tarvitse
nimetä, jos se on ilmeisen tarpeetonta.

- Omatyöntekijä sovitaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä.
- Omatyöntekijän työskentelyote vaihtelee asiakkaan tarpeiden mukaan ja tilannekohtaisesti.

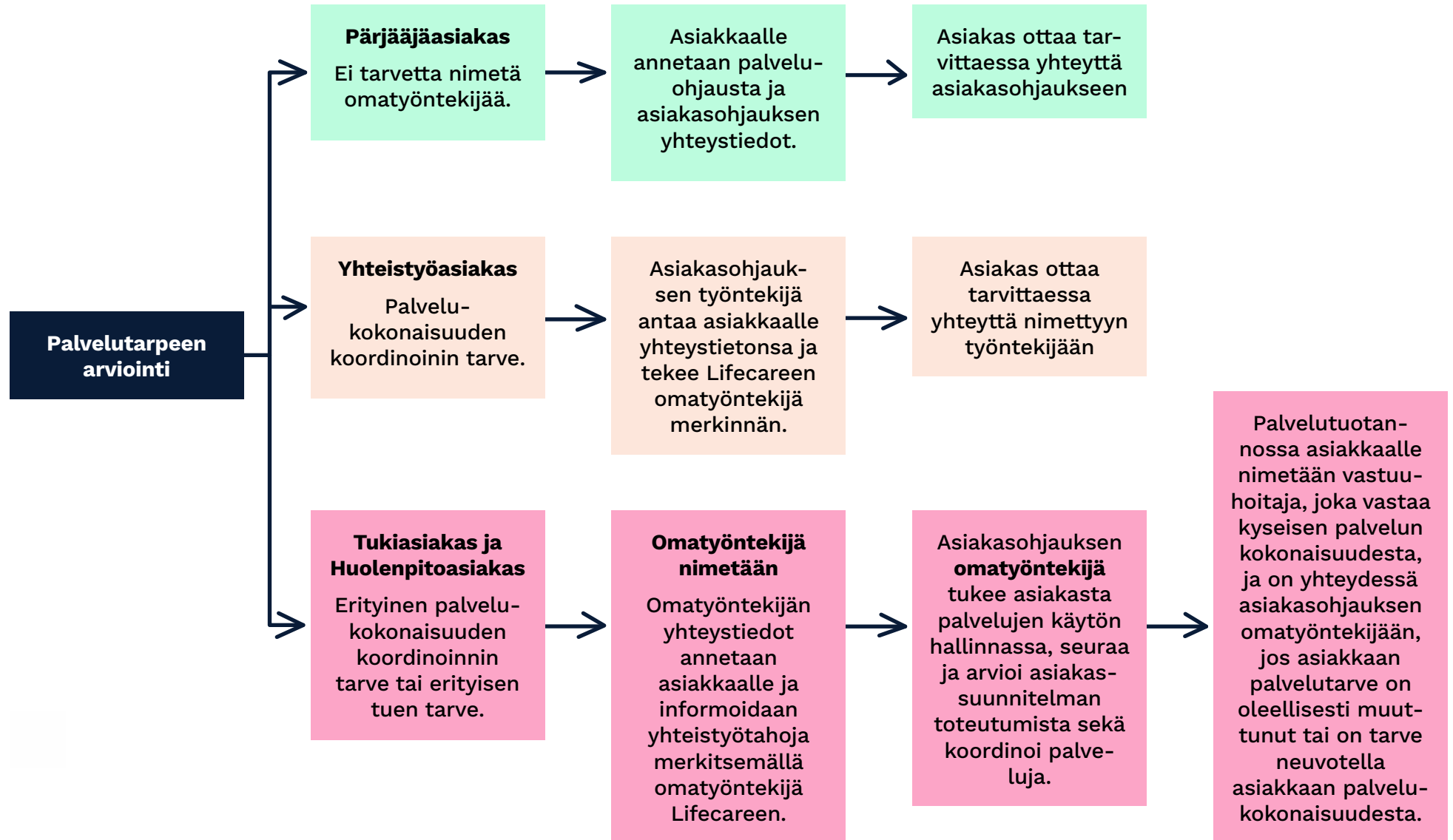
Omatyöntekijä toimii tukena palveluiden käytön hallinnassa: Tukee asiakkaan voimavaroja, neuvoo palvelujen ja etuuksien saantiin liittyvissä asioissa, seuraa ja arvioi asiakassuunnitelman toteutumista sekä yhteensovittaa ja koordinoi palveluja.

Vastuuhoitaja palveluissa

Palvelutuotannossa asiakkaalla nimetään vastuuhoitaja, joka vastaa kyseisen palvelun kokonaisuudesta ja on yhteydessä asiakasohjauksen omatyöntekijään asiakkaan palvelutarpeen muuttuessa.

Vastuuhoitajat vastaa asiakkaan palvelukohtaisen suunnitelman toteutumisesta ja väliarvioinneista, yhteydenpidosta omaisiin ym. sovituista tehtävistä.

Kuva 8. Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli. Malli määrittelee omatyöntekijän ja vastuuhoitajan nimeämisen periaatteet ja tehtävät.

Kuva 9. Omatyöntekijän nimeämisen prosessi. Omatyöntekijä nimetään yhteistyö-, tuki- ja huolenpitoasiakkaille.

Muistisairaana omaishoitoperheen tukeminen

Annika Immonen, Maarit Väärälä

Tausta

- Muistisairaudet ovat yleisin omaishoidon syy.⁴⁰
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937 määrittelee omaishoidon tuen myöntämisen edellytykset ja sisällön.⁴¹

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: seniorineuvonta ja palveluohjauksen omaishoidon palveluohjauksen ja muistisairaiden palveluohjauksen edustajat.

Lähtötila

- Muistineuvojat ja omaishoidontuen asiakasvastaavat hoitavat usein muistisairaana omaishoitoperheen asioita moniammatillisesti:
 - » Omaishoidon asiakasvastaavien ja muistineuvojien kesken on tiedonvaihtoa asiakasasioissa. Tilannekohtaisesti on saatettu sopia, kumpi tekee seurantakäynnin. Muistineuvoja on tiedottanut omaishoidontuen asiakasvastaavalle omaishoitajan jakamiseen liittyvistä havainnoista, ja omaishoidontuen asiakasvastaava on tiedottanut muistineuvojalle muistisairaana tilaan liittyvistä asioista. Tukitoimista on usein sovittu yhdessä.
 - » Tilannekohtaisesti muuttuva työnjako on saattanut aiheuttaa asiakasperheen ”pompottamista”, josta johtuen muistisairas ja omaishoitaja eivät aina ole saaneet tarvitsemansa tukea.
 - » Omaishoidontuen asiakasvastaavat ja muistineuvojat tekevät päällekkäistä työtä.
 - » Epäselvät yhteistyökäytännöt kuormittavat yksittäisiä työntekijöitä.

Ongelma

- Etenevää muistisairautta sairastavien ja omaishoitajien omaishoidon tuen asiakasprosessi ei ole sujuva.

Tavoite

- Muistisairas ja omaishoitaja saavat tarvitsemansa tuen sekä tietävät, kehen ottaa yhteyttä tarvittaessa.
- Omaishoidon tuen asiakasvastaavien ja muistineuvojien välisen yhteistyön ja asiakkuuksien hallinnan parantaminen.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä haastatteli kahta omaishoitoperhettä
 - » kokemuksia lähtötilasta sekä tarpeita ja toiveita tavoitetilasta.
- Kehittäjät kuvasivat muistisairaahan omaishoitoperheen hoidon lähtötilan ja tavoitetilan (ks. [Kaavio 4](#). Muistisairaahan omaishoitoperheen hoito -tavoitetila).
- Kehittäjät työstivät yhteisiä käytänteitä ja toimintamalleja.
 - » Kehittäjät sopivat hoito- ja palvelusuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä sekä kotikäyntien periaatteista, eli kumpi tekee kotikäynnin, milloin tehdään yhteiskäynti ja millaisissa tilanteissa kotikäynti tehdään sosiaalityöntekijän kanssa.
- Kehittäjät päivittivät jo käytössä olevia työkaluja ja toimintamalleja.
 - » Yhteystietolomakkeet, roolikuvaukset ja yhteydenotot yhteistyökumppaneihin.
- Kehittäjät pilotoivat tavoitetilan mukaisen työskentelyn Espoon keskuksen ja Matinkylä–Olarin alueilla.
 - » Ennen pilotointia toimintamalli käytiin läpi samojen omaishoitoperheiden kanssa, jotka oli haastateltu kehittämisen alussa.
- Muistineuvojat ja omaishoidontuen asiakasvastaavat aloittivat tavoitetilan mukaisen työskentelyn koko Espoon alueella kesäkuussa 2020.

Tulokset ja tuotokset

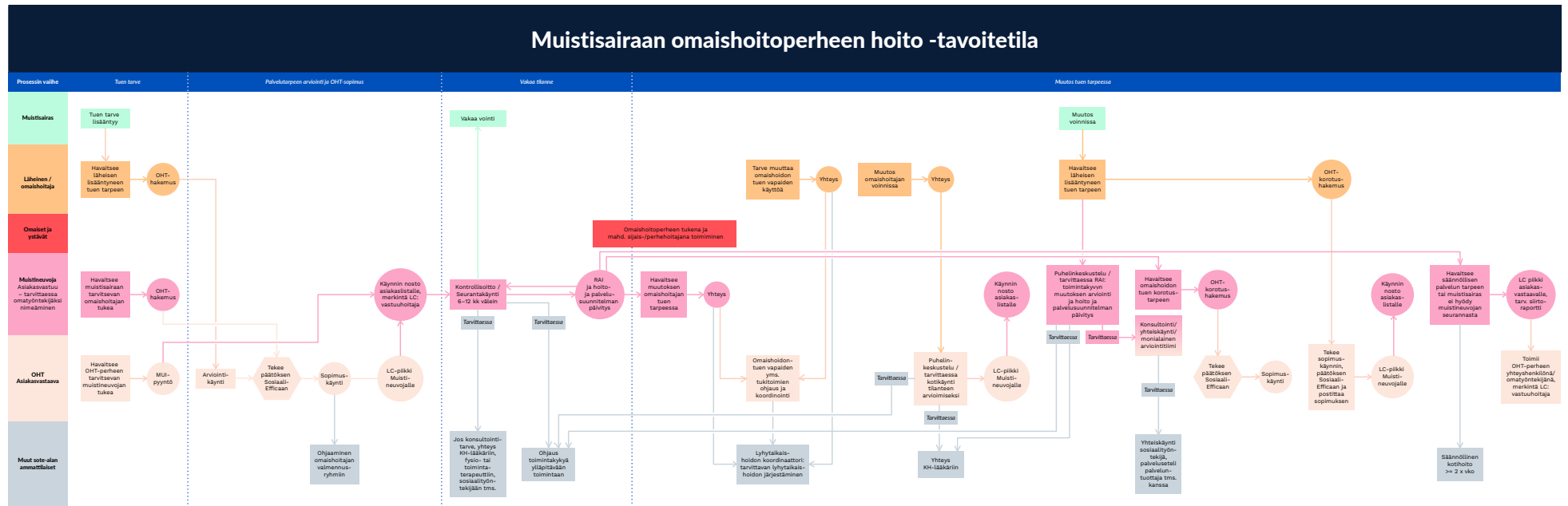
- Muistisairaana omaishoitoperheen hoidon tavoitetila -kuvaus (ks. [Kaavio 4](#). Muistisairaana omaishoitoperheen hoito -tavoitetila).
- Muistisairaana omaishoitoperheen käyntikortti (ks. [Kuva 10](#). Omaishoitoperheen käyntikortti.)
- Ohje: Omaishoidontuen hakemuksen teossa avustaminen ja hakemuksen vastaanottaminen kotikäynnillä. (ks. [Kuva 11](#). Ohje: Omaishoidontuen hakemuksen teossa avustaminen ja vastaanottaminen kotikäynnillä).

Jatkosuunnitelma

- Tavoitteena on, että vähintään kerran vuodessa tehdään kotikäynti muistisairaana ja omaishoitajan luokse. Puolivuosittain palvelutarpeen arvion voi tehdä puhelimitse tai etäyhteydellä. Palvelutarpeen arvio tehdään aina tilanteen oleellisesti muuttuessa.
- Omaishoidontuen asiakasvastaavien ja muistineuvojien esihenkilöt tarkistavat tiimien yhteiset asiakkuudet vuoden 2022 aikana sekä tekevät ehdotuksen osaamistiimien henkilöstötarpeesta ja sen tarkoituksenmukaisesta jakautumisesta tiimien kesken.
- Seniorineuvonta- ja palveluohjaus Nestorissa on suunnitteilla asiakkuuksien hallintajärjestelmän käyttöönotto. Tämä tulee oletettavasti helpottamaan myös muistineuvojien ja omaishoidontuen asiakasvastaavien asiakkuuksien hallintaa.
- Omaishoidontuen asiakasvastaavat ja muistineuvojat kiinnittävät huomion tiimien välisen yhteistyön ja työn sisältöjen kehittämistarpeisiin ja kehittävät toimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa.

Opit ja oivallukset

- Yhteiskehittäminen, uusi toimintamalli ja ohjeet selkeyttivät omaishoidontuen asiakasvastaavien ja muistineuvojien työnjakoa ja toimintaa muistisairaana ja omaishoitajan hyväksi.
 - » Uuden toimintamallin mukainen työskentely on helpottanut hoidon koordinoitua.
 - » Muistisairas ja omaishoitaja ovat olleet yhteydessä molempiin ammattiryhmiin.
 - » Kotikäynnin tekee pääsääntöisesti muistineuvoja.
 - » Muistineuvoja ja omaishoidontuen asiakasvastaava miettivät muistisairasta ja omaishoitajaa tukevia ratkaisuja yhdessä.
- Koronapandemia vaikeutti tavoitetilan mukaisen toiminnan pilotointia. Kotikäyntejä ei ollut mahdollista tehdä normaaliin tapaan. Tästä syystä muun muassa hoito- ja palvelusuunnitelmia on jäänyt tarkastamatta ja päivittämättä.
- Kehitetty muistineuvojien ja omaishoidontuen asiakasvastaavien toimintamalli ei ole lisännyt kummankaan ammattiryhmän työmäärää, ja työnjako on ollut selkeä.

Kaavio 4. Muistisaira omaishoitoperheen hoito -tavoitetila.

YHTEYSTIETOJA SENIORINEUVONTA JA PALVELUOHJAUS NESTORI

Alueenne muistineuvoja on xxxxxxxx xxxxxxxx, puh. xxx xxxxxx

Sähköposti: xxxxxxxxxxxx@espoo.fi

Ota yhteyttä muistineuvojaan:

- kun nykyiset palvelut eivät riitä
- käyttäytymisen muutokset/haasteellinen käyttäytyminen/eksymiset
- toimintakyvyn muutokset
- omaishoitajan jaksaminen
- omaishoitajan ollessa estynyt hoitamaan hoidettavaa (äkilliset tilanteet)

Alueenne omaishoidon tuen päätöksentekijä/yhteyshenkilö on

asiakasvastaava xxxxxx xxxxxxxx, puh. xxx xxxxx

Sähköposti: xxxxxx.xxxxxx@espoo.fi tai omaishoidontuki.nestori@espoo.fi

Ota yhteyttä asiakasvastaavaan:

- kun omaishoidon tuessa tapahtuu muutoksia
- omaishoidon tuen vapaat
- omaishoitajan jaksaminen

Nestorin Contact Center
ma-pe klo 9–15
puh. 09 816 33333

Palveluohjaaja xxxxxx (Ympärivuorokautinen lyhytaikaishoito)
puh. xxx xxxxx ma-pe 9–15

Kuva 10. Omaishoitoperheen käyntikortti.

5.8.2021

Omaishoidontuen hakemuksen teossa avustaminen

1. Hakemukseen laitetaan ruksit kohtaan "itsenäinen", jos ei avuntarvetta. Avuntarve kohtaan ei tarvitse kirjoittaa mitään, jos tarvetta on. Hyvä palvelutarpeen arviointikirjaus PALOHJ -lehdelle riittää. Toisella sivulla täytetään kohdat hoitajan antaman avun määrä, kotihoidon palvelut, kelan etuudet, hoitajan tiedot kokonaisuudessaan, tilapäishoito sekä allekirjoitukset täytetään.
2. C-lausuntoa tai lääkärinlausuntoa ei tarvitse pyytää (pyydetään vain tarvittaessa). C-lausunto tarvitaan kuitenkin eläkkeensaajan hoitotukeen, joka haetaan Kelasta.
3. Yöaikainen avun tarve pitää avata tarkasti PALOHJ-tekstissä. Miten omaishoitaja auttaa yöaikana, mitä hän tekee ja kuinka usein hoidettava tarvitsee apua.
4. Lomakkeen oikeaan yläkulmaan kirjaus: Lomake saatu kotikäynnillä päivämäärä ja työntekijän nimi, jolloin asiakasvastaava tietää katsoa kirjauksen.
5. Lomake toimitetaan palvelusihteerille, joka tekee Sosiaali-Efficassa vireillepanon.

Ohjeen laatija ja vastuuhenkilö: Hannele Vepsäläinen

Ohje hyväksytty Nestorin johtotiimissä 5.8.2021

Kuva 11. Ohje: Omaishoidontuen hakemuksen teossa avustaminen ja hakemuksen vastaanottaminen kotikäynnillä.

Muistisairas kotihoidossa

Ritva Asikainen

Tausta

- Raportissa Ikäihmisen palvelutarve ja palveluihin ohjautuminen (2017) todetaan, että ”kognition heikentymistä kuvaavien ryhmien asiakkaiden (MAPLe 33, 41, 43, 51 ja 52) ohjautuminen kotihoitoon ja omaishoidon tukeen asettaa haasteita muistisairaana henkilön muistiongelmien kohtaamiselle sekä henkilöstön että omaishoitajien osaamisen kehittämiseksi”.⁴²

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän kotihoidon edustaja.

Kehittäjät: kotihoidon aluetiimien ja lääkäreiden edustajat.

Lähtötila

- Kotihoidon työntekijöiden muistiosaamisen puute vaikuttaa etenkin muistisairaana kohtaamiseen ja hänen tilanteensa ymmärtämiseen.
 - » Muistisairauden aiheuttamat käyttäytymisen muutokset ymmärretään usein asiakkaan relevantteina valintoina, joihin voi luottaa.
 - » Hoitotoimien vastustamista tai muuta haastetta ei aina osata helpottaa lääkkeettömillä hoitomuodoilla.
- Hoitajat eivät usein tunne muistisairasta ja hänen toimintaansa vaikuttavia tekijöitä riittävästi.
 - » Resurssipula ja asiakasmäärien vaihtelu aiheuttaa hoitajien siirtelyä suuralueen sisällä ja lisää sijaisten käyttöä. Tästä syystä myös muistisairaana luona käyvien hoitajien määrä on lisääntynyt.

Ongelma

- Muistisairaiden asiakkaiden kohtaamisen ongelmat ovat lisääntyneet kotihoidossa.

Tavoite

- Kotihoidon henkilöstön muistiosaamisen parantaminen.
- Muistisairaana hoitorinki -mallin luominen, jotta tutut hoitajat voivat hoitaa muistisairasta.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä kartoitti kotihoidon muistikoulutusten mahdollisuuksia.
 - » Aiheen moninaisuuden sekä kotihoidon työn luonteen vuoksi kehittäjät suosittelivat videokoulutusten pilotointia. Tavoitteena on, että työyhteisössä katsotaan opetusvideoita, ja keskustellaan ohjatusti videoiden aihepiiristä.
 - » Kotihoitoon palkattiin henkilö koordinoimaan osaamisen kehittämistä.
 - » Kehittäjät selvittivät mahdollisuutta kotihoidon muistiosaajan palkkaamiseen.
- Kehittäjät suunnittelivat kotihoidon pientiiimityön kehittämistä ns. Hollannin mallin pohjalta.

Tulokset ja tuotokset

- Kehittäminen on kesken.

Jatkosuunnitelma

- Muistikoulutusten kuntatasoista kehittämistä ja järjestämistä varten perustettiin muistiosaamisen kehittäminen -työryhmä (ks. Ammattilaisten muistiosaaminen -artikkeli).
- Kotihoidon pientiiimityötä pilotoidaan vuoden 2022 aikana.
- Kotihoidon osaamisen -projektissa huomioidaan muistikoulutus osana kotihoidon henkilöstön osaamisen kehittämistä. Muistikoulutukset nostetaan osaksi kotihoidon koulutuskorttia vuonna 2022.

Opit ja oivallukset

- Koronapandemian aikana kynnys video- ja Teams-koulutusten järjestämiseen madaltui.
- Uudet käytännöt ja työtavat juurtuvat keskustelulla ja ohjauksella. Jokaiselle kotihoidon alueelle tarvitaan vanhustyön ja muistiosaamisen vastuhenkilö. Tehtävään soveltuisi esimerkiksi geronomikoulutuksen saanut henkilö.
- Jotta kehittäminen tapahtuu saman sisältöisesti kaikilla kotihoidon alueilla, olisi jatkossa tärkeää, että yksi kehittämisryhmän jäsen on kotihoidon johtoryhmässä.

Eksymisen uhkaan varautuminen

Maarit Väärälä, Annikka Immonen

Sain sitten viimein tosi rautaisen ammattilaisen avun: ambulanssikuski, joka sanoi, että olette niin uupuneen näköinen (en ollut uskaltanut edes käydä suihkussa, ettei puoliso sillä aikaa olisi karannut) että viedään herra sairaalaan!⁴³

Tausta

- Suomessa katoaa päivittäin keskimäärin kymmenen muistisairasta.⁴⁴
- Seurantateknologian, esimerkiksi paikantava GPS-kello, oikea-aikaisella käyttöönotolla voidaan tukea muistisairaansa itsenäistä liikkumista ja vähentää muistisairaansa ja hänen läheisensä turvattomuudentunnetta.⁴⁵
- Teknologian käyttöönotto vaatii muistisairaansa ja hänen läheisensä ohjausta sekä motivointia teknologian käyttämiseen.⁴⁶

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: kotihoidon, seniorineuvonta ja palveluohjauksen, terveysasemien ja Espoon poliisin edustajat.

Lähtötila

- Espoon poliisi järjesti 5.4.2018 tiedotustilaisuuden muistisairaiden katoamistapauksista.
 - » Viranomaisetsintöjä vaativia muistisairaiden ikäihmisten katoamistapauksia Espoossa huomattavan paljon.
 - » Katoamiseen liittyy monenlaista huolta niin muistisairaalla, omaisilla kuin viranomaisillakin ja etsintä vaatii usein mittavia toimenpiteitä, jotka voivat olla pitkäkestoisia.
- Kotihoidossa on vuonna 2018 poliisin kanssa yhteistyössä tehty ohje tilanteeseen, jossa asiakasta ei ole tavoitettu kotihoidon käynnin yhteydessä. Ohjeessa ohjataan ottamana yhteys mahdollisimman pian poliisiin, mikäli asiakas ei vastaa puhelimeen, omainen ei tiedä asiakkaasta ja asiakas ei löydy kotoa tai sen pihapiiristä.
- Harvalla espoolaisella kotona asuvalla muistisairailla on käytössä paikantava turvaranneke.
 - » RAI-arviointien mukaan eksymisvaarassa olevia muistisairaita on selkeästi enemmän kuin palvelupäätöksiä paikantavasta turvarannekkeesta.
 - » Kotihoidon tukipalveluna myönnettävän turvarannekkeen myöntämisen perusteet vaativat uudelleen arviointia.
- Markkinoilla useita palveluntarjoajia.
 - » Muistisairailla on käytössä sekä itse hankittuja paikannuslaitteita että kaupungin sopimuspalvelutuottajan laitteita.

Ongelma

- Turvarannekkeen myöntämisen perusteet estävät ajoittain palvelun järjestämisen kotihoidon tukipalveluna, vaikka RAI-arviossa havaitaan muistisairaana eksymisen uhka.
- Vanhusten palvelut, poliisi, hälytyskeskus ja paikantavan turvarannekkeen palveluntuottajan välillä ei ole sovittu toimintamallia tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut.

Tavoite

- Ennaltaehkäistä muistisairaana eksyminen ja luoda toimintamalli tilanteeseen, jossa muistisairas on kadonnut.
 - » Muistisairas voi liikkua mahdollisimman vapaasti ja turvallisesti.
 - » Viranomaisetsintöjä vaativat muistisairaiden katoamiset vähenevät.

Toimenpiteet

- Seniorineuvonta- ja palveluohjausyksikkö, turvapalveluita kaupungille tuottava toimija ja poliisi keskustelivat viranomaisyhteistyön tehostamisesta ja sopivat toimialakohtaisesta roolien jaosta.
- Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä arvioidaan muistisairaana eksymisen riski, ja otetaan puheeksi mahdollinen turvateknologian tarve, esimerkiksi paikantava GPS-kello.

Tulokset ja tuotokset

- Paikantavan turvarannekkeen myöntämisen perusteet tarkennettiin:
 - » Määriteltiin kohonnut eksymisen riski: RAI-arviossa vaeltelu ja laitoshoidon riskin tunniste (MAPLE 52) aktivoitunut.
 - » Turvapalveluun voidaan sisällyttää lisälaitteena paikantava turvaranneke eksymisen riskissä oleville.
 - » Palveluna paikantava turvaranneke sisältää turvalaitteen, ympärivuorokautisen hälytyspäivystyksen ja paikannustietojen välittämisen yhteyshenkilölle sekä tarvittaessa ovivahdin.
- Ohje: Eksymisvaaran ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut (ks. [Taulukko 16](#). Ohje: Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut).

Jatkosuunnitelma

- Muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö tiedottaa toimintamallista, ja toimintamalli otetaan käyttöön vanhusten palveluissa.

Opit ja oivallukset

- GPS-paikantimella varustettu turvaranneke nopeuttaa muistisairaahan löytymistä ja näin edistää turvallista kotona asumista.
- Palveluntuottaja edellyttää, että paikantavan rannekkeen käyttäjälle nimetään kaksi lähiomaista, joille mahdollisesta katoamisesta ilmoitetaan. Muistisairaalla ei läheskään aina ole kahta omaista, ja erityisesti läheisettömät muistisairaath saattavat tarvita palvelua. Tästä asiakasturvallisuutta vaarantavasta epäkohdasta tulee jatkossa keskustella palveluntuottajan kanssa.
- Eksyneen muistisairaahan kanssa tekemisissä olevan viranomaisen (esim. hätäkeskus, poliisi, turvapalvelun tuottajat) kohtaamistaidot ja suhtautuminen muistisairaaseen ovat oleellisen tärkeitä. Muistiosaamisen perustason koulutus saattaisi olla hyödyksi myös pelastusviranomaisille (ks. [Ammattilaisten muistiosaaminen](#) -artikkeli).
- Muistisairaahan tilannetta tulee arvioida jatkuvasti. Jos edellä esitetyt toimenpiteet eivät ole riittäviä muistisairaahan turvallisen kotona asumisen tukemiseksi, niin tulee käynnistää pitkäaikaishoitopaikan haku.

Kotona ollessa lenkillä koiran kanssa katosi. Soitto 112 kotiin poliisin kanssa. Näitä tapahtui usein.⁴⁷

Taulukko 16. Ohje: Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut.

Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut

Eksymisvaaran arviointi palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä

- RAI-arviossa vaeltelu ja laitoshoidon riskin tunnistaminen (MAPLE 52) aktivoitunut.
- Eksymisvaara kirjataan asiakastietojärjestelmän muistisairaahan riskitietoihin.
- Tarvittaessa palveluohjaus paikantavan turvateknologian käyttöön ja paikantavan turvarannekkeen käyttöönotto.

Muistisairaahan hoidosta vastaava huolehtii, että muistisairaahan tuntomerkit tallennetaan kotona olevaan ”muistikansioon”, omaisten puhelimeen ja asiakastietojärjestelmään

- Nimi
- Syntymävuosi
- Pituus
- Paino
- Ruumiinrakenne
- Hiukset
- Erityistuntomerkit
- Mahdollisimman tuore digikuva
- Omaisten ja hoitavan tahon yhteystiedot

Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut

Jos muistisairas on kadonnut, hoidosta vastaava arvioi:

- Etsinnän kiireellisyyden
- Muistisairaahan mahdollisen liikkumistavan
- Mihin muistisairas on voinut mennä

Jos poliisin tai hätäkeskuksen tietoon tulee eksynyt muistisairas, ottavat he yhteyden omaisiin ja hoitavaan tahoon

Jollei muistisairas löydy kohtuullisessa ajassa: ilmoitus poliisille 112

- Onko erityistä syytä pikaiseen etsintään?
- Kuka, mistä, milloin katosi? – liikuntakyky?
- Missä ja milloin nähty viimeksi?
- Mihin suuntaan poistunut?
- Onko puhelin mukana? Onko yritetty tavoittaa?
- Pärjääkö yksin? Jos ei, niin miksi ei? Kuinka pitkään pärjää yksin?
- Miksi kateissa?
- Tuntomerkit
- Tiedot terveydentilasta
- Rahavarat
- Miten suhtautuu tuntemattomiin (etsijät)?
- Onko aiemmin kadonnut? Jos, niin mistä silloin löydettiin?
- Onko lähiympäristö tarkistettu?

Eksymisen uhan ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut

Poliisi arvioi ilmoitustietojen perusteella etsinnän kiireellisyyden ja päättää aina tapauskohtaisesti etsintätavasta, laajuudesta ja resurssoinnista.

Toimenpiteet etsinnän jälkeen:

- Ilmoitus 112, kun löytynyt
- Tilanteessa mukana olleet antavat palautetta yhteistyökumppaneille, ja tarvittaessa toimintamallia parannetaan yhteistyössä.
- Tarvittaessa jälkipuinti sekä henkilökunnalle että omaisille

Hyötystavoite 3: Muistisairas ja läheiset saavat tarvitsemansa tuen ja apua sujuvasti

Kehittämistehtävät	Tilanne 12/2021
Kehittämistehtävä: Tietoa aivoterveystiestä ja muistisairauksien hoidosta	
Muisti ja aivojen terveys -nettisivut	Otettu käyttöön
Tietoa muistitutkimuksista ja muistisairaudesta muistipoliklinikalla	Otettu käyttöön
Ensietoa muistisairauksista -luennot	Kuvattu ja pilotoitu
Kehittämistehtävä: Tukea muistipolun muutostilanteisiin	
Muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyön käynnistyminen	Otettu käyttöön
Tilapäinen osapäivähoito	Kuvattu, odottaa pilotointia
Muistisairaana palliatiivinen ja saattohoito	Siirretty LU-kehittämiseen?
Omaisesta vapaaehtoiseksi	Otettu käyttöön

Tietoa aivoterveydestä ja muistisairauksien hoidosta

Muisti ja aivojen terveys -nettisivut

Annika Immonen

Tausta

- Aistitoimintojen sekä kognition muutokset saattavat vaikeuttaa sähköisten palvelujen käyttöä ja lisätä riskiä joutua sähköisten palvelujen käytön ulkopuolelle.
- Julkisen hallinnon verkkopalvelujen saavutettavuutta ja niille asettuja minimivaatimuksia säätelevät Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/2102) julkisen sektorin elinten verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta sekä laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019).⁴⁸

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin ennakoivien palvelujen edustaja.

Kehittäjät: terveysasemien, Espoon sairaalan, viestinnän sekä seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin ennakoivien palvelujen ja muistisairaiden palveluohjauksen edustajat.

Lähtötila

- Espoo.fi nettisivuilla muistia ja aivoterveyden tukemista käsittelevä tieto on hajallaan.

Ongelma

- Espoo.fi nettisivuilla muisti ja aivojen terveys -tietorakenne ei tue itsenäistä tiedonhakua ja itsehoitoa muistisairauden eri vaiheissa.

Tavoite

- Uudistaa Espoo.fi nettisivujen Muisti ja aivojen terveys -sivut.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä kysyi kokemusasiantuntijalta, millainen tieto tukee itsenäistä elämää ja ohjaa eteenpäin erilaisissa haasteen paikoissa.
- Kehittämisryhmä muokkasi Muisti ja aivojen terveys -sivut muistipolun kulkua vastaavaksi.

Tulokset ja tuotokset

- Uudistettu Espoo.fi Muisti ja aivojen terveys -sivusto ([Kuva 12.](#) Muisti ja aivojen terveys nettisivun rakenne Espoo.fi sivustolla).
 - » Sivujen otsikkorakenne noudattaa muistipolun muotoa, ja tukee turvallista ja toimintakykyistä kotona asumista muistisairauden eri vaiheissa.

Muisti ja aivojen terveys	
Tervetuloa muistipolulle!	⌵
Varaudu vanhuuteen: pidä huolta toimintakyvystäsi	⌵
Suuri vai pieni riski muistisairaudelle?	⌵
Mitä tehdä, jos huoli muistista herää?	⌵
Muistioireiden selvitys alkaa terveysasemalla	⌵
Muistitutkimukset jatkuvat muistipoliklinikalla ja erikoissairaanhoidossa	⌵
Elä hyvää elämää	⌵
Muistineuvojalta saat tukea muistisairauksiin	⌵
Kaupungin palvelut tuovat apua arkeen	⌵
Teknologia arjen auttajana	⌵

Kuva 12. Muisti ja aivojen terveys nettisivun rakenne Espoo.fi -sivustolla.

Jatkosuunnitelma

- Uudistettu Muistineuvonta -sivusto, ja sen osana muisti ja aivojen terveys julkaistiin joulukuussa 2019 ja siirrettiin Espoon uudelle verkkosivualustalle 2021.
- Kehittämisryhmä pyytää vuoden 2022 aikana kokemusasiantuntijalta kommentit uudistetusta sivustosta ja tekee tarvittavat muutokset.

Opit ja oivallukset

- Sähköisten palvelujen kehittämisen tulisi perustua kohderyhmän tarpeita ja mahdollisuuksia vastaavaksi. Nettisivujen kehittäminen yhdessä asiakkaan kanssa parantaa sähköisten palvelujen käytettävyyttä, saavutettavuutta ja käyttäjäkokemusta.
- Nettisivujen kehittämisessä tulee huomioida kohderyhmän erityistarpeet. Sähköisten palvelujen tasavertaisuutta voi tukea helppokäyttöisillä ja itseohjautuvilla nettisivuilla, palvelujen käytön henkilökohtaisella tukemisella, esimerkiksi digikummitoiminnalla sekä videoiden tekstityksellä, selkokielen käytöllä ja tekstiä tukevalla kuvituksella.
- Nettisivujen laajempaa uudistusta suunniteltaessa tulee huomioida sivuston käyttäjien erityistarpeet, esimerkiksi heikentynyt kognitio.

Tietoa muistitutkimuksista ja muistisairaudesta muistipoliklinikalla

Maarit Lehtovirta, Susanna Rapo-Pylkkö, Taina Rönholm

Kehittämisryhmä

- Puheenjohtaja: Hankeryhmän Espoon sairaalan edustaja.
- Kehittäjät: Espoon sairaalan muistipoliklinikan ja Jorvin sairaalan neurologian poliklinikan edustajat.

Lähtötila

- Muistisairauden tutkimuksiin lähteminen voi joskus olla haasteellista.
 - » Motivointia vaikeuttaa, ettei muistisairaalla ja läheisellä ole tietoa, mitä poliklinikkakäynnillä tapahtuu.
- Kaikki muistipoliklinikan potilaat eivät välttämättä saa kaikkea tietoa, jota tarvitsisivat muistisairausdiagnoosin jälkeen.
- Muistineuvojan mennessä ensikäynnille kotiin annettua materiaalia ei aina löydy tai asiakas ei muista saaneensa sitä.
- Muistipoliklinikka ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvoja jakavat usein päällekkäistä tietoa.
- Muistipoliklinikka ja Jorvin neurologian poliklinikka eivät ole tehneet yhteistyötä ensitietomateriaalin koostamiseksi.

Ongelma

- Muistisairaalla ja läheisellä ei ole riittävästi tietoa, mitä muistipoliklinikan käynnillä tapahtuu.
- Muistisairausdiagnoosin saanut ja hänen läheisensä eivät aina saa tarvitsemaansa tietoa, perhe jää ilman tukea, eikä tiedä, mihin olla tarvittaessa yhteydessä.

Tavoite

- Kuvata muistitutkimusten sisältö.
- Yhtenäistää muistipoliklinikan potilaiden ja läheisten saama ensitieto sen varmistamiseksi, että kaikki saavat tarvittavat tiedot riippumatta siitä, kenet työntekijän tapaavat.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä laati muistitutkimusten sisältökuvauksen.
- Muistipoliklinikan sairaanhoitajat ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvojat kävivät yhdessä läpi muistisairaana ja tämän läheisen tiedontarpeen diagnoosivaiheessa.

Tulokset ja tuotokset

- Muistitutkimusten sisältö Espoossa (ks. [Taulukko 18](#). Muistitutkimusten sisältö Espoossa).
- Muistitutkimuksiin tulevan potilaan -asiakasohje (ks. [Taulukko 17](#). Ajanvarausilmoituspotilaalle).
- Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti -ohje (ks. [Taulukko 19](#). Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti).

Jatkosuunnitelma

- Tarkistetaan muistitutkimusten sisältökuvaus vuosittain.
- Käsikirjan kirjoittamisen aikaan muistipoliklinikan hoitajaresurssi on jouduttu kohdentamaan enimmäkseen muualle (ennakotutkimuksiin ja diagnoosivaiheen jälkeiseen puhelinohjaukseen) kuin potilasvastaanotolle, jossa ensitietopaketti jaetaan muistisairaalle. Täten ensitietopaketin jakaminen on pääasiassa lääkärin tehtävä. Lääkäreille on koottu ensitietoesitteitä ja hakemuslomakkeita vastaanotolle. Uudet lääkärit perehdytetään ensitietopaketin jakamiseen.

Opit ja oivallukset

- Muistitutkimusten sisällön kuvaus voi helpottaa potilaan saamista muistitutkimuksiin. Muistitutkimusten sisältökuvausta voi käyttää myös ammattilaisen perehdytyksessä.
- Muistipoliklinikalla vastaanotolla potilaan ja läheisen huomio menee usein diagnoosiin ja siitä aiheutuvien tunteiden käsitteilyyn, joten iso osa tiedosta voi mennä ohitse. Muistisairauden takia asioita voi olla myös vaikea omaksua, joten tiedon uudelleen käsittely muistineuvojan kotikäynnillä on hyödyllistä.
- Muistisairaalle ja hänen läheiselleen annettava ensitietopaketti on tärkeä räätälöidä tarvetta vastaavaksi, kuten alla olevasta läheisen kokemuksesta ilmenee.

Olisipa joku sairauden alussa hoksannut sanoa, että meidän pitäisi tehdä molemminpuolisesti edunvalvontavaltuutus – en nimittäin sairauden alussa raaskinut sanoa puolisolalle, että sinusta tulee dementti vuosien saatossa – nyt mennään siis tekemään se valtuutus minulle. Sen sijaan olisin aivan hyvin voinut ehdottaa asiaa tehtäväksi molemminpuolisesti. Mieheni ei nimittäin missään vaiheessa ole kokenut itseään sairaaksi. Jos sellaista vihjasin, sain vastaukseksi, että itse olet sairas!⁴⁹

Taulukko 17. Ajanvarausilmoitus potilaalle.

Espoon sairaalan Poliklinikka AJANVARAUSILMOITUS	
Teille on varattu aika Muistipoliklinikalle Espoon sairaalaan	
Paikka	Espoon sairaala osoite: xxxx puhelinnumero: xxxx
Lääkärin vastaanotto	Päivä ja aika
Tutkimuksen kannalta on toivottavaa, että mukanaan on omainen/ läheinen tai asianne tunteva henkilö.	
Ottakaa käynnille mukaan	<ul style="list-style-type: none">• KELA-kortti• Lääkelista• Mahdollinen kotihoidon kansio• Silmälasit• Kuulolaite• Liikkumisen apuvälineet.
Muistipoliklinikan käyntimaksu on xx € Maksu kerryttää maksukattoa. Peruuttamatta jätetystä käynnistä peritään maksu xx €	
Mikäli teillä on kysyttävää, voitte ottaa yhteyttä Muistipoliklinikan numeroon xxxx.	
Ystävällisin terveisin Muistipoliklinikan henkilökunta	

Taulukko 18. Muistitutkimusten sisältö Espoossa.

Muistitutkimusten sisältö Espoossa				
Ennen vastaanottoa	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
	Kyllä	Kyllä	Geriatristi (ayl, el) käsittelee lähetteen, arvioi kiireellisyysluokan ja määrää tarvittavat tutkimukset	Tarvittaessa: <ul style="list-style-type: none"> • Muistilabrat ja MMSE • CERAD • Pään TT/MRI • Muut testit: <ul style="list-style-type: none"> » GDS-15 » BDI (nuoremmat pt) » TMT A tarvittaessa TMT B » FBI • Läheiskysely omaiselle
	Ei	Kyllä	Sairaanhoidajan/muistineuvojan kotikäynti tarvittaessa	
Ensikäynti, kesto noin 1 h 30 min	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
Ensikäynti sairaanhoitaja	Ei	Kyllä	Potilaan ja omaisen haastattelu	
	Ei	Kyllä	<ul style="list-style-type: none"> • CDR, (GDS-FAST) • potilasohjaus myös lääkärin käynnin jälkeen 	Tarvittaessa: <ul style="list-style-type: none"> • IADL, ADL

Ensikäynti, kesto noin 1 h 30 min	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
Ensikäynti lääkäri	Kyllä	Kyllä	Potilaan ja omaisen haastattelu	Muistipoliklinikalla hyödynnetään sairaanhoitajan tekemää haastattelua
	Kyllä	Kyllä	Tarvittaessa ohjelmoidaan jatko-tutkimukset	Tarvittaessa: • Neuropsykologi • Likvor • PET • Laboratoriokokeet • Konsultaatiot muille aloille
	Kyllä	Kyllä	Somaattinen ja neurologinen status	
	Kyllä	Kyllä	Toimintakyvyn, käyttäytymisen muutosten, mielialan ja unen arviointi	Tarvittaessa: • ADCS-ADL/IADL • Frontaalioireet FBI • Audit • CDR/GDS • Mielialamittarit esim. BDI
	Kyllä	Kyllä	Ajokykyarvio	www.trafi.fi/liikennejarjestelma/liikenne_ ja_ terveys/tieliikenne_ ja_ terveys/ajoterveysohjeet_laakarille
	Kyllä	Kyllä	Diagnoosin teko	
	Kyllä	Kyllä	Lääkityksen aloitus ja annosnoston suunnittelu	
	Kyllä	Kyllä	Lääkelistan tarkistus	
	Kyllä	Kyllä	eReseptit	

Ensikäynti, kesto noin 1 h 30 min	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
Ensikäynti lääkäri	Kyllä	Kyllä	Ohjaus ja tiedon antaminen sairaudesta	
	Kyllä	Kyllä	Edunvalvonnan tarpeen arvio, informoidaan edunvalvontavaltuutuksesta	
	Kyllä	Kyllä	Ohjaus ja tiedon antaminen hoitotahdosta	
	Kyllä	Kyllä	C-lausunto	
	Kyllä	Kyllä	Kuljetustukilausunto	
	Kyllä	Kyllä	Huomioidaan ampuma-aseet	www.poliisi.fi/luvat/terveydenhuollon_ammattihenkilön_ampuma-aseilmoitus
Kontrollisoitto ja -käynti	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
Kontrollisoitto	1 kk	1–2 kk	Neurologian poliklinikka: lääkäri Muistipoliklinikka: sairaanhoitaja/ muistineuvoja & tarvittaessa lääkärin konsultointi	Tarvittaessa: • EKG
Kontrollikäynti	3–6 kk. ensikäynnistä	3–18 kk. zensikäynnistä		
	Kyllä	Kyllä	CDR	
	Kyllä	Kyllä	Lääkevaste-arvio	
	Kyllä	Kyllä	Kliininen kontrolli	

Kontrollisoitto ja -käynti	< 70 v. Jorvin sairaala Neurologian poliklinikka	> 70 v. Espoon sairaala muistipoliklinikka	Sisältö	Huomioitavaa
Kontrollikäynti	Kyllä	Kyllä	Ohjaus	Tarvittaessa: • Sairaanhoidajan ohjaus • Palveluohjaus
	Kyllä	Kyllä	Epikriisi / Loppulausunto / viimeisin väliarvio	Kirjataan: • Diagnoosi • Tehdyt tutkimukset ja tulokset • Lääkitys, mahd. muistisairauden vaihe Memantiinin aloituksessa. Jos ei lääkkeitä, selvitys miksei • Viimeisimmät muistitestitulokset • Viimeisimmät laboratoriotutkimukset, jos ne vaativat seurantaa • Ajokyky ja sen mahdollinen seuraava arviointiajankohta
	Kyllä	Kyllä	Tarvittavat lausunnot	
	Kyllä	Kyllä	Jatkohoidon suunnittelu	Suositteltu seurantakäynti lääkärillä yleensä 6–12 kk
	Kyllä	Kyllä	Ohjaus alueelliselle muistineuvojalle	Suosittellaan 1. tapaaminen 3–6 kk Geriatrian poliklinikan muistivastaanoton kontrollikäynnin jälkeen

Ohjeen laatijat ja päivitys

Neurologi Maarit Lehtovirta
Jorvin sairaala 8.11.2018

Sairaanhoidaja Tiina Kaskinen, muistineuvoja Taina Rönnholm, geriatri Heljä Lotvonen, geriatri Tiina Piekkari, geriatri Susanna Rapo-Pylkkö
Espoon sairaala 29.10.2018

Hyväksytty:
12.11.2018 PKVP JORY
15.11.2018 Sairaalan jory

Taulukko 19. Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti.

Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti	
Sisältö	Huomioitu
<ul style="list-style-type: none"> • Muistipoliklinikalla yhdessä sovittua -kaavake • Yhteystiedot muistipoliklinikalle • Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin puhelinnumero 	
Lääkeohjaus	
Tarvittaessa kirjallinen esite muistilääkityksestä	
Muistiliiton sairausesite	
Esitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Muistiluotsi • Muistiyhdistyksen ensitietoillat • Ensitietoa muistisairauksista -luennot • Muistiluuri 	
Suullinen ja kirjallinen informaatio: <ul style="list-style-type: none"> • Edunvalvontavaltuus • Hoitotahto 	

Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti	
Tarvittaessa	Huomioitu
Turvallisuuteen liittyvä ensitieto: <ul style="list-style-type: none"> • Ajoterveys • Kodin turvallisuus • Turvarannekkeet 	
Tietoa, tukea ja kuntoutusta: <ul style="list-style-type: none"> • Omahoitovalmennusryhmät • Kelan sopeutumisvalmennuskurssit • Muistipuisto, Impulssi, erilaiset muistitreeni-sivustot netissä 	
Etuuksien hakemisesta suullinen informaatio: <ul style="list-style-type: none"> • Hoitotuki • Kuljetuspalvelu 	
Kaupungin ryhmätoiminnasta informointi, esim. <ul style="list-style-type: none"> • Liikuntaryhmät • Palvelukeskusten ryhmätoiminta • Päivätoiminta 	
Ravitsemusneuvonta	

Ensietoa muistisairauksista -luennot

Maarit Väärälä

Tausta

- Maailman terveysjärjestö suosittelee, että muistisairauteen sairastuneille ja heidän läheisille tarjotaan diagnoosin asettamisen jälkeen tietoa ja tukea.⁵⁰

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: muistipoliklinikan, seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen ja Uudenmaan Muistiluotsin edustajat.

Lähtötila

- Muistipoliklinikan vastaanotolla muistisairaana ja läheisen huomio kohdistuu usein diagnoosiin ja siitä aiheutuvien tunteiden käsittelyyn. Annettujen tietojen kertaaminen on usein tarpeen.
 - » Iso osa annetusta tiedosta voi mennä ohitse.
 - » Muistisairaana ja hänen läheisensä tiedontarve ja vastaanotto-kyky on yksilöllinen.
 - » Muistisairauden takia asioita saattaa myös olla vaikea omaksua.
- Usein muistineuvojan ensikäynnillä havaitaan, ettei muistisairas löydä muistipoliklinikalla annettua materiaalia tai hän ei muista saaneensa sitä.
- Verkossa olevien omahoitokurssien⁵¹ lisäksi tarvitaan myös vertaistuen mahdollistavia ryhmämuotoisia kursseja.

Ongelma

- Vastasairastuneille ei ole ryhmämuotoista, säännöllisin väliajoin toteutuvaa ensietokurssia.

Tavoite

- Muistisairas ja hänen läheisensä saavat tietoa ja tukea pian diagnoosin asettamisen jälkeen ryhmämuotoisessa valmennuksessa.
- Ensietiedon lisäksi muistisairas ja hänen läheisensä saavat tilaisuuden vertaiskeskusteluun ja -tukeen ryhmässä.

Toimenpiteet

- Muistineuvojat tuottivat ensitietoluentojen aineiston yhteistyössä sosionomiopiskelijan kanssa.
- Muistineuvojat pilotoivat ensitietoluennot osana sosionomiopiskelijan opinnäytetyötä.⁵²
- Muistipoliklinikka ja Jorvin neurologian poliklinikka ohjasivat muistisairaat ja heidän läheisensä ensitietokurssille.
- Pilotin ensitietoiltoihin osallistui 53 muistisairasta ja läheistä.

Tulokset ja tuotokset

- Neljä luentokokonaisuutta:
 - » Tietoa muistisairauksista
 - » Sairauden vaikutukset muistisairaalle ja läheisen arkeen
 - » Muistikuntoutujan palvelut, apuvälineet, etuudet ja oikeudellinen ennakointi
 - » Hyvinvointi ja aivoterveys

Jatkosuunnitelma

- Luentojen järjestäminen on ollut tauolla koronapandemian takia.
- Vuonna 2022 järjestetään **Ensitietoa muistisairauksista** -luennot, joihin on mahdollista osallistua fyysisesti läsnä olevana tai etäyhteydellä.
- Luentojen järjestäminen säännöllisesti yhteistyössä Uudenmaan muistiluotsin kanssa.

Opit ja oivallukset

- Muistisairausdiagnoosin saaneilta ja heidän läheisiltään saadun palautteen perusteella ensitietoiltoille on tarvetta. Tiedon omaksumisen tukemiseksi on tärkeää, että samoja aiheita käsitellään sekä ensitietoillassa että muistineuvojan kotikäynneillä.
- Muistineuvojat pitivät ensitietoiltaa tarkoituksenmukaisena tapana jakaa sairauden alkuvaiheessa tietoa muistisairaalle ja hänen läheiselleen. Osa asiakkaista tarvitsee ensitietoillan lisäksi henkilökohtaisen ensikäynnin pian diagnoosin saamisen jälkeen.
- Ensitietoillasta tiedottamiseen tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota, jotta kaikilla muistisairausdiagnoosin saaneilla ja heidän läheisillään on mahdollisuus osallistua kurssille.

Tukea muistipolun muutostilanteisiin

Muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyön käynnistyminen

Maarit Väärälä

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin edustaja.

Kehittäjät: kotihoidon, terveysaseman ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen edustajat.

Lisäksi muistipoliklinikan ja neurologian poliklinikan edustajat kommentoivat kehittämistä.

Lähtötila

- Muistipoliklinikan hoitajakson päätyttyä muistisairas ohjataan muistineuvojan tuen ja seurannan piiriin.
 - » Muistineuvoja tekee ensikäynnin 6–12 kuukauden kuluttua poliklinikkaseurannan päättymisen jälkeen.
 - » Osa muistisairaista tarvitsee palvelutarpeen arvion jo muistipoliklinikkaseurannan aikana. Tällöin palvelutarpeen arvion tekee seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin ikääntyneiden palveluohjaaja.

Ongelma

- Oikea-aikainen, muistineuvojan tekemä palvelutarpeen arvio ei toteudu kaikilla muistisairailta.
- Kaikki muistisairaus diagnoosin saaneet eivät ohjaudu muistineuvojan tuen ja seurannan piiriin.

Tavoite

- Tunnistetaan muistisairaat, jotka tarvitsevat aikaistettua muistineuvojan tukea.
- Muistipoliklinikan hoitajakson päätyttyä jokainen muistisairas ohjautuu muistineuvojan tuen ja seurannan piiriin.

Toimenpiteet

- Muistineuvojat ja muistipoliklinikan edustajat sopivat kriteerit, joiden perusteella muistipoliklinikan hoitaja kutsuu tarvittaessa Nestorin muistineuvojan yhteisvastaanotolle.
- Muistineuvojat ja muistipoliklinikan edustajat sopivat yhteisvastaanoton työnjaosta.
 - » Palvelutarpeen arviointi, palveluohjaus ja läheisten tukeminen ovat seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvojan vastuulla.
 - » Muun muassa lääkevasteseuranta on muistipoliklinikan vastuulla.
- Muistipoliklinikalle luotiin selkokielenen yhteystietolomake, jonka poliklinikalta lähtevä asiakas saa mukaansa.

Tulokset ja tuotokset

- Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli ([Kuva 13](#). Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli).
- Muistineuvoja muistisairaana tukena -esite (ks. [Kuva 14](#). Muistineuvoja muistisairaana tukena -esite).

Jatkosuunnitelma

- Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli on otettu käyttöön. Koronapandemian aiheuttamien toimintojen muutos keskeytti muistipoliklinikan yhteiskäynnit toistaiseksi. Tilanteen normalisoiduttua toimintamallin mukainen toiminta jatkuu.

Opit ja oivallukset

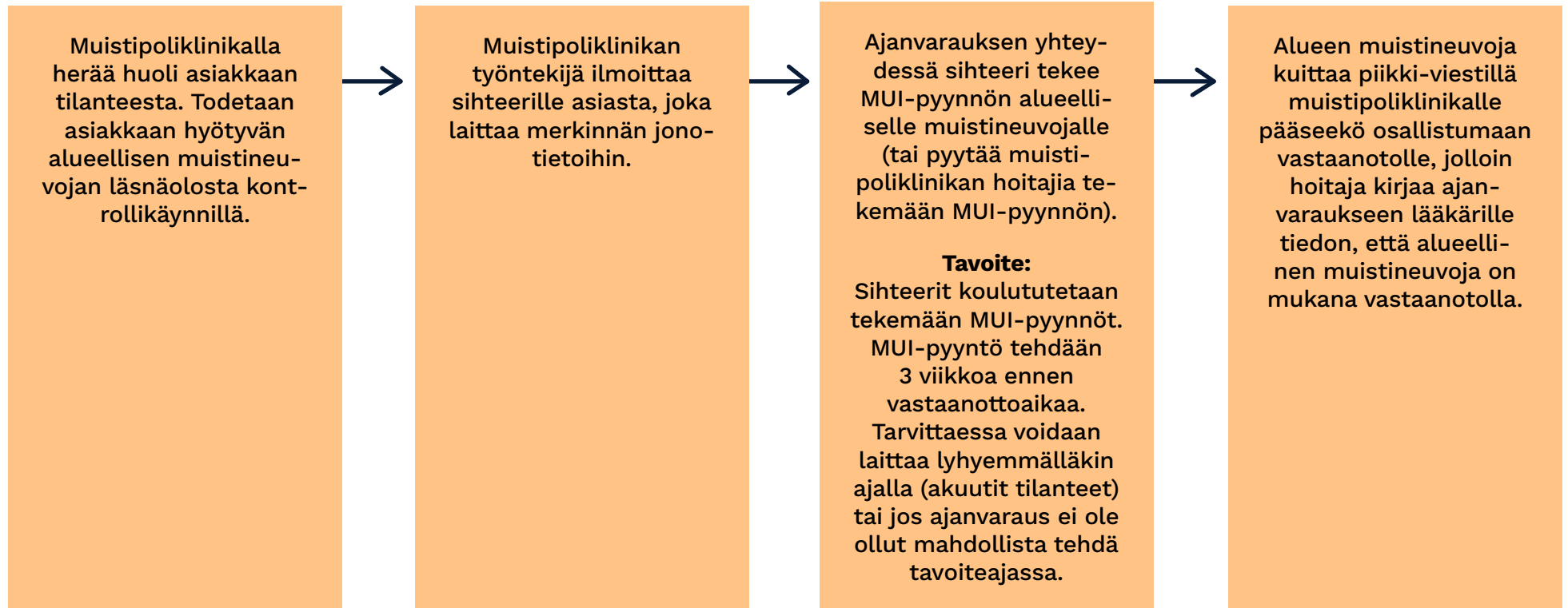
- Muistineuvojan on hyvä tavata muistipoliklinikalla ne muistisairaat, joilla on muistitutkimuksissa todettu olevan erityisen tuen tarve.
- Muistipoliklinikan hoitajan ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistineuvojan yhteistapaaminen asiakkaan kanssa parantaa erityisen tuen tarpeessa olevan muistisairaana mahdollisuuksia saada oikea-aikaista tukea.
- Yhteiskehittäminen tiivistä muistipoliklinikan ja seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin yhteistyötä sekä lisäksi tarpeellisen asiakastiedon vaihtamista.

Taulukko 20. Aikaistetun muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyön käynnistymisen syyt.
Aikaistettu muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyö tulee käynnistää muistisairaille, joista herää erityinen huoli ja joille tarvitaan palvelutarpeen arviota.

Aikaistetun muistisairaana ja muistineuvojan yhteistyön käynnistymisen syyt
Arjen sujumisessa ongelmia
Ei lähiomaista/ tukihenkilöä
Lääkehoito ei toteudu turvallisesti
Raha-asoiden hoitamisessa vaikeutta
Käyttäytymisen muutokset aiheuttavat huolta
Muistisairaat, jotka hyötyvät kontaktista heti (esim. jos herää huoli, että kieltäytyvät muistineuvojan kotikäynnistä puhelun perusteella)

Kuva 13. Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli.

Kuva 14. Muistineuvoja muistisairaana tukena -esite.

Lisää tietoa muistiasioista myös verkkosivuiltamme espoo.fi/muisti. Samasta osoitteesta löytyvät muistineuvojen ajantasaiset yhteystiedot.

Nestori asiakaspalvelu
puh. 09 816 33 333
nestori@espoo.fi

Muistineuvoja muistisairaana tukena

Me muistineuvojat tuemme sinua ja läheisiäsi muistisairaudesta eri vaiheissa.

Muistineuvoja kulkee rinnallasi ja neuvoo ja auttaa puhelimitse. Tarvittaessa ohjaamme sinut avun ja palvelujen piiriin.

Tulemme mielellämme käymään luonasi keskustelemassa arkesi sujumisesta, vastaamassa kysymyksiisi muistisairauksista ja kertomassa erilaisista palveluista. Autamme löytämään ratkaisuja arjen haasteisiin yhdessä sinun ja läheistesi kanssa.

Soitamme sinulle ja sovimme tapaamisesta kanssasi. Voit myös itse ottaa yhteyttä muistineuvojaan ja sopia tapaamisesta.

Tavoitat oman asuinalueesi muistineuvojan parhaiten arkisin klo 9.30–14.30. Jos puheluun ei vastata, jätäthän soittopyynnön. Vastaamme soittopyyntöihin kolmen arkipäivän kuluessa.

Muistineuvojen yhteystiedot

Espoon keskus
Nimi ja puhelinnumero
Espoon keskus, Kalejärvi, Kauklahti, Muurala ja Suvela

Espoonlahti
Nimi ja puhelinnumero
Nimi ja puhelinnumero
Espoonlahti, Suomenoja, Kivenlahti, Soukka, Suvisaaristo, Iivisniemi, Kaitaa, Tillinmäki, Saunalahti, Nöykkiö ja Latokaski

Leppävaara
Nimi ja puhelinnumero
Nimi ja puhelinnumero
Leppävaara, Lintuvaara, Uuemäki, Etelä-Leppävaara, Perkkää, Vermo, Mäkkylä, Puustellinmäki, Kilo-Karakallio, Sepänkylä, Lippajärvi-Jupperi, Laaksolahti, Rastaala ja Viherlaakso

Matinkylä-Olari
Nimi ja puhelinnumero
Nimi ja puhelinnumero
Matinkylä, Olari, Henttaa, Lystimäki, Kuitinmäki, Friisilä, Nuottaniemi, Nuottalahti, Koukkuniemi ja Iirislahti

Tapiola
Nimi ja puhelinnumero
Nimi ja puhelinnumero
Pohjois-Tapiola, Laajalahti, Mankkaa, Otaniemi, Otsolahti, Etelä-Tapiola, Tapiolan keskus, Haukilahti, Westend ja Niittykumpu

Tilapäinen osapäivähoito

Minna Partanen-Björk, Annikka Immonen

Tausta

- Laissa omaishoidon tuesta todetaan, että kunnan on tarvittaessa järjestettävä omaishoitajalle hänen hyvinvointiaan ja hoitotehtäväänsä tukevia sosiaali- ja terveystalvuuja.⁵³

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän pitkäaikaishoidon edustaja.

Kehittäjät: pitkäaikaishoidon, lyhytaikaishoidon, kotihoidon sekä seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin omaishoidon palveluohjauksen ja sosiaalityön edustajat.

Lähtötila

- Muistisairaana omaishoitajana toimiminen on sitovaa.
- Omaishoitajalla ei ole mahdollista saada lyhytaikaista hoitoa hoidettavalle omien menojensa ajaksi tai äkilliseen tuen tarpeeseen.

Ongelma

- Ei ole tarjolla lyhytaikaista, tilapäistä hoitoa muistisairaalle omaishoitajan jaksamisen tukemiseksi.

Tavoite

- Täydentää omaishoidon tuen asiakkaiden palveluvalikkoo tilapäisellä osapäivähoidolla, ja näin tukea omaishoitajien jaksamista.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä suunnitteli lyhytaikaishoidon toimintamallin tilapäiseen ja mahdollisesti äkilliseen omaishoitajan tuen tarpeeseen.
- Toimintamallin pilotointi:
 - » Pilotoidaan Leppävaaran alueen muistisairaille omaishoidon tuen asiakkaille mahdollisuus tilapäiseen osapäivähoitoon Viherlaakson muistipalvelukeskuksessa.
 - » Pilotin on suunniteltu kestävän kuusi kuukautta.
 - » Pilotin toteutus 1.3.–30.9.2020 Viherlaakson muistipalvelukeskuksen päivätoiminnan osana ilman ylimääräistä henkilöstöresursointiä.
 - » Pilottia ei voitu toteuttaa, koska koronatilanne aktivoitui maaliskuussa 2020. Viherlaakson muistipalvelukeskuksen päivätoiminta on koronatilanteen vuoksi vuoden 2020 aikana toiminnut vain ajoittain ja ollut kokonaan suljettuna 12/2020–8/2021.

Tulokset ja tuotokset

Tilapäinen osapäivähoito -toimintamalli (ks. [Taulukko 21](#). Tilapäisen osapäivähoidon ohje).

- Tilapäinen osapäivähoito -tiedote asiakkaille.
- Tilapäisen osapäivähoidon ohje ammattilaiselle (ks. [Taulukko 21](#). Tilapäisen osapäivähoidon ohje).

Jatkosuunnitelma

- Toistaiseksi ei ole mahdollisuutta harkita tilapäisen osapäivähoidon pilotin toteuttamista.
 - » Kokeilu voidaan mahdollisesti toteuttaa myöhemmin osana muistipalvelukeskuksen normaalia kehittämistoimintaa.
- Tilapäinen osapäivähoito -toimintamallin pilotoinnin jälkeen kehittämisryhmä arvioi mahdollisuutta palvelun laajentamiseen kaikille muistisairaille omaishoidon tuen -asiakkaille.

Opit ja oivallukset

- Palvelut muistipalvelukeskuksen omille lyhytaikaishoidon ja päivätoiminnan asiakkaille ovat koronapandemian vuoksi olleet rajoitettuja tai kokonaan suljettu vuosina 2020–2021.
 - » Tällä hetkellä ensisijaista on jo muistipalvelukeskuksen palvelun piirissä olevien asiakkaiden palvelun käynnistyminen omaisten jaksamisen tukemiseksi.
- Lyhytaikaishoidon työntekijät (2–3 kpl/työvuoro) tekevät tilapäistä osapäivähoitoa normaalin hoitotyön ohessa. Heidän ei ole mahdollista käyttää aikaa tuntemattoman muistisairaana tilanteeseen perehtymiseen. Tilapäisen osapäivähoidon asiakkaan tulee olla lyhytaikaishoitoyksikön asiakkuudessa ennestään.

Taulukko 21. Tilapäisen osapäivähoidon ohje.

Tilapäisen osapäivähoidon ohje	
Sisältö	<ul style="list-style-type: none">• Joustava, tilapäinen palvelu hoitavan läheisen asioinnin ajaksi.• Muistisairas osallistuu yksikössä / päivätoiminnassa kyseisenä aikana järjestettävään toimintaan.• Toiminta sisältää esim. laulua, muistelua, tietovisoja sekä ulkoilua ja kuntosaliharjoittelu mahdollisuuden.• Tilapäinen osapäivähoito ei ole tavoitteellista kuntouttavaa hoitoa, vaan turvallinen paikka muistisairaalle ihmiselle läheisen asioinnin ajaksi.
Toteutusaika	Arkisin klo 9–15, 2–4 tuntia/ kerta <ul style="list-style-type: none">• Erikseen sovittuna omaisilla mahdollisuus kysyä palvelua myös em. aikojen ulkopuolella.
Kohdennus	Omaishoidon tuen vapaiden asiakasperheille <ul style="list-style-type: none">• Pilotin toteutus yhteistyössä Leppävaaran alueen muistineuvojien kanssa; muistineuvojat tiedottavat ja tarjoavat palvelua Leppävaaran alueella OHT-vapaiden asiakasperheille.
Varaaminen	Samanaikaisesti asiakkaita voidaan ottaa tilapäiseen osapäivähoitoon 2–3 / päivä. <ul style="list-style-type: none">• Osapäivähoito tulee varata edellisenä päivänä viimeistään klo 11.30 mennessä.• Äkillisissä tilanteissa omainen voi kysyä muistipalvelukeskuksen palveluohjaajalta mahdollisuutta osapäivähoitoon myös samana päivänä.
Kuljetus	Asiakas saapuu omalla kyydillä. <ul style="list-style-type: none">• Palvelu ei sisällä kuljetusta.• Tarvittaessa muistipalvelukeskuksen henkilökunta on muistisairasta vastassa ja soittaa hänelle taksikyydin kotiin.• Muistisairas voi käyttää kaupunkikorttia taksimatkaansa.

Tilapäisen osapäivähoidon ohje

Osapäivähoitoon mukaan otettavaa	<ul style="list-style-type: none">• Tarvittavat hoitotarvikkeet• Tarvittavat lääkkeet• Sekä ulkoiluun että sisällä oleskeluun sopiva vaatetus• Apuvälineet
Asiaksmaksu	<p>Palvelun sisältö ja asiaksmaksu on määritelty Sosiaali- ja terveystoimen asiaksmaksu -ohjeeseen</p> <ul style="list-style-type: none">• Maksu x euroa / kerta, korkeintaan 4 tuntia kerrallaan.• Maksu sisältää toiminnan ja aterian/välipalan sen mukaisesti, mitä tarjotaan yksikössä muillekin asiakkaille kyseisenä ajankohtana.• Maksu ei sisällä kuljetusta.
Kirjaaminen	<ul style="list-style-type: none">• Ei tehdä palvelupäätöstä eikä hoito- ja palvelusuunnitelmaa.• Palvelu luodaan kotihoidon LC:en kuten normaali päivätoimintakin, ja käynnit tilastoidaan laskutusta varten.• Käynneistä tehdään kirjaus khtots-lomakkeelle. Kirjauksessa käytetään tarkenninta ”aktiviteetti” ja kirjaus aloitetaan sanalla ”Tilapäinen osapäivähoito”.

Muistisairaahan palliatiivinen hoito ja saattohoito

Annikka Immonen, Susanna Rapo-Pylkkö, Sanna Rosendahl

Tausta

- Palliatiivisen hoidon ja saattohoidon käypä hoito -suositus koskee myös muistisairauksia sairastavia.⁵⁴
- Muistisairaus on etenevä, kuolemaan johtava sairaus. Elämän suunnittelu ja oman tahdon kirjaaminen sekä oikea aikaisesti tehdyt hoitolinjaukset parantavat muistisairaahan ja hänen läheisensä elämänlaatua.⁵⁵

Kehittämisyhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän Espoon sairaalan edustaja.

Kehittäjät: Espoon sairaalan ja pitkäaikaishoidon edustajat.

Lähtötila

- Muistisairaahan on sairauden edetessä vaikea ilmaista tahtoaan ja toiveitaan elämän loppuvaiheen hoidosta ja huolenpidosta.
- Muistisairaahan tahto elämän loppuvaiheen hoidosta ei aina ole läheisten ja hoitavan tahon tiedossa.
- Asumispalveluihin muuttavan muistisairaahan ja hänen läheisensä kanssa ei systemaattisesti käydä muistisairaahan elämän loppuvaihetta koskevaa keskustelua.

Ongelma

- Ei ole ohjeistusta elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman ja palliatiivisen hoitolinjauksen tekemisestä muistisairaalle, jonka sairauden kulkuun ei enää olennaisesti voida vaikuttaa.

Tavoite

- Muistisairaahan seurannan alkuvaiheessa ammattilaiset ohjaavat muistisairaasta kirjaamaan hoitotahdon ja hoivatoiveet sekä päivittämään niitä tarvittaessa.
- Laatia ohjeistus elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman ja palliatiivisen hoitolinjauksen tekemisestä muistisairaalle, jonka sairauden kulkuun ei enää olennaisesti voida vaikuttaa.

Toimenpiteet

- Kehittämisryhmä sopi, että:
 - » muistisairauden seurannan alkuvaiheessa muistipoliklinikalla ja muistineuvojan käynnillä ammattilainen ohjaa muistisairasta kirjaamaan hoitotahdon ja hoivatoiveet sekä päivittämään niitä tarvittaessa.
 - » vastuutyöntekijä järjestää asumispalveluihin muuttavan muistisairaana ja/tai hänen läheistensä kanssa yhteistyöneuvottelun, jossa selvitetään muistisairaana toiveita elämän loppuvaiheen hoidolle. Jos muistisairaana kulkuun ei enää voida olennaisesti vaikuttaa lääkäri keskustellee muistisairaana ja hänen läheisensä kanssa palliatiivisesta hoitolinjauksesta ja tekee elämän loppuvaiheen ennakoivan hoitosuunnitelman.
- Ohjausryhmä rajasi muistisairaana palliatiivinen hoito ja saattohoito -kehittämistehtävän muistipolkuhankkeen ulkopuolelle. Hoivakotien asukkaiden saattohoidon kehittäminen siirtyi Arvokas elämän loppuvaihe LU-kehittämishankkeeseen.

Tulokset ja tuotokset

- Muistipoliklinikan ensitietopakettiin sisällytettiin hoitotahdon ja hoivatoiveen ohjaus (ks. [Taulukko 19](#). Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti).
- Arvokas elämän loppuvaihe -hankkeen kehittäjät tuottivat **Arvokas elämän loppuvaihe** suomen- ja ruotsinkielisen käsikirjan.⁵⁶

Jatkosuunnitelma

- LU-alueen kuntien tehostetun asumispalvelujen sekä kuntien käyttämien ostopalveluyksiköiden henkilöstön osaamisen vahvistamiseksi tullaan toteuttamaan Arvokas elämän loppuvaihe -koulutuskokonaisuus sekä alueen yhteinen kehittämisprojekti.

Opit ja oivallukset

- Hoitolinjauksista puhuminen parantaa usein muistisairaana ja läheisten elämänlaatua ja hoitotyytyväisyyttä.
- Läheisten ja ammattilaisten tietoisuus muistisairaana tahdosta mahdollistaa esitettyjen toiveiden toteuttamisen.
- Palliatiivinen- ja saattohoitosuunnitelma vähentävät turhia, muistisairasta rasittavia sairaalasiirtoja.

Toivoisin että vakavasti muistisairaana saisivat arvoisensa lopun eikä heitä kuljettaisiin erikoissairaanhoidon yms.⁵⁷

Omaisesta vapaaehtoiseksi

Anne Susiluoto, Annikka Immonen

Tausta

- Muistisairaahan kuoltua uhkana on, että muistisairaahan omaisen ihmissuhteet ja sosiaalinen ympäristö kapenevat. Tässä tilanteessa omainen ei välttämättä osaa hakea apua.

Kehittämisryhmä

Puheenjohtaja: hankeryhmän pitkäaikaishoidon edustaja.

Kehittäjät: Taavin muistipalvelukeskuksen edustajat ja asukkaiden omaiset.

Lähtötila

- Omaiset ovat kertoneet jäävänsä yksin, kun heidän ympärivuorokautisessa hoivassa ollut läheinen kuolee.
 - » Omainen on usein toiminut vuosien ajan muistisairaahan omaishoitajana tai asioidenhoitajana. Tästä syystä muut ihmissuhteet ovat saattaneet katketa.
 - » Hoiva-asumisen aikana muistisairaahan omaiset ovat saattaneet kokea Taavin muistipalvelukeskuksen henkilökunnan sekä muut omaiset läheisiksi, ja he ovat saaneet näiltä apua ja tukea. Muistisairaahan kuoltua nämä yhteydet usein katkeavat.
- Taavin muistipalvelukeskuksessa on useiden vuosien ajan järjestetty Pyhäinmiestenpäivänä Kynttiläkallio -tilaisuus, jossa jokaiselle vuoden aikana kuolleelle asukkaalle on sytytetty kynttilä sisäpihan kalliolle. Tilaisuus on ollut työyhteisön tapa kunnioittaa ja muistella hetki vuoden aikana poisnukkuneita asukkaita. Tilaisuuteen ei ole kutsuttu vuoden aikana kuolleiden omaisia.
- Muistisairaahan omaiselle on kertynyt paljon osaamista muistisairaahan kohtaamisesta ja arjen elämisestä muistisairaahan kanssa. Tämä voimavaraa on jäänyt käyttämättä.

Ongelma

- Muistisairaahan kuoltua omaiselle ei jää riittävästi tai lainkaan kuuntelevia, tilanteen ymmärtäviä, viimeisinä aikoina elämässä mukana olleita ihmisiä. Tämä on riski omaisen hyvinvoinnille.

Tavoite

- Löytää keinoja, jolla Taavin muistipalvelukeskuksessa syntyneitä, tärkeäksi koettuja ihmissuhteita voidaan vaalia ja mahdollistaa uusien ihmissuhteiden syntyminen sekä vertaistuen saaminen ja antaminen.

Toimenpiteet

- Vuoden 2018 syksyllä viidelletoista omaiselle lähetettiin kutsu Kynttiläkallio -tilaisuuteen sekä kysely omaisen kiinnostuksesta osallistua vapaaehtoistoimintaan.
- Vuoden 2019 alussa uudet omaisesta vapaaehtoiseksi haluavat kutsuttiin mukaan heidän mielenkiinnonkohteidensa mukaisiin toimintoihin, kuten saattajiksi retkille tai avustajiksi Taavin muistipalvelukeskuksessa järjestettäviin tapahtumiin.
- Espoon kaupungin Liikuntapalvelujen Ulkoiluystävä-koulutus järjestettiin Taavin muistipalvelukeskuksessa keväällä 2019, tämän tyyppiseen toimintaan vapaaehtoiseksi ilmoittautuneille.
- Vuonna 2020 koronapandemian vuoksi Kynttiläkallio -tilaisuus jouduttiin pitämään henkilökunnan kesken. Vuosien 2020 ja 2021 aikana vierailurajoitukset rajoittivat myös vapaaehtoistoimintaa.
- Vuonna 2021 Kynttiläkallio toteutettiin ulkotilassa, turvavälejä noudattaen.

Tulokset ja tuotokset

- Omaisesta vapaaehtoiseksi -toimintamalli.
- Vuoden 2018 Pyhäinmiestenpäivänä viisi omaista kutsutusta viidestätoista osallistui Kynttiläkallio -tilaisuuteen.
- Kymmenen omaista viidestätoista ilmoitti syksyllä 2018 halukkuutensa toimia vapaaehtoisena erilaisissa tapahtumissa ja retkillä.

Jatkosuunnitelma

- Kysymyksessä on uusi toimintatapa, joka on osoittautunut tarpeelliseksi ja menestyksekkääksi. Taavin muistipalvelukeskuksessa odotetaan vuotta 2022, jolloin toimintamallia päästään taas toivottavasti tauon jälkeen kehittämään.
- Vapaaehtoisena toimimiseen vaikuttaa vapaaehtoisen oma kunto ja toiminnan merkitykselliseksi kokeminen. Vuoden 2019 aikana osa vapaaehtoisista jäi toiminnasta pois. Toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi toimintaan osallistuminen tullaan jatkossa, tilanteen niin salliessa mahdollistamaan vuosittain uusille omaisille.

Opit ja oivallukset

- Omaiset saattavat jäädä yksin asioidensa kanssa. Ei riitä, jos surun keskellä sanotaan, että Taavin muistipalvelukeskuksen saa edelleen soittaa ja tulla käymään.
- Omaiset kokivat henkilökohtaisen kutsun Kynttiläkallio -tilaisuuteen merkitykselliseksi.
- Joillakin omaisista surun käsittelyvaihe on tuore, toisilla läheisen kuolemasta on pidempi aika. Kynttiläkallio -tilaisuudessa ja vapaaehtoisena toimiessaan omaiset voivat saada toisiltaan vertaistukea.
- Henkilökunnan ja omaisten yhteistyö kantaa – Taavin muistipalvelukeskus voitti Hoivakodin kannustinmalli -palkinnon omaisesta vapaaehtoiseksi innovaatiolla.

Hyötytavoite 4: Organisaatioiden ja palvelualueiden välinen yhteistyö paranee ja työnjako selkiytyy

Kehittämistehtävät	Tilanne 12/2021
Kehittämistehtävä: Yhteistyön kehittäminen	
Yhteiskehittäminen	Toteutunut
Sidosryhmäyhteistyö	Toteutunut
Viestintä	Toteutunut

Yhteistyön kehittäminen

Yhteiskehittäminen

Annikka Immonen

Yhteiskehittämisessä palvelujen käyttäjät sekä palvelujen tuottajat kehittävät palveluja yhdessä. Yhteiskehittäminen voi olla myös tulosyksikkörajat ylittävää kehittämistä. Tavoitteena on vahvistaa heikossa asemassa olevien ihmisten asemaa ja osallisuutta palveluissa. Tavoitteena on myös parantaa asiakasymmärrystä sekä toisen toimintayksikön tekemän työn ymmärrystä.

Espoon muistipolkuhankkeessa asiakkaat osallistuvat kehittämiseen kokemusasiantuntijoina ja kehittäjäasiakkaina. Joissakin kehittämistehtävissä asiakkaita haastateltiin lähtötilaa selvittäessä, joissakin asiakkaat kommentoivat kehittämisen lopputulosta. Yhteiskehittäminen lisäsi ammattilaisten asiakasymmärrystä. Muistisairaana ja hänen läheisensä mahdollisuutta osallistua yhteiskehittämiseen tulee jatkossa tukea. Muistisairaana ja heidän läheisensä voivat toimia esimerkiksi asiakasraadeissa, kehittäjäasiakkaina sekä vertais- ja kokemusasiantuntijoina. Ammatillaiset kuvasivat havahtumista asiakasnäkökulmaan muun muassa seuraavasti:

Muistisairastuneen puheenvuorossa jäi päällimmäisenä mieleen se, miten vaikeaksi hän oli kokenut tiedon löytämisen. Uskon että se on muistisairaalle vaikeaa, kun ammattilaistenkin on vaikea löytää sitä. Tieto on hyvin hajallaan.⁵⁸

Espoon muistipolkuhankkeen kehittämisryhmät olivat moniammatillisia ja monialaisia. Yhteiskehittämisen myötä muiden ammattiryhmien työn sisällöt ja toiminta muistisairaana asiakkaan tukemiseksi tulivat tutuksi. Muistisairaana asiakkaan tukemisessa tarvittava ammatillinen yhteistyö helpottui ja muuttui mutkattommaksi.

Muistiseminaareissa sekä kehitettiin yhdessä että tuotiin näyttille kehittämisryhmissä tehdyn kehittämisen tuloksia. Kevään 2018 muistiseminaariin osallistui 90 espoolaista muistiammatilasta. Seminaarissa kysyimme, mikä on muistiasiakkaan hyvä, ja mitä haluamme saada aikaiseksi. Seminaarissa hankeryhmä esitteli muistipolkuhankkeen sekä muistipolun lähtötilan ja tavoitetilan. Seminaarin työpajatyöskentelyssä ammattilaiset kirkastivat hankkeen kehittämistavoitteita sekä selvittivät muistipolun keskeisten ongelmien juurisyitä.

Saadun palautteen mukaan muistiammatillaiset kokivat työpajatyöskentelyn innostavaksi.⁵⁹ Moniammatillisissa ja monialaisissa pienryhmissä ammattilaiset pohtivat ja ideoivat yhdessä, oppivat toisilta ja hahmottivat muistisairaana hoidon kokonaisuutta uudella tavalla. Työpajan tunnelma tiivistyy yhden osallistujan palautteessa:

Tapasi uusia ihmisiä, jotka tekevät äärimmäisen tärkeää työtä.⁶⁰

Kesällä 2019 järjestettiin muistipolkuhankkeen toinen muistiseminaari, jonka teemana oli muistipolulla kulkeminen. Seminaariin osallistui lähes 80 ammattilaista useista vanhusten palvelujen ja terveystalvelujen yksiköistä. Myös Espoon kaupungin vanhusneuvosto ja Turun yliopisto olivat edustettuina. Seminaarin avasi muistisairautta sairastava kokemusasiantuntija, joka kertoi kokemuksiaan muistipolulta muun muassa seuraavasti:

Diagnoosin saamisen jälkeen olo oli helpottunut: "Huh, nyt tiedetään, mistä on kysymys ja päästään eteenpäin". Pian hän kuitenkin havaitsi, että he jäivät vaimon kanssa ilman apua. "Tuli tunne, että nyt ollaan omillaan, eikä oikein tiedetty, miten ajatusten vyyhtiä oikein lähdetään kerimään".⁶¹

Kokemusasiantuntijan puheenvuorossa korostui toimivan muistipolun merkitys asiakkaalle. On tärkeää, että muistisairas saa oikeat palvelut oikea-aikaisesti oikeassa paikassa. Kokemusasiantuntija korosti, että tieto ja tuki mahdollistavat hyvän ja turvallisen arjen kulun. Hän totesi, että on tärkeää, että ammattilaiset huomioivat myös läheisten tuen- ja avuntarpeen.

Toisessa muistiseminaarissa kehittämissryhmien edustajat pitivät tietoisukumaisia esityksiä muistipolun tienhaaroista, kuoppien paikoista ja yhteisen matkan rakentamisesta. Seminaari päättyi tanssiteatteri Sivuun Ensemblen, muistisairautta ja omaishoitajuutta kuvaavaan Vain rakkaudesta 2. Muistaisitko minut, jos koskettaisin sinua? -esitykseen, ja keskusteluun sen herättämistä ajatuksista. Eräässä palautteessa tiivistyi seminaaripäivän keskustelujen tunnelma:

Moniammatillinen yhteistyö näkyi kehitystyössä - pitäisi näkyä enemmän myös arjessa.⁶²

Kolmas muistiseminaari oli tarkoitus järjestää keväällä 2020. Koronapandemian takia se siirrettiin ensin saman vuoden syksyyn, mutta sekin jouduttiin perumaan. Tavoitteena on järjestää hankkeen loppuseminaari syksyllä 2022.

Sidosryhmäyhteistyö

Annikka Immonen

Duodecim

Espoon kaupunki on tehnyt yhteistyötä Kustannus Oy Duodecimin kanssa **Muistisairaahan hoito** -oppikirjan⁶³ ja **Muistisairaahan hyvän hoidon käytänteet** -oppaan⁶⁴ toimittamisessa. Oppikirjoissa on useita espoolaisten muistiosaajien kirjoittamia artikkeleita. Artikkeleissa käsitellään muun muassa muistipolkua, muistisairaahan palvelutarpeen arviointia, sujuvan arjen elementtejä sekä hyvää ja laadukasta hoitoa. Kirjoituksissa nostetaan esiin myös musiikki muistisairaahan voimavarana sekä luovan muistelutyön menetelmien käyttö muistisairaahan tukena. Muistisairaahan hoito kirjan keskeisenä ajatuksena on muistisairaahan ihmisen toimintakyvyn säilyttäminen sekä hyvän elämän jatkaminen. Muistisairaahan hyvä hoito perustuu ammattihenkilöstön laaja-alaiselle osaamiselle, jonka kehittymistä kirjat tukevat. **Muistisairaahan hoito** -oppikirja ja **Muistisairaahan hoidon hyvät käytännöt** -opas ovat sähköisesti käytettävissä Oppiportissa.

Suomen muistiasiantuntijat ry (SUMU) myönsi Vuoden muistiteko -tunnustuspalkinnon Muistisairaahan hoito -oppikirjan toimituskunnalle vuonna 2020. Palkinnon perusteluissa todetaan, että kirja täyttää erinomaisesti muistipolulla olevia kuoppia ja edistää hyvää muistityötä. Palkinto on tunnustus myös espoolaiselle muistiosaamiselle ja muistisairaahan hoidon kehittämislle. Muistisairaahan hoito -kirjan kolmestakymmenestä yhdestä kirjoittajasta viisi työskentelee Espoon vanhusten palveluissa.

Suomen muistiasiantuntijat ry.

Suomen muistiasiantuntijat ry. on muistisairaiden ihmisten kanssa työskenteleviä ammattilaisia yhdistävä vapaaehtois- ja asiantuntijajärjestö, joka kehittää muistisairaiden hoitoa ja tukee ammattilaisten muistityön osaamista. Muistipolkuhankkeen aikana kaksi hankeryhmän jäsentä toimi Suomen muistiasiantuntijoiden hallituksessa ja pääsi näin seuraamaan alan kansallista kehittämistä ja kuulemaan muualla Suomessa kehitetyistä muistisairaahan hoidon hyvistä käytänteistä. Näitä oppeja hyödynnettiin Espoon muistipolkuhankkeen kehittämisessä.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)

THL kehittää HYTE-toimintamallien arviointia hyvinvointijohtamisen tueksi.⁶⁵ Keväällä 2021 tehtiin FINGER-toimintamallin vertaisarviointi, jonka yhdeksi vertaisarvioitsijaksi kutsuttiin Espoon muistipolkuhankkeen projektipäällikkö.⁶⁶ Vertaisarvioinnin lisäksi projektipäällikkö esitteli THL:n edustajalle Espoon muistipolkuhankkeen tuloksia. THL käynnisti lokakuussa 2021 ”Muistisairauksien varhaisen toteamisen kansallisen palvelupolkuun malli” -hankkeen, jonka tavoitteena on edistää muistisairauksien varhaista tunnistamista, sujuvoittaa muistisairaahan henkilön palvelu- ja hoitoketjua sekä vahvistaa elintapaohjausta palvelupolun eri vaiheissa luomalla kansallinen palvelupolkuun malli. Hankkeen asiantuntijaryhmässä on Espoon kaupungin monialainen edustus.

Terveyskylä

Terveyskylä on yliopistosairaanhoidopiirien tuottama julkinen verkkopalvelu, jonne on koottu tietoa ja tukea potilaille sekä työkaluja ammattilaisille. Keväällä 2019 alkoi Terveyskylän muistiosion suunnittelu. ”Muistimökin” sisällöntuotantoon osallistui eri puolilta Suomea koottu asiantuntijaryhmä. Espoo osallistui Terveyskylän ”muistimökin” rakentamiseen kuntasektorin edustajana. Espoon edustaja pyrki tuomaan esiin Espoon muistipolkuhankkeen aikana kerääntynyttä tietoa muistipolun kokonaisuudesta sekä hyvistä hoitokäytännöistä muistisairauden etenemisen seurannassa. Terveyskylän ”muistimökki” avataan mahdollisuuksien mukaan vuoden 2022 aikana.

Turun yliopisto

Hankkeessa tehtiin yhteistyötä Turun yliopiston Kielen ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus LaWen kanssa. LaWessa tutkitaan kielen ja osallisuuden teemoja, ja yksi tutkimusalueista on terveydenhuollon vuorovaikutustilanteet. LaWessa on tällä hetkellä meneillään esimerkiksi tutkimus muistisairaiden, heidän läheistensä ja hoivakotihenkilöstön välisestä vuorovaikutuksesta.

Muistipolkuhankkeen kehittämissä nousi esiin monet, usein toisistaan poikkeavatkin tavat ymmärtää muistisairauksia ja muistisairaana ihmisen toimintaa. Hyvän muistisairaana hoidon näkökulmasta, tämä käytännön työelämän haaste muodostui lopulta keskeiseksi kysymykseksi, joka vaati tarkempaa tutkimista. Osana muistipolkuhanketta käynnistyi projektipäällikkö Annikka Immosen väitöstutkimus Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen tohtoriohjelmassa (Juno) aiheesta muistisairaana aika ja toimijuus sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrittelemänä 1980-luvulta 2020-luvulle. Tutkimukselle on myönnetty erva-tutkimusrahoitusta.

Uudenmaan Muistiluotsi

Uudenmaan Muistiluotsin toiminnan päätavoitteena on alueellisesti tukea muistisairaana ihmisen ja hänen läheisensä oman näköisen elämän jatkumista ja hyvinvoinnin vahvistumista. Espoo on tehnyt Muistiluotsin kanssa pitkään muun muassa koulutusyhteistyötä. Muistiluotsi kutsuttiin mukaan Muistipolkuhankkeen yhteiskehittämiseen. Muistiluotsin edustaja kommentoi lähtötilan ja tavoitetilan kuvausta sekä osallistui muistisairaana toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -mallin kehittämissäryhmään (ks. [Muistisairaana toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli](#) -artikkeli). Yhteiskehittäminen vei kunnan ja Muistiluotsin yhteistyötä taas askeleen eteenpäin. Tunnettu nyt paremmin toistemme toiminta. Tämä tukee muistisairaana ohjaamista tarvittavien palvelujen ja tukimuotojen piiriin.

Viestintä

Annikka Immonen

- Hankeviestinnän tavoite:
 - » yhteistyön sujuvoittaminen, tiedonkulun varmistaminen sekä asennemuutoksen tukeminen.
- Tietoa kehittämisestä, sekä uusista toimintamalleista kohdennettiin (ks. [Taulukko 22](#). Espoon muistipolkuhankkeen viestinnän monialainen toteuttaminen).
 - » ammattilaisille
 - » toiminnasta vastaaville johtajille, johtoryhmille ja vanhusneuvostolle
 - » kuntalaisille
 - » Espoon ulkopuolisille sidosryhmille (ks. [Sidosryhmäyhteistyö](#)-artikkeli).
- Viestintä toteutettiin:
 - » ajantasaisella viestinnällä
 - » kaksisuuntaisella viestinnällä
 - » tiedotustilaisuuksina
 - » koulutuksina
- Viestintäkanavina käytettiin: (ks. [Taulukko 22](#). Espoon muistipolkuhankkeen viestinnän monialainen toteuttaminen).
 - » Yhdessä kehittämistä
 - » VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)
 - » Länsiväylä -lehti
 - » Espoo.fi -nettisivut
 - » Ikäihmisten yliopisto
 - » Keskustelevat esitykset toiminnasta vastaaville ja Espoon ulkopuolisille sidosryhmille
 - » Koulutukset ja seminaarit

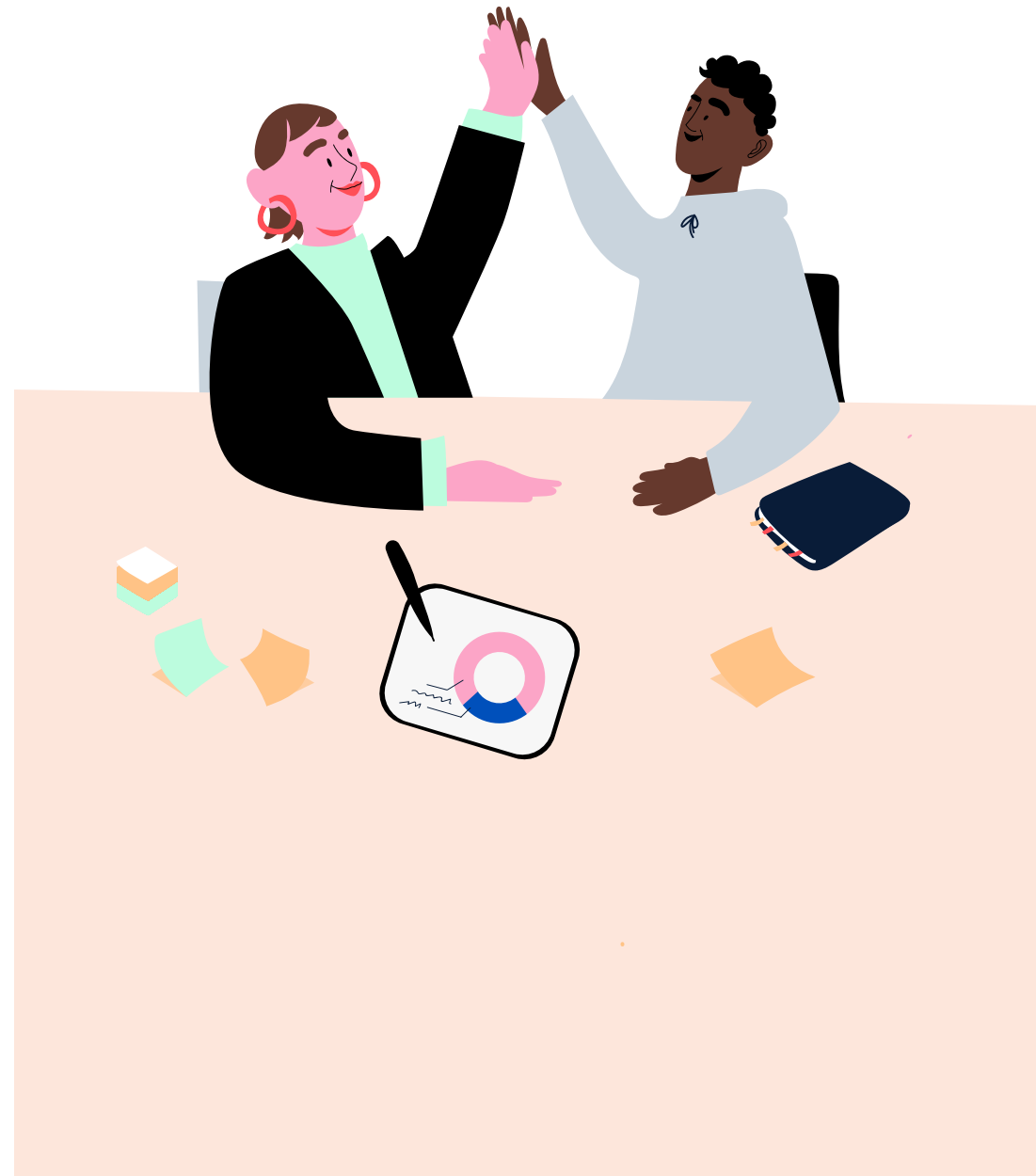
Taulukko 22. Espoon muistipolkuhankkeen viestinnän monialainen toteuttaminen.

Foorumi	Julkaistu	Otsikko
Länsiväylä	2.11.2017	Muistisairauksista kärsivien määrä kasvaa – uusissa palvelukeskuksissa tarjotaan vaikka lasi viiniä
Länsiväylä	Syksy 2019	Elinvoimaa ikääntyville -liite Muistipolku – muistisairaiden palvelut kehittyvät
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Kevät 2018	Muistipolku – suunnitelmallista, yhteisöllistä, kuntouttavaa ja kyllin hyvää omannäköistä arkea
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Kesä 2018	Muistipolun kuoppien tasoitusta
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Syksy 2018	Näkökulmia ikäihmisten hoivaan Hollannista
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Kesä 2019	Muistipolun kuulumisia
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Kesä 2019	Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli - Asiakas saa tarvitsemaansa tukea
VOU Vapan omat uutiset (henkilöstön uutiskirje)	Syksy 2020	Tunnustus espoolaiselle muistiosaamiselle
Hytet kehittämisen piiri	18.5.2018	Muistipolku: Jokainen kohtaaminen on merkityksellinen
Sosiaali- ja terveystoimen johtoryhmä	18.6.2019	Muistipolkuhanke: toimialarajat ylittävää kehittämistä
Espoon sairaala	19.9.2018	Muistipolkuhankkeen esittely yllääkärille
Espoon sairaala	18.10.2019	Muistipolkuhankkeen esittely Espoon sairaalan lääkäreille

Foorumi	Julkaistu	Otsikko
Terveyspalvelut	11.6.2018	Muistipolkuhankkeen esittely terveyspalvelujen johtajalle
Terveyspalvelut	28.5.2019	Muistipolkuhankkeen esittely terveyspalvelujen johtoryhmälle
Uudenmaan muistiluotsi	28.9.2018	Muistipolkuhankkeen esittely Uudenmaan Muistiluotsin toiminnanjohtajalle
Espoon kaupunginvaltuusto	24.1.2019	Vastine valtuustokysymykseen kansallisen muistiohjelman toteuttamisesta Espoossa
Vanhusneuvosto	13.3.2019	Muistipolkuhankkeen esittely Espoon vanhusneuvostolle
FCG: Ikäihmisten modernit palvelut Hollannissa ja Suomessa – koulutuspäivä	30.8.2018	Esitelmä: Ikäihminen kotona ja kun kotona ei enää selviä
FCG	17.9.2018	Epäiletkö muistisairautta läheiselläsi? www.youtube.com/watch?v=vBZ0mOtNv0g
Espoon kaupungin muistiseminaari	31.5.2018	Muistipolkuhankkeen esittely ja työpaja
Espoon kaupungin muistiseminaari	6.6.2019	Espoolainen muistipolku
Espoon kaupungin muistiseminaari	2022	Muistipolkuhankkeen loppuseminaari ja käsikirjan julkistaminen (suunnitelma)
Suomen muistiasiantuntijat: Olipa kerran: Elämäntarinan merkitys muistityössä -seminaari	26.10.2018	Esitelmä: Muistojen ajallisuus ja muistisairaana ihmisen katoava aika
Espoo.fi	12.2021	Muistineuvonta -nettisivut avattiin www.espoo.fi/fi/palvelut/muistineuvonta
Ikäihmisten yliopisto	11.3.2021	Muistisairauksien ennaltaehkäisy ja muistisairaudet osana elämää
THL	23.3.2021	Muistipolkuhankkeen esittely

Mitä opittiin

- Kehittämishankkeille on hyvä laatia viestintäsuunnitelma hankkeen alussa.
- Muutos vaatii selkeää, yhdenmukaista ja toistuvaa viestintää kehittämisen tavoitteista ja toiminnan muutoksista.
- Viestintäsuunnitelman toteutumista ja vaikutusta tulisi seurata läpi hankkeen. Etenkin henkilöstövaihdokset hankkeen johdossa ovat uhka viestintäsuunnitelman toteutumiselle. Viestintä unohtuu helposti muutostilanteessa ja jää muun tekemisen alle.
- Esimiesten tehtävänä on kehittämisen mahdollistaminen. Ilman heidän tukeaan, kehittäminen ei onnistu. Yhtenäinen ja keskustelevalle viestintä johdolle tukee johdon muutosmyöntyvyyttä.
- Oikea-aikainen ja jatkuva viestintä on tärkeää, jotta ihmiset kokevat olevansa mukana muutoksessa. Isossa hankkeessa on haasteellista viestiä niin, että jokainen muistipolun toimija kokee olevansa tekemässä muutosta sen sijaan, että kokisi olevansa muutoksen kohde.
- Muistipolun viestinnässä tulisi jatkossa miettiä, mihin kaikkeen hanke kytkeytyy. Viestinnässä olisi hyvä esimerkiksi hyödyntää vuosittain toistuvia tapahtumia, kuten aivoviikkoa tai toistuvia koulutuksia, joiden yhteydessä myös muistipolulla tapahtuneesta jatkuvasta kehittämisestä olisi mahdollista viestiä.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Kehittämisen arviointi

Annika Immonen

Muistipolkuhankkeen alussa kysyimme muistisairailta ja heidän läheisiltään, mikä on heille tärkeää? Hankkeen lopussa on tärkeä palata tämän kysymyksen äärelle, ja pohtia kuinka onnistuimme kehittämisellä vastaamaan meille esitettyihin tarpeisiin ja tavoitteisiin. On myös hyvä pohtia, miten tästä tulisi jatkaa eteenpäin.

Espoossa muistipolkuhankkeen kehittämiselle asetettiin seuraavat hyötytavoitteet:

- Hyötytavoite 1:** Muistisairas saa tarvitsemansa palvelun oikea-aikaisesti oikeassa paikassa.
- Hyötytavoite 2:** Muistisairas asuu turvallisesti ja toimintakykyisenä kotona.
- Hyötytavoite 3:** Muistisairas läheiset saavat tarvitsemansa tuen ja apua sujuvasti.
- Hyötytavoite 4:** Organisaatioiden ja palvelualueiden välinen yhteistyö paranee ja työnjako selkiytyy.

Käsikirjan alalukujen alussa olevissa laatikoissa on esitetty kunkin hyötytavoitteen saavuttamiseksi tehtyjen kehittämistehtävien tila käsikirjaa kirjoitettaessa. Kunkin kehittämistehtävän kohdalla on kuvattu kyseisen tehtävän tulokset ja tuotokset, jatkosuunnitelma sekä opit ja oivallukset. Uusia toimintamalleja kehitettiin hankkeen aikana runsaasti (ks. [Taulukko 23](#). Muistipolkuhankkeen tulokset ja tuotokset). Voimme todeta, että saimme tasoitettua

useita muistipolun kuoppia. Kehittäminen sujuvoitti muistisairaana ja hänen läheisensä sekä ammattilaisten kulkua muistipolulla, ainakin kuvauksen tasolla. Muistipolku ei ole vielä valmis, vaan vaatii jatkuvaa kehittämistä myös tulevaisuudessa.

Tarkastelemme tässä hankkeen tuloksia toiminnan kehittämisen nelikentän avulla (ks. [Kuva 15](#). Toiminnan kehittämisen nelikenttä). Toiminnan kehittäminen etenee tyypillisesti vaiheittain kulkien nelikentässä näkyvän U-kirjaimen muotoisen nuolen osoittamaa reittiä.⁶⁷ Kehittäminen alkaa yleensä kaaosvaiheesta, jossa kukin tekee sitä, mikä heidän näkökulmastaan on oikein. Eri yksiköiden välillä ei tällaisessa tilanteessa juurikaan ole yhteistoimintaa ja asiakkaan palvelupolun tapahtumat eivät ole kovinkaan hyvin enustettavissa.

Taulukko 23. Muistipolkuhankeen tulokset ja tuotokset.

Toimintaohjeet

- [Milloin on syytä epäillä muistisairautta](#) -ohje
- [Muistisairauden perusselvitysten sisältö](#) -ohje
- [Lähetä muistisairauden jatkotutkimuksiin](#) -ohje
- [Muistitutkimusten sisältö Espoossa](#) -ohje
- [Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti](#) -ohje
- [Muistineuvojan työote asiakas-segmenteittäin](#) -ohje
- Muistisairaana omatyöntekijänä toimivan muistineuvojan merkitseminen asiakastietojärjestelmään -ohje
- Muistineuvojen lääkärin konsultaatio -ohje
- Paikantava turvarannekkeen myöntämisen perusteet -ohje
- Eksymisvaaran ennakointi ja toiminta tilanteessa, jossa muistisairas on kadonnut -ohje ([Taulukko 16](#))
- [Tilapäisen osapäivähoidon ohje](#)

Prosessikuvaukset

- [Asiakkaan kulku muistipolulla](#) -kuvaus
- [Perusterveydenhuollon muistihuoli-toimintamalli](#)
- [Muistineuvoja mukana muistipoliklinikan vastaanotolla -toimintamalli](#)
- Muistisairauden etenemisen seurannan -malli ([Kaavio 3](#))
- [Muistisairaana toimintakykyä edistävän ja ylläpitävän toiminnan -malli](#)
- [Omatyöntekijän nimeämisen prosessi](#)

Työkalut ammattilaiselle

- Muistisairauden riskin tunnistamiseksi muokatut pitkäaikaissairauksien seuranta-käynnin terveydenhoitajan kysymykset
- Muistipoliklinikan ensitietopaketti ([Espoon sairaalan muistipoliklinikan ensitietopaketti](#)), joka sisältää hoitotahdon ja hoivatoiveen ohjauksen
- Elämänhistoria-otsikko palvelutarpeen arviointifraasiin muistisairaana elämänhistorian kirjaimiseen
- Vanhusten palvelujen omatyöntekijämalli
- Muistineuvojan asiakkaat -taulukkomalli
- Työntekijäkohtaiset asiakasryhmät RAI-järjestelmään
- Kun asiakasta ei tavoiteta -kirje asiakkaalle kotiin lähetettäväksi
- [Omaisesta vapaaehtoiseksi](#) -toimintamalli

Ohjeet ja työkalut asiakkaalle

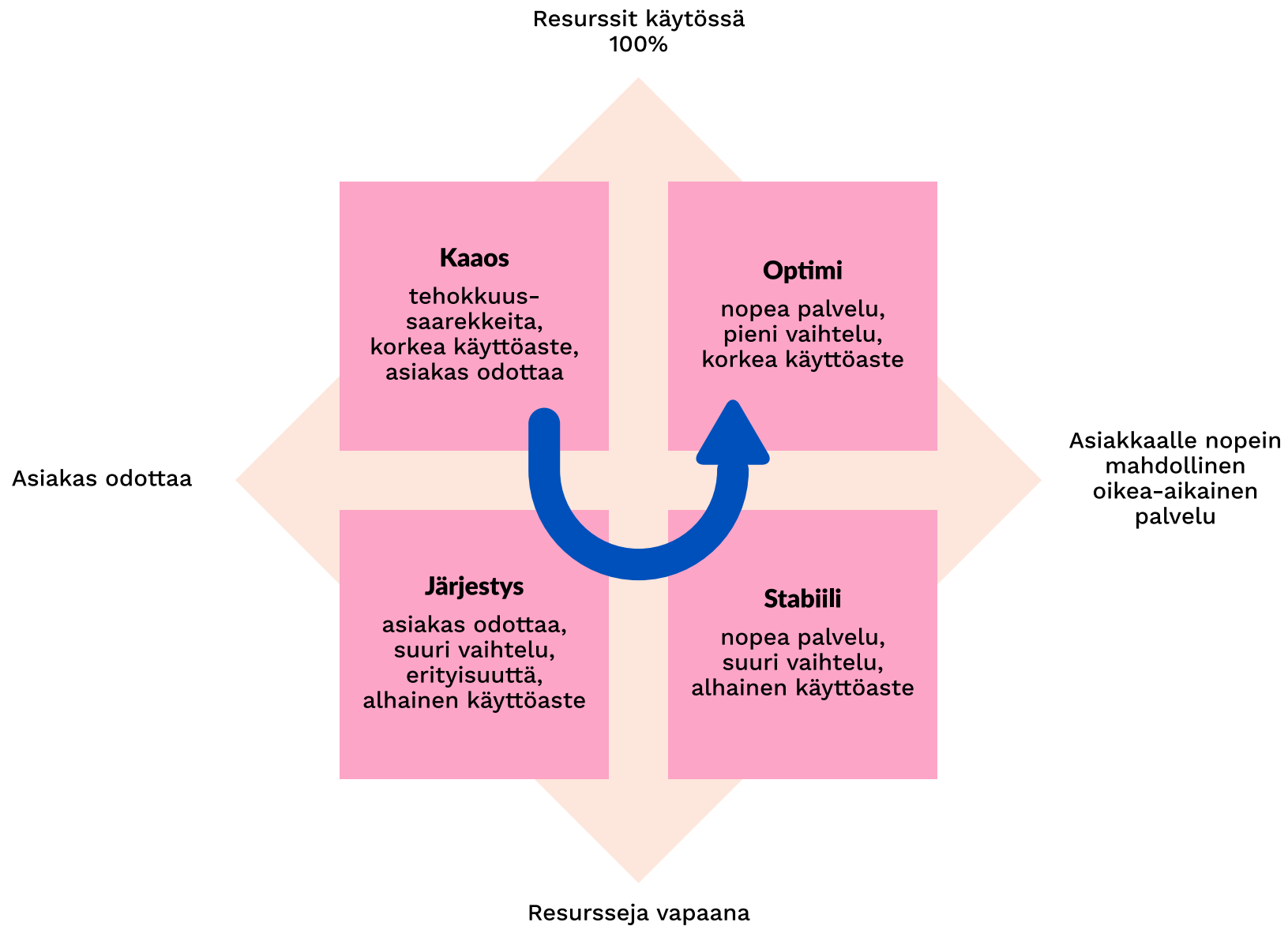
- Muistisairauden ennalta-ehkäisyä ja elintapamuutosta tukeva työkirja
- Espoo.fi Muisti ja aivojen terveys -sivusto, jonka otsikkorakenne noudattaa muistipolun kulkua ([Muisti ja aivojen terveys nettisivun rakenne Espoo.fi -sivustolla.](#))
- Muistitutkimuksiin tulevan potilaan asiakasohje
- Ensitietoillat muistisairaus diagnoosin saaneille ja heidän läheisilleen
- [Muistineuvoja muistisairaantukena -esite](#)
- Tilapäinen osapäivähoito -tiedote asiakkaille

Muistiosaamisen kehittäminen

- CERAD-tehtäväsarjan tekijöiden ja tulkitusjoiden koulutus terveysasemille
- Muistiosaamisen tietoperustan -kuvaus
- [Muistiosaamisen portaat](#)
- Muistiosaamistarpeen arviointilomake
- Muistiosaajatasojen kuvaukset: Kohderyhmä, osaamisen tavoite, peruskoulutus ja koulutuksen vuosikello ([Taulukko 12](#), [Taulukko 13](#), [Taulukko 14](#), [Taulukko 15](#))

Kuva 15. Toiminnan kehittämisen nelikenttä: Reitti kaaoksesta optimitilaan (mukaiillen Torkkola 2016⁶⁸).

Espoon kaupungin muistipolkuhankkeen käynnistäminen perustui havaintoon, että kaupungissa on paljon hyviä muistisairaan ja hänen läheistensä elämää tukevia käytänteitä, jotka eivät kuitenkaan muodosta eheää, muistisairaan kotona asumista tukevaa polkua. Toiminta sijoittui ainakin osittain kehittämismatriisissa kaaosvaiheeseen.

Päästäksemme seuraavaan eli järjestysvaiheeseen valitsimme kunkin hyötytavoitteen näkökulmasta oleelliset parannuskohteet, visualisoimme lähtötilan ja tavoitetilan sekä aloitimme muistipolun suunnittelun sujuvaksi. Joiltakin osin myös organisoimme henkilöstöä asiakastarpeen mukaisesti. Esimerkiksi terveysasematoiminnassa ja kotihoidossa tunnistimme henkilöstön organisointitarvetta, mutta tarvittavia henkilöstön roolimutoksia ei vielä ole viety käytäntöön. Muistineuvojen toimintaa organisoitiin hankkeen aikana asiakastarpeen mukaisesti, mutta myös se vaatii jatkokehittämistä.

Osa kehittämistehtävistä tavoitteli stabiilia vaihetta, jossa toiminta on vakaata, ennustettavaa ja johdonmukaista. Erityisesti muistipoliklinikka ja muistineuvojat suunnittelivat toimintaansa uudella tavalla toteutettavaksi sekä yksikön sisällä että yhteistyöpinnoilla. Näissä yksiköissä myös toiminnan mittaaminen on kehittämisen aikana ollut osa toiminnan seuranta. Mittaamisen tuloksia on hyödynnetty esimerkiksi töiden tasaamisessa. Stabiilin tilan ylläpitäminen on molemmissa yksiköissä haasteellista. Se vaatii jatkuvaa seuranta sekä työn jatkokehittämistä, jotta yksiköt eivät pala järjestysvaiheeseen.

Espoon muistipolkuhankkeen kehittämistehtävissä suurimpana uhkana kehittämistyön tulosten vakiinnuttamiselle ovat olleet henkilöstövaihdokset, erityisesti esihenkilöiden vaihtuminen, ja äkillinen ulkoinen tekijä, koronapandemia. Hankkeessa opimme, että kehittäminen tulee dokumentoida tarkasti, jotta henkilöstövaihdosten vaikutukset voidaan minimoida. Hankkeen kokonaisuuden rajaaminen tulee perustua lähtötilanteen riittä-

vään kartoitukseen. Tämän perusteella määritellään tarvittavat kehittämistehtävät sekä kehittämiseen tarvittavat henkilöt. Näin kehittämisessä on mahdollista ottaa huomioon lähtökohtaisesti rajalliset henkilöstö ja aika resurssit.

Espoon muistipolkuhankkeessa etsittiin keinoja ottaa muistisairas ja hänen läheistensä mukaan kehittämiseen. Tässä meillä on vielä paljon opittavaa. Jotta palvelut vastaavat muistisairaan palvelutarpeeseen ja ne tarjotaan oikea-aikaisesti siellä, missä se on muistisairaan kannalta optimaalisinta, tulee meidän tulevaisuudessa yhä useammin kysyä asiakkaalta kysymykset mitä, missä ja milloin.

Tunnistamme, että heti kehittämisen alussa olisi ollut tarpeen aloittaa toiminnan mittaaminen. Muistipolun kokonaisuutta kuvaavien mittareiden kehittäminen on koettu haasteelliseksi. Tavoitteena on ollut löytää mittarit, jotka mittaavat muistipolun asiantuntijatyön sujuvuutta ja asiakastyytyväisyyttä. (ks. [Ajatuksia seurantamittareiksi](#)). Muistipolkukehittämisen aikana muistipolun eri vaiheissa on mitattu muun muassa kysyntää, käyttöastetta, läpimenoaikaa, keskeneräistä työtä ja asiakastyytyväisyyttä. Nämä erilliset mittaustulokset eivät kuitenkaan anna kuvaa muistipolun kokonaisuuden toiminnasta. Koska yhteisiä toimintamittareita ei ole ollut käytössä, on tässä vaiheessa vaikea saada kokonaiskuvaa muistipolun toiminnan tasosta, eli siitä millainen muutos kehittämisellä saatiin aikaan.

Ajatuksia seurantamittareiksi

- Muistisairaiden asiakastyytyväisyyden ja työntekijöiden työn sujuvuuden arvon mittaaminen muistipolun eri vaiheissa.
 - » Muistisairauden tutkimukset terveysasemalla
 - » Diagnostiikki neurologian poliklinikalla ja muistipoliklinikalla
 - » Muistisairauden etenemisen seuranta muistineuvojalla
 - » Omaishoitajan omaistyytyväisyys
 - » Muistisairaat kotihoidossa
 - » Muistisairaat pitkäaikaishoidossa
- Muistisairaiden CDR:n tulos muistineuvojan seurannan alkaessa ja päättyessä⁶⁹
- Henkilöstön muistiosaamisen itsearvion mittaaminen
- Hoitoprosessien kuvaukset tarkastettu ja ajantasaistettu -mittari

Kehittämisen opit

Annikka Immonen

Keskeisenä havaintona muistipolkukehittämisessä on ollut, että jokaisella polun askeleella on merkitys asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta. Asiakkaan näkökulmasta muistipolun tulee olla yksilöllinen ja esteetön. Palvelupolun tulee olla saumaton, sujuva ja turvallinen. Kaikilla muistipolulla työskentelevillä tulee myös olla suvaitseva asenne ja perusosaamista. Erityisosaamista vaaditaan konsultoivilta ja koordinoivilta tahoilta.

- Espoon muistipolkuhankkeen kehittäjät oppivat, että muistipolku on kokonaisuus, jonka tavoitetila -kuva visualisoi.
 - » Yhteistyö on oleellista kokonaisuuden toiminnan kannalta.
 - » Kehittäminen optimoi kokonaisuutta ja tekee näkyväksi toimintojen välisiä riippuvuuksia.
 - » Kokonaisuuden ymmärtäminen tukee systeemitason päätöksentekoa.
 - » Toimintamallien kuvausten tulee olla näkyvillä, jotta ne tukevat muistipolulla kulkua. Muistipolun kokonaisuuden keskeiset toimintamallit on kuvattu käsikirjassa.
 - Yhteiskehittäminen tukee yhdessä tekemistä myös käytännön tasolla. Kun ollaan yhteisen asian äärellä, opitaan tuntemaan yhteistyökumppaneita.
 - Kehittämiseen ja muutoksen tekemiseen tarvitaan mahdollisuuksia, aikaa ja asennetta.
 - Toimialojen ja tulosityksiköiden välinen yhteiskehittäminen ei onnistu, ellei jokaisen toimialan ja tulosityksikön sisällä ole koko organisaation läpäisevää sitoutumista.
- Kehittäminen vaatii organisaatiolta kehityshenkeä ja muutosten myönteisyyttä.
 - » Esihenkilöt ovat keskeisiä muutoksen mahdollistajia.
 - o Valmentava johtaminen tukee kehittämistä.
 - o Työnjohdon tulee varmistaa asiakastyön sujuminen myös kehittämisen aikana.
 - o Työnjohdon ja projektijohdon toimiva vuorovaikutus luo edellytykset kehittämiselle.
 - o Yksiköiden johdon tulee seurata kehittämistä sekä tarkastella sitä osana laajempaa kokonaisuutta. Johdon tulee yhteistyössä projektijohdon kanssa tarvittaessa suunnata ja rajata kehittämistä.
 - » Työn kehittäminen on tärkeä osa työtä.
 - » Henkilöstön mahdollisuus osallistua kehittämiseen tukee muutoksen onnistumista ja henkilöstön sitoutumista muutokseen.
 - » Kehittämistä ja kehittymistä ei tapahdu kiireessä. Kehittämiselle ja ajattelutyölle tulee varata aikaa. Koronapandemia osoitti, että kun henkilöstön voimavarat on sidottu perustoimintojen ylläpitämiseen, ei hankekehittäminen ole mahdollista. Toisaalta koronaepidemia synnytti nopeaa ja innovatiivista yhteiskehittämistä, jollaista mikään ”normaali” ei ole saanut aikaan.

Tulokset toimiviksi käytänteiksi

Annikka Immonen

Kehittämistulosten vakiinnuttaminen vaatii seurantaa. Tavoitteena on, että muistipolun kokonaisuutta ja sen osien välistä yhteistyötä parannetaan jatkuvasti. Tästä syystä suosittelemme, että:

- Muistipolkukokonaisuus viedään Excel-taulukkoon,
 - » Eri toimijat voivat tarkastella kokonaisuutta.
 - » Voidaan raportoida ja seurata kehitettyjen käytäntöjen käyttöönottoa.
 - » Taulukko toimii muistipolkuryhmän ja ohjausryhmän työvälineenä ja auttaa kohdentamaan kehittämistä kokonaisuuden kannalta oleellisiin asioihin.
- Hankeryhmä jatkaa toimintaansa monialaisena muistipolkuryhmänä (ks. [Taulukko 24](#). Suositus muistipolkuryhmän toiminnasta).
- Ohjausryhmä jatkaa toimintaansa muistipolun seurantaryhmänä (ks. [Taulukko 25](#). Suositus muistipolun seurantaryhmän toiminnasta).

Taulukko 24. Suositus muistipolkuryhmän toiminnasta.

Muistipolkuryhmä	
Raportoi	Muistipolun seurantaryhmälle
Kokoontuu	Kaksi kertaa vuodessa
Puheenjohtaja ja koollekutsuja	Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö
Jäsenet	<ul style="list-style-type: none"> • Muistisairaiden ja heidän läheisensä edustaja • Terveysasemien edustaja • HUS neurologian poliklinikan edustaja • Espoon sairaalan edustaja • Kotihoidon lääkäreiden edustaja • Kotihoidon edustaja • Pitkäaikaishoidon edustaja
Tehtävä	<ul style="list-style-type: none"> • Organisoii ja seuraa muistipolun jatkuvaa kehittämistä • Järjestää vuosittaisen muistiseminaarin • Ehdottaa seuraavan seurantakauden kehittämisen painopistealueet muistipolun seurantaryhmälle
Asialista	<ul style="list-style-type: none"> • Seurantamittareiden tila • Sovittujen kehitystehtävien tila • Muistipolun toiminnan tila suhteessa kuvattuun tavoitettiin ja sovittuihin toimintamalleihin • Toiminnassa havaitut riskit • Toiminnan onnistumiset, opit ja muut havainnot • Resurssien riittävyys ja kohdentaminen • Sovittujen toimintatapojen muutostarve • Viestinnän tarpeet

Taulukko 25. Suositus muistipolun seurantaryhmän toiminnasta.

Muistipolun seurantaryhmä	
Kokoontuu	Kerran vuodessa
Koollekutsuja	Seniorineuvonta ja palveluohjaus Nestorin muistisairaiden palveluohjauksen asiakkuuspäällikkö
Jäsenet	<ul style="list-style-type: none">• Terveyspalvelujen johtava ylilääkäri• Asiakasohjauspäällikkö• Espoon sairaalan johtava ylilääkäri• HUS osastonylilääkäri• Kotihoidon päällikkö• Pitkäaikaishoitopäällikkö
Tehtävä	<ul style="list-style-type: none">• Arvioi muistipolun toimintaa• Tekee tarvittaessa ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi
Asialista	<ul style="list-style-type: none">• Seurantamittareiden tila• Muistipolun tila• Käynnissä olevien kehitystehtävien tila• Yhteistoiminnan linjaukset• Resurssointi• Seuraavan seurantakauden painopistealueiden määrittäminen

Suosituksat jatkokehittämiselle

Annikka Immonen

Muistipolun kokonaiskehittämisen näkökulmasta suosittelemme jatkokehittämisessä kiinnittämään huomion seuraaviin kehittämiskohteisiin:

- Muistiosaamisen parantaminen etenkin terveysasemilla ja koti-hoidossa.
- Muistiosaajien, esimerkiksi geronomi, nimeäminen alueellisesti terveysasemille ja kotihoitoon.
- Hoidon kokonaiskoordinoinnin riittävä resurssointi.
 - » Turvata muistineuvojien mahdollisuus toimia omatyön-tekijänä.
- Huomioida muistisairauteen liittyvät erityiskysymykset etä-hoidossa, esimerkiksi muistineuvojan etäkäynti ja etäkotihoito.
 - » Hyödyntää tutkittua tietoa hyvästä vuorovaikutuksesta muistisairaahan kanssa etäyhteydessä toimimiseen ja läheisten tukemiseen sekä etäyhteyden käyttöön liittyvistä kulttuuri-sista tekijöistä.
- Huomioida nuorten, kehitysvammaisten ja muun kuin suomen-tai ruotsinkielisten muistisairaiden tutkimisen, seurannan ja hoidon erityiskysymykset.
- Sähköisen muistipolun tuottaminen:
 - » Kehittää sekä asiakkaan että ammattilaisen näkymä.
 - » Mahdollistaa sekä muistisairaahan että läheisen itsenäisen tiedonhaun.
 - » Tukee muistipolulla kulkua ja kaikkien neljän hyötytavoitteen toteutumista.
- Kehittää edelleen tiedonkulkua eri toimijoiden kesken.
- Selvittää, miten RAI-arviointivälineistön tuottamaa tietoa voi-daan hyödyntää muistisairaahan tuen ja palvelutarpeen määrit-telemisessä sekä myönnettyjen palvelujen vaikuttavuuden ar-vioinnissa.
- Selvittää tietoallas ja big data -analyysin mahdollisuuksia muisti-sairaahan jatkuvan arvioinnin ja oikea-aikaisen hoidon tukena.
 - » Muistisairaahan hyvinvoinnista ja siinä tapahtuneista muutok-sista tarvitaan arvioitua ja reaaliaikaista tietoa.
 - » Eri hoitotahojen sekä muistisairaahan ja hänen läheisensä teke-miä kirjauksia tulisi hyödyntää.
 - » Hoitoa koordinoivan tahon tulisi saada hälytys ja tilanne-raportti, jos muistisairaahan hyvinvoinnissa tapahtuu vakautta uhkaava muutos.

On aika lausua kiitos kaikille muistipolun kehittäjille. Työllämme on merkitystä. Toivottavasti tulevaisuudessa muistipolun tasoi-tus- ja viitoitus tuottavat sujuvan muistipolun ja yhä useampi muistisairas ja läheinen voi yhtyä seuraavaan Alzheimerin tautia sairastavan asiakkaan kokemukseen:

Hoito ja apu/tuki on ollut tähän mennessä erinomaista – oikea yllätys!⁷⁰

Tällaisia yllätyksiä toivomme kehittämisen myötä yhä useammalle muistipolun kulkijalle. ■

Viitteet

- 1 Finne-Soveri, et al. 2015, 11.
- 2 Tilastokeskus 2020.
- 3 Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecim et al 2021.
- 4 Espoon kaupunki tulossa.
- 5 Espoon kaupunki tulossa.
- 6 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei pvm.
- 7 Immonen 2019a: Kohtaamisia ajassa -kysely muistisairaille, läheisille ja ammattilaisille. Annikka Immonen keräsi kyselyaineiston syksyllä 2019 osana väitöstutkimustaan muistisairaana ajasta ja toimijuudesta. Tutkimus Kohtaamisia ajassa – Espoolaisten muistisairaiden hoitopolun toimijoiden ymmärryksen tavat muistisairaasta, muistisairaudesta ja muistisairaana toimijuudesta käynnistyi Espoon kaupungille myönnetyllä erva-rahoituksella. Lainauksissa käytetään seuraavia lyhenteitä: MUI= muistisairas, LÄH= läheinen ja AMM= ammattilainen.
- 8 Immonen 2018 ja 2019b.
- 9 Finne-Soveri, et al. 2015; Muistiliitto 2016; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012; Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin et al. 2021.
- 10 Alzheimer's Disease International 2016; Alzheimer's Disease International 2018; Alzheimer's Disease International 2019; World Health Organization 2017.
- 11 Jorvi 1999.
- 12 Toljamo & Koponen 2011.
- 13 Flink 2014.
- 14 Espoon kaupunki 2017.
- 15 Hallikainen et al. 2019c, 25. Kuvan piirtäjä Tiina Ripatti.
- 16 Kivipelto et al. 2019.
- 17 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018b.
- 18 Immonen 2019a MUI18.
- 19 Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2021.
- 20 Alzheimer's Disease International & Global Coalition on Aging, 2021, 45.
- 21 Rosenberg et al. 2020.
- 22 Alzheimer's Disease International & Global Coalition on Aging, 2021, 45.
- 23 Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin et al. 2021.
- 24 Immonen 2019a LÄH2.
- 25 Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.
- 26 Eloniemi-Sulkava et al. 2010; Immonen 2019c, s. 223; Virta et al.2013.
- 27 Alzheimer's Disease International 2016, 1; Rosenthal et al 2016.
- 28 Kalliomaa-Puha 2017.
- 29 Heikkilä, et al. 2020.
- 30 Kalliomaa-Puha 2017.
- 31 Finlex 2014.
- 32 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b.
- 33 Immonen 2019a MUI8.
- 34 Eloniemi-Sulkava, et al. 2010: Moniammatilliset tietotaidot ovat muistisairauksien hyvän hoidon edellytys, liitetaulukko 1.
- 35 Hallikainen et al. 2019b, 28-30.
- 36 Finlex 2014.
- 37 Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.
- 38 Koivuniemi & Simonen 2011.
- 39 Koivuniemi ja Simonen 2011.
- 40 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.
- 41 Finlex 2005.
- 42 Vähäkangas, et al. 2017, 42.
- 43 Immonen 2019a LÄH12.

- 44 Yle-uutiset 17.6.2021.
- 45 Riikonen 2018.
- 46 Riikonen 2018.
- 47 Immonen 2019a LÄH11.
- 48 Valtiovarainministeriö ei pvm.
- 49 Immonen 2019a LÄH12.
- 50 World Health Organization 2017, 26-27.
- 51 Duodecim ei pvm.
- 52 Lehto 2020.
- 53 Finlex. 2005. Vuonna 2016 astui voimaan laki omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (511/2016). Lakiin lisättiin uusi 3 a §, jossa todetaan muun muassa, että kunnan on tarvittaessa järjestettävä omaishoitajalle hänen hyvinvointiaan ja hoitotehtäväänsä tukevia sosiaali- ja terveystalveluja.
- 54 Suomalainen lääkäriseura Duodecim & Suomen Palliativisen lääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä 2019.
- 55 Pihlakari et al. 2019.
- 56 LU-sote 2021.
- 57 Immonen 2019a AMM180.
- 58 Immonen 2019b.
- 59 Immonen 2018.
- 60 Immonen 2018.
- 61 Ammattilaisen kommentti kokemusasiantuntijan esityksestä. Immonen 2019b.
- 62 Immonen 2019b.
- 63 Hallikainen et al. 2019a.
- 64 Hallikainen et al. tulossa.
- 65 Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021a.
- 66 Hammar et al. tulossa.
- 67 Torkkola 2017, 220.
- 68 Torkkola 2016.
- 69 Jetsonen et al. 2021. The Clinical Dementia Rating Scale—Sum of Boxes (CDR-SB) on käytetty tutkimuksissa Alzheimerin taudin etenemisen mittaamiseen. Linkki CDR-laskuriin: naccd.org/data-collection/tools-calculators/cdr
- 70 Immonen 2019a MUI 4.

Lähteet

Kyselyt

- Immonen, Annikka (2019a)
Kohtaamisia ajassa -kysely muistisairaille, MUI.
Kohtaamisia ajassa -kysely läheisille, LÄH.
Kohtaamisia ajassa -kysely ammattilaisille, AMM.
- Immonen, Annikka (2018) Muistiseminaarin (31.5.2018) osallistujapalaute.
- Immonen, Annikka (2019b) Muistiseminaarin (6.6.2019) osallistujapalaute.

Painettu ja verkkojulkaistu kirjallisuus

- Alzheimer's Disease International (2016) **The World Alzheimer Report 2016. Improving healthcare for people living with dementia.** London: Alzheimer's Disease International (ADI).
- (2018) **World Alzheimer Report 2018. The state of the art of dementia research: New frontiers.** London: Alzheimer's Disease International (ADI).
- (2019) **From Plan to Impact II. The urgent need for action.** London: Alzheimer's Disease International (ADI).
- Alzheimer's Disease International & Global Coalition on Aging (2021) **2021 Alzheimer's Innovation Readiness Index.** London: Alzheimer's Disease International & Global Coalition on Aging.

- Duodecim (ei pvm.) **Muistisairaalle ja läheiselle ensitietoa diagnoosin jälkeen.** Duodecim omahoito. Sähköinen lähde [11.1.2022]. www.terveysportti.fi/xmedia/ohk/Duodecim_Omahoito_Muistisairaalle_ja_laheisen_ensitieto/index.html
- Eloniemi-Sulkava, Ulla, Rahkonen, Terhi, Erkinjuntti, Timo, Karhu, Kaisa, Pitkälä, Kaisu, Pirttilä, Tuula, Vuori, Ulla & Suhonen, Jaana (2010) Moniammatilliset tietotaidot ovat muistisairauksien hyvän hoidon edellytys. **Suomen Lääkärilehti** 65 (39) 2010, 3144–3146.
- Espoon kaupunki (2017) Vanhusten palvelujen johtoryhmän muistio 5.9.2017. Espoo: Espoon kaupunki.
- (Tulossa) **Täyttä elämää ikääntyneenä / Låt livet pulsera som äldre -suunnitelma Espoon ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseksi 2022–2025.**
- Finlex (2005) **Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937.** Sähköinen lähde [30. 12 2021]. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937
- (2014) **Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.** Sähköinen lähde [30.12.2021]. www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki#Pidm45237815647264
- Finne-Soveri, Harriet, Kuusterä, Kirsti, Tamminen, Anna, Heimonen, Sirkkaliisa, Lehtonen, Olli & Noro, Anja (2015) **Muistibarometri 2015 ja RAI-tietoa kansallisen muisti-ohjelman tueksi.** Muistiliitto ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print Suomen yliopistopaino.

- Flink, Riitta (2014) **Loppuraportti. Muistipalvelukeskuksen asiakasprosessit ja palvelukonsepti**. Espoo: Espoon kaupunki.
- Hallikainen, Merja, Immonen, Annikka, Jämsä, Maiju, Kotisaari, Sanna, Mönkäre, Riitta & Pihlakari, Pirkko (tulossa) **Muistisairaahan hoidon hyvät käytännöt**. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hallikainen, Merja, Immonen, Annikka, Mönkäre, Riitta & Pihlakari, Pirkko (2019a) **Muistisairaahan hoito**. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- (2019b) Ammattihenkilöstön osaaminen ja asenteet: merkitys ja kehittäminen. Teoksessa **Muistisairaahan hoito**. Merja Hallikainen, Annikka Immonen, Riitta Mönkäre & Pirkko Pihlakari (toim.). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 28–30.
- (2019c) Muistisairaahan hyvän hoidon järjestäminen. Teoksessa **Muistisairaahan hoito**. Merja Hallikainen, Annikka Immonen, Riitta Mönkäre ja Pirkko Pihlakari (toim.). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 24–30.
- Heikkilä, Rauha, Mäkelä, Matti, Noro, Anja, Lammintakanen, Johanna & Laulainen, Sanna (2020) Millaisilla palveluilla enintään keskivaikeasti muistisairaant henkilöt pärjäävät kotona? **Gerontologia** 34 (2) 2020, 74–87.
- Immonen, Annikka (2019c) Muistineuvojan toiminta. Teoksessa **Muistisairaahan hoito**. Merja Hallikainen, Annikka Immonen, Riitta Mönkäre & Pirkko Pihlakari (toim.). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 223.
- Jetsonen, Viivi, Kuvaja-Köllner, Virpi, Välimäki, Tarja, Selander, Tuomas, Martikainen, Janne & Koivisto, Anne M. (2021) Total cost of care increases significantly from early to mild Alzheimer's disease: 5-year ALSOVA follow-up. **Age and Ageing** 50 (6) 2021, 2116–2122. Sähköinen lähde [21.2.2022]. doi.org/10.1093/ageing/afab144
- Jorvi (1999) **Hoitoketju. Muistihäiriöisen ja dementoituneen henkilön tutkiminen ja hoitaminen - opas terveyden ja sosiaalihuollon henkilöstölle**. Espoo: Espoon kaupunki.
- Kalliomaa-Puha, Laura (2017) Vanhuksen oikeus hoivaan ja omaisolettama. **Gerontologia** 31 (3) 2017, 227–242. Sähköinen lähde [22.12.2021]. journal.fi/gerontologia/article/view/63421/26700
- Kivipelto, Miia, Kulmala, Jenni, Lehtisalo, Jenni, Solomon, Alina, Lindström, Jaana, Rauramaa, Rainer, Peltonen, Markku, Laatikainen, Tiina, Havulinna, Satu, Soinen, Hilikka, Tuomilehto, Jaakko, Hänninen, Tuomo, Paajanen, Teemu, Antikainen, Riitta, Strandberg, Timo & Ngandu, Tiia (2019) FINGER-elintapaohjelma -toimintamalli kognitiivisen toimintakyvyn tukemiseen. **Lääkärilehti** 73 (4) 2019, 183–186.
- Koivuniemi, Kauko & Simonen, Kimmo (2011) **Kohti asiakkuutta: Ihmistä arvostava terveydenhuolto**. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Lehto, Jenni (2020) **Ensietieto -valmennuksen vaikutukset muistisairaahan asiakkaan arkeen ja palveluiden oikea-aikaiseen löytämiseen**. Espoo: Laurea ammattikorkeakoulu.

- LU-sote (2021) **Arvokas elämän loppuvaihe**. Sähköinen lähde [14.12.2021]. static.espoo.fi/cdn/ff/TsNS9IxxkP5Qe27EEIY2GJXg90c8LVCFYjotC66atsk/1635948051/public/2021-11/K%C3%A4sikirja%20Arvokas%20el%C3%A4m%C3%A4n%20loppuvaihe_0.pdf
- Muistiliitto (2016) **Hyvän hoidon kriteeristö. Työkirja työyhteisöille muistisairaiden ihmisten hyvän hoidon ja elämänlaadun kehittämiseen ja arviointiin**. Muistiliiton julkaisusarja 2/2016. Helsinki: Muistiliitto ry.
- Ngandu, Tiia & Kulmala, Jenni (Tulossa) **FINGER-elintapaohjelma -toimintamallin arviointi**. Annikka Immonen, Teija Hammar & Sari Jokinen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pihlakari, Pirkko, Immonen, Annikka & Hallikainen, Merja (2019) Palliatiivinen hoito ja saattohoito. Teoksessa **Muistisairaahan hoito**. Merja Hallikainen, Annikka Immonen, Riitta Mönkäre & Pirkko Pihlakari (toim.). Helsinki: kustannus Oy Duodecim, 244–246.
- Riikonen, Merja (2018). **Muistisairaahan ihmisen kokemukset teknologiasta osana arkea – turvaa vai tunkeilevuutta**. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rosenberg, Anna, Coley, Nicola, Soulier, Alexandra, Kulmala, Jenni, Soininen, Hilka, Andrieu, Sandrine, Kivipelto, Mia & Barbera, Mariagnese (2020) Experiences of dementia and attitude towards prevention: a qualitative study among older adults participating in a prevention trial. **BMC Geriatrics** 20 (99) 2020. Sähköinen lähde [23.12.2021]. bmjgeriatr.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12877-020-1493-4.pdf
- Rosenvall, Ari, Löppönen, Minna & Raivio, Minna (2016) Muistikoordinaattoritoiminta (case management). Näyttökatsaus. **Muistisairaudet. Käypä hoito -suositus**. Sähköinen lähde [27.4.2022] www.kaypahoito.fi/nak08839
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2012) **Kansallinen muistiohjelma 2012–2020**. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012: 10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- (2017) **Sosiaalihuoltolain soveltamisopas**. Julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suomalainen lääkäriseura Duodecim & Suomen Palliatiivisen lääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä (2019). **Palliatiivinen hoito ja saattohoito. Käypä hoito -suositus**. 4.10.2019. Sähköinen lähde [30. 12 2021]. www.kaypahoito.fi/hoi50063
- Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Societas Gerontologica Fennican, Suomen Geriatri -yhdistyksen, Suomen Psykogeriatrisen Yhdistyksen & Suomen Yleislääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä (2021) **Muistisairaudet. Käypä hoito -suositus**. 29.1.2021. Sähköinen lähde [24.9.2021]. www.kaypahoito.fi/hoi50044
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (ei pvm.) Sotkanet.fi. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Sähköinen lähde [23.12.2021]. sotkanet.fi/sotkanet/fi/index
- (2018a) **FINGER-toimintamalli**. Sähköinen lähde [14.12.2021]. www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136880/THL_TT_Finger_julkariin.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- (2018b) **Monipuolinen elintapaohjelma ehkäisee muistisairauksia**. 14.11.2018. Sähköinen lähde [23.12.2021]. <https://www.youtube.com/watch?v=mDshbOkFVWE>.
- (2021a) **HYTE-toimintamallien arviointi**. 8.3.2021. Sähköinen lähde [1.10.2021]. thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/vaikuttavat-toimet/hyte-toimintamallien-arviointi

- (2021b) **Mitä toimintakyky on?** Päivitetty 30.3.2021. Sähköinen lähde [16.12.2021]. thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on
- (2022) **Omaishoito ja perhehoito.** Sähköinen lähde [10.1.2022]. thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut/omaishoito-ja-perhehoito
- Tilastokeskus (2020) **Kuolemansyyt 2019.** Sähköinen lähde [1.10.2021]. www.stat.fi/til/ksyyt/2019/ksyyt_2019_2020-12-14_kat_001_fi.html
- Toljamo, Maisa & Koponen, Elina (2011) **Kotona paras: 2008–2011: Toimeenpanoprojekti muistisairaiden ihmisten kotona asumisen tukemiseksi.** Helsinki: Suomen muistiasiantuntijat ry.
- Torkkola, Sari (2017) **Lean Asiantuntijatyön johtamisessa.** Helsinki: Alma Talent.
- Valtiovarainministeriö (ei pvm.) **Saavutettavuus.** Sähköinen lähde [22.12.2021]. vm.fi/saavutettavuusdirektiivi
- Virta, Mirva, Rautio, Maria & Toljamo, Maisa (2013) **Muistikoordinaattorin työ pintaa syvemältä. Sukellus työhön, voimavaroihin ja vaatimukseen.** Muistisairaanhoidon kehittäminen. Julkaisu n:o 14/2013. Helsinki: Suomen muistiasiantuntijat ry. Sähköinen lähde [2.12.2021]. sumut.fi/wp-content/uploads/2020/02/Muistikoordinaattorin-tyo-pintaa-syvemmalta-1.pdf
- Vähäkangas, Pia, Niemelä, Katriina, Mäkelä, Matti & Noro, Anja (2017) **Ikäihmisen palvelutarve ja palveluihin ohjautuminen RAI-tunnuslukuja hyödyntäen.** Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköinen lähde [31.12.2021]. docplayer.fi/69419350-Ikaihmissen-palvelutarve-ja-palveluihin-ohjautuminen.html
- World Health Organization (2017) **Global action plan on the public health response to dementia 2017–2025.** World Health Organization.
- Yle-uutiset (17.6.2021) **Kymmeniä suomalaisia katoaa läheistään joka päivä – etsintä mullistui, kun poliisi alkoi profiloida kadonneita.** Sähköinen lähde [10.1.2022]. yle.fi/uutiset/3-11977072

